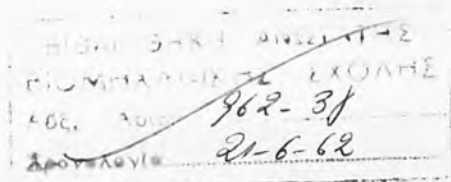

ΑΝΩΤΑΤΗ ΣΧΟΛΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΚΕΝΤΡΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ - ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ

00173940

ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΙΔΙΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Α. Β. Σ. ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΑΡΙΘΜΟΣ
ΚΕΙΜΕΝΟΥ

5362

ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

Κατά τας παραδόσεις
του κ. Α. Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ	
ΑΡ. ΒΙΒ.	73940
ΟΜ. ΜΡ.	
ΤΑΞΙΝ.	
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ	

ΑΘΗΝΑΙ
1959

ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΕΚΟΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΔΙΚΤΥΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ

ΕΚΔΟΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΣΤΑΣΗ
ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Α.Α.Ε. ΕΚΔΟΣΕΙΣ	ΕΚΔΟΣΗ
ΕΚΔΟΣΗ	ΕΚΔΟΣΗ

ΚΑΙ ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ
ΕΚΔΟΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

ΕΚΔΟΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΣΤΑΣΗ
ΕΚΔΟΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΣΤΑΣΗ
ΕΚΔΟΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΣΤΑΣΗ
ΕΚΔΟΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

I. ΑΙ ΒΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Βιβλιογραφία: F. Perroux, Theorie générale du progrès économique, Cahiers de l' ISEA, 1956-1957). Domar Essays in the Theory of Economic Growth New York, 1957. F. Perroux L' ordonnance de J.M. Keynes et les pays Sous-développés, εἰς Bulletin de l' Union des Exploitations Electriques en Belgique, 'Ιούλ.1953. M. Piètre Les deux aspects de la dynamique des structures, Rev. d' Ec. pol. Μάρτ.-'Απρ. 1957. W. Rostow The Process of Economic Growth, Oxford 1953. A. Lewis the theory of Economic Growth. S. Kuznets Sur la croissance économique des nations modernes Amer.Ec.Appl. 'Απρ. - Σεπτ.1957 B. Hozelitz Non - Economic Factors in Economic Development, Amer. Ec. Rev., Μάϊος 1957. T. Parsons Some Reflections on the Institutional Framework of Economic Development, εἰς The Challenge of Development: A. Symposium, Jérusalem 'Ιαν. 1957. R. Nurkse Problems of Capital Formation in Under-developed Countries, Oxford 1953. G. Myrdal The political Element in the Development of Economic Theory, London 1953. Dr. Singh, Keynesian economics in Under developed Countries εἰς Keynesian Economics, Delhi 1956 .

Οἰκονομική ἀνάπτυξις καλεῖται ἡ ἐξέλιξις μιᾶς προοδευοῦσης οἰκονομίας, ἡ ὁποία ἐπιτυγχάνει σταθερῶς ὀψηλὸν κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα εἰς μίαν διαδικασίαν ἰσορροποῦ προαγωγῆς τῶν

οικονομικῶν μονάδων καὶ τῶν κοινωνικῶν μορφῶν. Αὕτη διαφέ-
ρει ἀπὸ τῆν ἀπλῆν αὔξειν ἢ ὁποῖα ἐκφράζει τὴν βραχυχρόνι-
ον ἀνοδὸν τῆς οἰκονομίας, χωρὶς ταυτοχρόνους κοινωνικὰς ἀ-
ναπροσαρμογὰς. Τὸ πρόβλημα τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως εἶ-
ναι κατὰ ταῦτα συνάρτησις ὄχι μόνον οἰκονομικῶν, ἀλλ' ἐν τῶν
τῶ καὶ ἐξωοικονομικῶν παραγόντων καὶ δὴ κοινωνικῶν, ὀργανω-
τικῶν καὶ ψυχολογικῶν. Ἀνεξαρτήτως τοῦ χαρακτηρίσμοϋ τῶν
οἰκονομικῶν ἢ τῶν ἐξωοικονομικῶν παραγόντων ὡς πρωτογενῶν,
εἰς δεδομένην ἱστορικὴν στιγμήν ἕκαστος ἐκ τῶν παραγόντων
τούτων διατηρεῖ ἰδίαν αὐτοτέλειαν καὶ ἀσχεῖ αὐτοδύναμον ἐ-
πηρεασιὸν εἰς τὴν ἐξέλιξιν, εἰς τρόπον ὥστε ἡ πολιτικὴ τῆς
οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως νὰ εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ ἀσκή τὴν πα-
ρέμβασίν της πρὸς ἀμφότερας τὰς πλευράς. Τοῦτο ἰδίᾳ ἰσχύει
προκειμένου περὶ μακροχρονίων οἰκονομικῶν προγραμμάτων τὰ
ὁποῖα ἐπιδιώκουν νὰ ἐπιταχύνουν τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν καὶ
κατὰ συνέπειαν νὰ διευκολύνουν τὴν μετάβασιν τῶν κοινωνι-
κῶν μορφῶν εἰς τὸ στάδιον τῆς ἁρμονικῆς ἀντιστοιχίας τῶν πρὸς
τὴν ἀντίστοιχον φάσιν τῆς οἰκονομίας. Μελέτη συνεπῶς τῶν προ-
βλημάτων τῆς ἀναπτύξεως καὶ προγραμματισμός τῆς ἐπιδιώξεώς
της εἶναι ἀδιανόητος χωρὶς τὴν συνεξέτασιν τῶν ἀναγκαίων εἰς
χρόνον κοινωνικῶν μεταβολῶν, ὄχι μόνον πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς
διαμορφώσεως προσφόρων κοινωνικῶν φορέων ὡς μέσων πρὸς ἐπί-
τευξιν τοῦ σκοποῦ ἀλλὸ καὶ διὰ τὸν προκαθορισμὸν τοῦ κοινω-
νικοῦ κλαισίου καὶ ἐπομένως τῆς τελικῆς ἀξίας, ἡ ὁποία θὰ
προκύψῃ ὡς ἀποτέλεσμα τῆς οἰκονομικῆς προσπάθειας.

Ἡ σύγχρονος οἰκονομικὴ ἐπιστήμη εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ
συμπεριλάβῃ εἰς τὸ γνωσιολογικὸν της ἀντικείμενον καὶ αὐτό
τοῦτο τὸ "περιβάλλον", τὸ ὁποῖον ἄλλοτε ἐθεωρεῖτο ἄξωγενές
καὶ "δεδομένον". Τὸ περιβάλλον τοῦτο, τὸ ὁποῖον σήμερον ἀ-
ποκαλεῖται "κατασκευαί", ἦτοι σχέσεις καὶ ἀναλογίαι χαρακτη-

ρίζουσαι έν δεδομένον σύστημα κατά τόν όρισμόν του F. Perroux
έξελαμβάνετο ως "σταθερά", ή όποία δέν έχρηζεν έρευνης πε-
ρι οριζομένης μόνον εις τας "μεταβλητάς". Λαμβανομένου όμως
όπ' όψιν ότι ή οικονομική έρευνα τής έποχής μας διεξάγεται εις
μακροχρόνια και όχι βραχυχρόνια διαστήματα, είναι τρόπον τι-
να μακροχρονική, ιδίως προκειμένου περί του μακροετος προ-
γραμματισμού των ύπαναπτύκτων οικονομιών, αί κατασκευαί έ-
παυσαν να λαμβάνονται ως σταθεραί και δεδομένα, κατέστησαν
μεταβληταί, έπηρεάζουσαι και έπηρεάζόμεναι υπό των λοιπών
ένδογενών καθαρώς οικονομικών παραγόντων. Αί κατασκευαί, αί-
τινες άλλοτε έθεωρούντο ως σταθεραί, αποτελοῦσι δεδομένας ά-
νταλογίας και σχέσεις, δέν είναι μόνον οικονομικάι (λ. χ. σχέ-
σεις γεωργίας και βιομηχανίας, χρηματική κυκλοφορία και τι-
μαί), αλλά και θεσμολογικάι (μορφή των έπιχειρήσεων και του
κράτους, ρόλος των τραπεζών, καθεστώς τής ιδιοκτησίας), ή
κοινωνικάι (δομή των κοινωνικών ομάδων, διάρθρωσις των εισο-
δηματικών τάξεων) ή και ψυχολογικάι (τύποι συμπεριφοράς των
ατόμων). Η συνεξέτασις και των κατασκευών αυτών οδηγεί κατ'
ανάγκην τήν οικονομικήν θεωρίαν εις στενήν συνεργασίαν μέ
τάς λοιπάς κοινωνικάς έπιστήμας, συγχρόνως όμως σχετικοποιεί τήν
οικονομικήν γνώσιν, χρονικώς και τοπικώς, δοθέντος ότι θά άντιστοι-
χή και θά έπαληθεύεται εις συγκεκριμένας κοινωνικοοικονομικάς πρα-
γματικότητας, ποικιλλούσας κατά χώρας και έποχάς. Ακριβώς ό-
μως ή σχετικοποίησις αυτή διευκολύνει τήν διαμόρφωσιν ίδι-
αιτέρου συμπλόκου γνώσεων και έννοιών, ανταποκρινομένων εις
τό "περιβάλλον", εις τό "μοντέλλον" τής ύπαναπτύκτου οίκο-
νομίας. Βεβαίως ή σχετικοποίησις αυτή δέν σημαίνει αναίρεσιν
τής ένιαίας έπιστημονικής οικονομικής θεωρίας. Η σχετικο-
ποίησις είναι απλώς μεθοδολογική. Έκ των διαφόρων μοντέλ-
λων θά ανακύψη διά συνθέσεως και αφαιρέσεως ή "θεμελιώδης

οικονομία", ανταποκρινομένη εις ένα γενικόν ιδαιετόν τύπον. Απλώς σήμερον, αντί νά ἀφορμώμεθα ἀπό τήν θεμελιώδη καί ἀφηρημένην οίκονομίαν (ὡς συνέβαινε λ.χ. μέ τούς κλασσικούς) καί νά προχωρῶμεν πρὸς τήν πραγματικότητα, ἀντί νά ἀρχίζωμεν ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τά κάτω, βαδίζομεν ἐκ τῆς πραγματικότητος πρὸς τήν ἀφαίρεσιν, ἐκ τῶν κάτω πρὸς τά ἄνω.

Ἡ εἰδική θεωρία τῆς οίκονομικῆς ἀναπτύξεως, καί δὴ ὑπό τήν ἔννοιαν τῆς ἰσορροπού οίκονομικῆς καί κοινωνικῆς τοιαύτης, τῶν ἐπαναπτύκτων χωρῶν, εἶναι πολὺ πρόσφατος καί ὡς ἐκ τούτου δέν ἔχει εἰσέτι ὀριστικῶς ἀποκρυσταλλωθῆ. Ἡ μετὰ τόν πρῶτον πόλεμον πολύκροτος θεωρία τοῦ Keynes ἀπετέλεσεν ἀναμφιβόλως ἐν πρῶτον βῆμα πρὸς τήν κατεύθυνσιν αὐτήν. Θεωρητικῶς μὲν διότι ἤνοιξε τήν δυνατότητα τῆς κρατικῆς παρεμβάσεως μέσῳ τοῦ προϋπολογισμοῦ πρὸς ἀντιμετώπισιν ἔστω καί πῶν κυκλικῶν διαταραχῶν τῆς οίκονομίας ἐν τῇ ἐπιδιώξει ἀποκαταστάσεως βραχυχρονίου ἰσορροπίας μέ τήν μεγίστην δυνατὴν ἀπασχόλησιν, πρακτικῶς δέ διότι προσέφερε μίαν πολύτιμον τεχνικήν πρὸς διερεύνησιν τῶν προβλημάτων τῆς ἀναπτύξεως.

Ἐνῶ μέχρι τοῦ Keynes ἡ οίκονομική θεωρία ἐπανεπαύετο εἰς τήν ἰδέαν μιᾶς ἀμοιβαίας ἀλληλεξαρτήσεως τῶν φαινομένων, τοποθετοῦσθαι εἰς τό αὐτό ἐπίπεδον ὅλους τούς συντελεστάς τοῦ οίκονομικοῦ συνόλου, χωρίς νά δίδῃ προτεραιότητα εἰς τινὰ τούτων, ὁ Keynes διεχώρισε μεταξύ τῶν παραγόντων τούτων ὀρισμένας μεταβλητάς, εἰς τὰς ὁποίας ἔδωκε προτεραιότητα καί προσδιοριστικὴν ἀξίαν. Τοιαύτη μεταξύ ἄλλων μεταβλητῆ ἄπῃ ἔξε διὰ τόν Keynes ἡ ἐπένδυσις, ἡ ὁποία προσλαμβάνει εἰς τό σύστημά του μίαν αἰτιοκρατικὴν σημασίαν, ἐπιτρέπουσα εἰς τόν ἰθύνοντα τήν οίκονομικὴν πολιτικὴν νά τήν χρησιμοποιήσῃ ὡς στρατηγικὴν ἀφετηρίαν ἐπηρεασμοῦ τῶν λοιπῶν οίκονομικῶν με-

Ἡ Κεϋνσιανή θεωρία ἐν τούτοις, παρά τήν τεραστίαν συμβολήν τῆς τεχνικῆς τῆς, δέν δύναται νά χρησιμοποιηθῆ ἄνευ ἀναπροσαρμογῶν καί μεταβολῶν πρὸς ἔρμηνείαν καί ὑποβοήθησιν τῆς ἀναπτύξεως τῶν ὑπαναπτύκτων οἰκονομιῶν. Διαμορφθεῖσα πρὸς ἔρμηνείαν μιᾶς ὀρισμένης φάσεως ἐξελίξεως προηγημένης οἰκονομίας, μέ δεσπόζουσαν εὐαισθητίαν εἰς τὸ χρηματιστικόν καί τραπεζικόν κεφάλαιον, δέν ἠδύνατο ἀπολύτως νά ἀνταποκρίθῃ εἰς τήν φύσιν τῶν ὑπαναπτύκτων οἰκονομιῶν, αἱ ὁποῖαι ταυτοχρόνως εἶναι καί κοινωνίαι ὑπανάπτυκτοι καί τῶν ὁποίων ἡ προαγωγὴ ἐπομένως προϋποθέτει τήν ἀνάλογον καί σύμμετρον προαγωγὴν τῶν κοινωνικῶν, θεσμολογικῶν καί ψυχολογικῶν παραγόντων. Εἰς τήν θεωρίαν τῆς ὑπαναπτύξεως οἱ παράγοντες οὗτοι, τό περιβάλλον, αἱ κατασκευαί, ὡς ἐλέχθη, τίθενται ὑπὸ ἀμφισβήτησιν, ἀντιπετωπίζονται οὐχί ὡς σταθεραί, ἀλλ' ὡς μεταβληταί, συμμετέχουσαι διὰ τῶν μεταβολῶν των εἰς τό παιχνίδι τῶν προσδιορίζουσῶν τήν πρόοδον τῆς οἰκονομίας δυνάμεων. Ἐπὶ πλέον, εἰδικώτερον, ἡ ἐφαρμογὴ τῆς κεϋνσιανῆς θεωρίας προσκόπτει εἰς τὰ ἑξῆς ἐμπόδια:

1. Τὰ συνολικά μεγέθη (συνολικὴ ἐνεργὸς ζήτησις, συνολικὴ ἐπένδυσις, ἐθνικὴ δαπάνη κλπ.) τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὰ μέσα ἐρεύνης τῆς κεϋνσιανῆς θεωρίας, ἀναγόμενα εἰς τήν ἐθνικὴν ὀλότητα, εἶναι μᾶλλον αὐθαίρετοι "ὑποθέσεις", ἐκλαμβάνουσαι τὴν ἐθνικὴν ὀλότητα ὡς μίαν πλήρη ὁμοιογένειαν, στερουμένην διαφορισμῶν. Ἄν εἰς τὰς ἀνεπτυγμένας οἰκονομίας μία τοιαύτη ἀφαίρεσις εἶναι συγχωρητὴ, ὡς ἀπαλείφουσα ἀποκλίσεις συμπεριφορῶν οὐχί μεγάλων διαστάσεων, εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους οἰκονομίας μία τοιαύτη ὑπόθεσις στερεῖται ρεαλισμοῦ. Ἡ ὑπανάπτυκτος ἰδίᾳ οἰκονομία δέν εἶναι ὁμοιογενές σύνολον, περιλαμβάνει ἐπὶ μέρος κοινωνικὰς ὁμάδας, μέ διάφορον ἐκάστη ψυχολογίαν, ἀντίδρασιν καί συμπεριφοράν. Ὅστε

οί αποταμιεύοντες, ούτε οί καταναλωταί, ούτε οί επιχειρημα-
ταί κλπ. αποτελοῦν δημοιογενή σύνολα, ἐνιαίαν κοινωνικήν ὁ-
μάδα. Ὁ οἰκονομολόγος μιᾶς ὑπαναπτύκτου ἰδίᾳ οἰκονομίας προ-
κειμένου νά ἀποφύγη θεωρητικᾶς κατασκευᾶς, ἀσχέτους πρὸς τὴν
πραγματικότητα, πρέπει νά λάβῃ ὑπ' ὄψιν του τόν κοινωνιο-
λογικόν αὐτόν τεμαχισμόν καί νά προχωρήσῃ εἰς τὴν διερεῦνη-
σιν τῶν μικροτέρων μονάδων, τῶν "κοινωνιολογικῶν συνόλων",
τῶν ὁποίων τὰ συμφέροντα, αἱ συνήθειαι, αἱ δυνατότητες καί
ἀντιδράσεις δέν εἶναι ἴδιαι, ἀλλ' ἀκριβῶς διαφέρουν περισσό-
τερον, ὅσον ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένη εἶναι ἡ οἰκονομία.

2. Ἡ ἔννοια τῆς ὀνολικῆς ζητήσεως παραμένει ἀνεπαρ-
κῆς, ὡς μέσον ἐρμηνείας καί ὄργανον πολιτικῆς, ἰδίᾳ προκειμέ-
νου περὶ ὑπαναπτύκτων οἰκονομιῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀποφασιστι-
κόν ρόλον καίξουν αἱ διεθνεῖς οἰκονομικαὶ σχέσεις, αἱ ὁποί-
αι δέν ἄγουν εἰς ἰσορροπίαν, ἀλλ' εἰς μίαν διαρκῆ σφρευτικήν
διαδικασίαν, καθιστάσαν τὰς ἀνεπτυγμένας χώρας πλουσιωτέρας
καί τὰς ὑπαναπτύκτους πενεστέρας.

3. Εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους οἰκονομίας ὑπερισχύει ἡ μικρὰ
ἀγροτική οἰκονομία, ἡ παραγωγή διατίθεται κατὰ μέγα μέρος
πρὸς αὐτοκατανάλωσιν, ὁ κεφαλαίουχικὸς ἐξοπλισμὸς καί ἡ τε-
χνολογικὴ στάθμη εὐρίσκονται εἰς χαμηλόν ἐπίπεδον. Ὑπὸ τοῦς
ἄλλοις τούτοις αἱ συνέπειαι τοῦ κολλαπτασιαστοῦ εἶναι ἐντε-
λῶς διάφοροι ἐκείνων, τὰς ὁποίας προδιέγραψεν ὁ Keynes. Ἡ
δευτερογενὴς καί τριτογενὴς αἰξίσις τοῦ προϊόντος, τοῦ εἰσο-
δήματος καί τῆς ἀπασχολήσεως δέν ἐκδηλοῦνται εἰς εὐρεῖαν χλί-
μακα, παρά τὴν ὑψηλὴν στάθμην τῆς ὀριακῆς ροπῆς πρὸς κατανά-
λωσιν. Λόγῳ τῆς ἀκαμψίας τῆς οἰκονομικῆς ὀργανώσεως οἱ πα-
ραγωγοὶ δέν δύνανται, ἔστω καί ἂν τό ἐπιθυμοῦν, νά αἰξίσουν
τὸ προϊόν τῆς παραγωγῆς των κατὰ τόν αὐτόν λόγον πρὸς τὴν

ένδεχομένην αύξησιν τοῦ χρηματικοῦ εἰσοδήματος. Ὁ πολλαπλασιαστικὸς κατὰ συνέπειαν τοῦ εἰσοδήματος εἶναι ὑψηλότερος εἰς χρηματικά, παρά εἰς πραγματιὰ μέσα. Ἡ αύξησις τῶν εἰσοδημάτων δέν ἄγει πάντοτε εἰς ἀνάλογον αύξησιν τῆς ἀποταμιεύσεως, δοθέντος ὅτι μέγα μέρος στρέφεται εἰς εἰσαγωγὰς λόγῳ τῆς ὑψηλῆς ὀριακῆς ροπῆς πρὸς εἰσαγωγὰς ἢ προκαλεῖ μείωσιν τῆς μὴ ἐμπορευσίμου ποσότητος ἀγροτικῶν προϊόντων, διότι αύξάνεται ἡ αὐτοκατανάλωσις λόγῳ τῆς μεγάλης ἀναλογίας γεωργικοῦ πληθυσμοῦ τοῦ ὁποίου ἀνέρχεται ἡ κατανάλωσις.

4. Τὸ πρόβλημα τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν δέν εἶναι ἡ πλήρης ἀπασχόλησις τοῦ ὑφισταμένου καὶ ἀργοῦντος κεφαλαίου, ἀλλ' ἡ δημιουργία κεφαλαίου. Ὁμοίως, εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας δέν ἐπιδιώκεται ἡ ἄρσις μιᾶς βραχυχρονίου ἀνισορροπίας μέτῃν πλήρη ἀπασχόλησιν τοῦ ἐν κυκλικῇ ἀνεργίᾳ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, ἀλλ' ἡ ἄρσις τῆς διαρθρωτικῆς ἀνισορροπίας, ἡ ὁποία προκαλεῖται ἀπὸ τὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ δημιουργουμένου κεφαλαίου νά ἐπιτύχη τὴν ἀπασχόλησιν τοῦ ἐν διαρθρωτικῇ ἀνεργίᾳ καὶ ὑποαπασχολῆσει ἐργατικοῦ δυναμικοῦ.

Εἶναι προφανές κατόπιν τούτου ὅτι τὰ προβλήματα τῶν ὑπανεπτυγμένων οἰκονομιῶν ἐπιζητοῦν μίαν νέαν θεωρίαν διὰ τὴν λύσιν των. Καὶ ἡ θεωρία αὕτη πρέπει νά εἶναι συνυφασμένη μετ' τὴν διερεῦνησιν ὅχι μόνον τοῦ οἰκονομικοῦ καθαρῶς ἀλλὰ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ φαινομένου. Χωρὶς νά παραγνωρίζεται ἡ ἀξία καὶ ἡ συνεισφορά τῶν μέχρι τοῦδε οἰκονομικῶν δογμάτων καὶ τῶν πορισμάτων των, ἀποβαίνει ἀναγκαία ἡ προσαρμογὴ των περὶ τὰς ἱστορικὰς καὶ κοινωνικὰς συνθήκας καὶ ἡ ἐπίτευξις μιᾶς νέας συνθέσεως.

Εἰς τὰς παρούσας παραδόσεις θά ἐξετάσωμεν ἐν πρώτοις τὴν τυπικὴν μορφήν τῶν ὑπαναπτύκτων οἰκονομιῶν, μέ τὰ οἰκονομικά καί ἐξωοικονομικά των γνωρίσματα, ἀναλύοντες ταυτοχρόνως τὴν σχετικὴν θέσιν τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας. Ἐν συνεχείᾳ θά ἐρευνηθοῦν ἱστορικῶς/αὶ ἀκολουθηθεῖσαι μέθοδοι οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καί τέλος θά διαγραφοῦν τὰ γενικά πλαίσια μιᾶς πολιτικῆς ἀναπτύξεως, μέ ἰδιαιτέραν ἀναφορὰν εἰς τὰ ἐμφανιζόμενα ἐνώπιον τῆς Ἑλλάδος κοινωνικά καί οἰκονομικά προβλήματα μιᾶς τοιαύτης πολιτικῆς.

Σημειοῦται ἰδιαιτέρως ὅτι ἡ ἀναλυτικὴ ἔκθεσις τῶν οἰκονομικῶν δεδομένων τῆς Ἑλλάδος δέν ἐπιχειρεῖται εἰς τὰς παρούσας παραδόσεις. Ἡ ἐν λεπτομερείᾳ ἔκθεσις τῶν δεδομένων καί τῶν προβλημάτων τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας ἐγένετο εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ πρώτου ἔτους, "Στοιχεῖα τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας", τῶν ὁποίων ἡ γνώσις προϋποτίθεται ἐνταῦθα.

ΤΙΤΛΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

II. ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΥΠΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Παρά τας ύφισταμένας μεταξύ τῶν καθυστερημένων χωρῶν, ἐν αἷς καὶ ἡ Ἑλλάς, διαφορὰς, ὑπάρχουν εἰς τὴν οἰκονομίαν των κοινὰ χαρακτηριστικά, τὰ ὅποια ἐπιτρέπουν τὸν καθορισμὸν ἑνὸς εὐρέως ἐλαστικοῦ καὶ, τρόπον τινα, "ἰδανικοῦ" τύπου τῆς "ὑπαναπτύκτου οἰκονομίας". Εἰς τὸν ἰδανικὸν τοῦτον τύπον περιλαμβάνονται, κατὰ τὰ πρόσθετα λεχθέντα, ὅχι μόνον καθαρῶς οἰκονομικά, ἀλλὰ καὶ κοινωνικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα. Ἐξετάζομεν κατωτέρω τὰ τυπικά ταῦτα γνωρίσματα α) τὰ οἰκονομικά καὶ β) τὰ ἐξωοικονομικά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

A. ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΥΠΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Βιβλιογραφία. Colin Clark Conditions of Economic Progress. P. Baran Political Economy of growth, 1957. C. Kindleberger the Terms of Trade, a European Case Study 1956. R. Nurkse, G. Myrdal, A. Lewis op. cit. Baldwin and Meier Economic Development New York 1957, R. Barre Le développement économique, Cahiers de l' I S E A, Paris 'Απρ. 1958. P. Bauer B. Yamey The economics of Under-developed Countries, London 1957. H. Singer Economic Progress in Under-developed Countries, Social Research 16 (Μαρτ. 1949). A. Hirstmann The strategy of Economic Development, New Haven 1958. J. Vi-

ner The poorer Countries' Problem εις Stability and Progress 1957. A. Π. Κανελλοπούλου. Τό Demonstration Effect εις τήν έλληνικήν οικονομίαν. 1959. Τοῦ ίδιου. Περιφερειακαί διαφοροποιήσεις καί οικονομική ἀποκέντρωσις ἐν Ἑλλάδι.

Τά χαρακτηρίζοντα τήν ὑπανάπτυκτον οικονομίαν οικονομικά γνωρίσματα ἐξετάζονται κατωτέρω ἀπό ἀπόψεως δομῆς τῆς οικονομίας, ἀπό ἀπόψεως λειτουργίας καί ἀπό ἀπόψεως δυνατοτήτων τοῦ οικονομικοῦ τῆς κυκλώματος. Εἰς τήν δομήν μιᾶς ὑπαναπτύκτου οικονομίας ἰδιάζον χαρακτηριστικόν εἶναι ὁ πρωτογενής χαρακτήρ καί ἡ δυαρχία, εἰς τήν λειτουργίαν ἢ ἀσάθεια καί ἡ ἐξάρτησις καί εἰς τό οικονομικόν κύκλωμα ἡ μεγάλη δυσχέρεια διασπάσεως τοῦ "φαιύλου κύκλου τῆς πενίας".

1. Ἡ δομή τῆς ὑπαναπτύκτου οικονομίας

Ἡ δομή αὕτη, ὡς ἐλέχθη, εἶναι πρωτογενής καί δυαρχική:

Πρωτογενής δομή.

Διά τοῦ ὅρου πρωτογενής δομή νοεῖται ὅτι ὁ δεσπόζων χαρακτήρ τῆς οικονομίας εἶναι ἡ κατά τό μᾶλλον ἢ ἥττον ἐξάντλησις τῆς δραστηριότητός της εἰς τοὺς πρωτογενεῖς τομεῖς τῆς παραγωγῆς ⁽¹⁾. Τήν ἐκδηλον αὕτην ὁμοαναλογίαν ἀναπτύξεως μεταξὺ πρωτογενοῦς καί δευτερογενῶν δραστηριοτήτων διαπιστώνει τις εἰς τρεῖς τομεῖς, εἰς τόν τομέα τοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ, εἰς τόν τομέα τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς καί εἰς τόν τομέα τῶν ἐξαγωγῶν.

(1) Ὁ ὅρος, ἀποδίδων τό ἀγγλοσαξωνικόν primary producers, εἶναι ἄσχετος μέ τόν χρησιμοποιούμενον ὑπό τοῦ Colin Clark εἰς τό Conditions of Economic Progress.

α. - Ένεργός πληθυσμός. Τό μεγαλύτερον μέρος του ένεργου πληθυσμού άπασχολείται εις τήν γεωργίαν και τά μεταλλεία. Ο τομεύς τής μεταποιήσεως άπασχολεί μικράν αναλογίαν του ένεργου πληθυσμού, ένφ άντιθέτως σοβαρά διόγκωσις παρατηρείται εις τούς τριτογενείς τομείς (δημόσιαι και ιδιωτικάί ύπηρεσίαι, έμπόριον, μεταφοραί κλπ.), πράγμα τό όποϊον έκφορζει έντονον ύποαπασχόλησιν του πληθυσμού και χαμηλήν όριακήν παραγωγικότητα τούτων. Συμφώνως προς τάς διεθνείς στατιστικάς (Revue Internationale du Travail Μαΐος 1956) εις τάς βιομηχανικάς προηγμένας χώρας κατά μέσον όρον τό 20% του εργατικού δυναμικού άπασχολείται εις τήν γεωργίαν, τό 42% εις τήν μεταποίησιν και τό 38% εις τάς ύπηρεσίας. Έάν ληθθῆ ύπ' όψιν έν τῷ συνόλω της ή παγκόσμιος εικών τής οίκονομίας, διαπιστουῖται ότι αι ανεπτυγμέναί χώραι (Δ. Ευρώπη, Β. Αμερική, Αυστραλία), διαθέτουσαι μόνον τό 15% του συνολικού εργατικού δυναμικού του κόσμου, προσφέρουν περισσότερον του 30% εις τό εργατικόν δυναμικόν τής παγκοσμίου βιομηχανίας.

1) Ἡ Ἑλλάς από τής άπόψεως αύτῆς κατατάσσεται εις τάς ύπιναπύκτους οίκονομίας. Τό εις τήν γεωργίαν άπασχολούμενον σήμερον ποσοστόν του πληθυσμού φθάνει εις τό 54% του συνόλου. Εϊδικώτερον ό ένεργός πληθυσμός τής χώρας κατανέμεται ως άκολούθως, βάσει τῶν στοιχείων τής άπογραφῆς του 1951.

Πρωτογενής παραγωγή	48,6 %
Μεταποιήσις	15,8 %
Λοιποί τομείς	35,6 %

Συνεπεία τής τολαύτης κατανομῆς του πληθυσμού, όφειλομένης εις τήν έλλειψιν εύκαιριῶν άπασχολήσεως, προκαλείται σπατάλη τής παραγωγικῆς δυνάμεως τής εργασίας και δημιουργείται ή καλουμένη συγκεκαλυμμένη άνεργία ή ύποαπασχόλησις, τό-

σου εις τήν γεωργίαν ὅσον καί εις ἄλλους τομεῖς. Ὑπό τὰς συνθήκας αὐτές ἡ ὀριακή παραγωγικότης τῆς ἐργασίας εἶναι μηδέν, τό δέ κόστος τῆς παραγωγῆς ὑψηλότερον. Τό περισσεύον εις τήν γεωργίαν ἐργατικόν δυναμικόν, τοῦ ὁποίου ἡ ἀπό τοῦ κλάδου τούτου ἀπόσπασις δέν θά ἐμείωνε τό ὑφιστάμενον ἐπίπεδον παραγωγῆς, ὑπολογίζεται ἐν Ἑλλάδι εις 750 χιλιάδας διά τήν γεωργίαν, ἥτοι εις 25-28^ο/ο τοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ, ποσοστόν ἴσον κατά μέσον ὄρον καί εις ὅλας τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας.

β.·· Ἐγχώριος παραγωγή.

Ἡ ἐγχώριος παραγωγή τῶν ὑπαναπτύκτων οἰκονομιῶν ἀφορᾷ κυρίως προϊόντα γεωργικά πρὸς συντήρησιν τοῦ πληθυσμοῦ, προϊόντα γεωργικά, ἰδίᾳ διατροφῆς, πρὸς ἐξαγωγήν, πρώτας ὕλας γεωργικῆς ἢ μεταλλευτικῆς φύσεως, ἐνῶ ὁ μεταποιητικὸς κλάδος συμβάλλει ἐλάχιστα εις τό ἐθνικόν προϊόν.

Ἡ συμμετοχὴ τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν ἐπὶ τοῦ συνόλου ἐμφανίζεται ἀσήμαντος (5^ο/ο) καί οὐσιαστικῶς ἄνευ μεταβολῶν ἀπὸ τοῦ 1938 (World Economic Report 1955 σελ. 43) λόγω κυρίως τῆς ἐν τῷ μεταξύ ταχύτερας ἀναπτύξεως τῶν προηγμένων οἰκονομιῶν.

Ἐν Ἑλλάδι ὁ γεωργικὸς τομεὺς συμμετέχει εις τό ἀκαθάριστον ἐγχώριον προϊόν κατά τό 1/3 περίπου, ἐνῶ ἡ βιομηχανία, περιλαμβανομένης καί τῆς βιοτεχνίας, κατά πολὺ κατώτερον ποσοστόν. Οὕτω:

Γεωργία	34,4 %
Μεταλλεῖα	1,3 %
Μεταποιήσις	19,5 %

Ἡ πρωτογενὴς χαρακτῆρ τῆς παραγωγῆς καθίσταται περισσότερο ἐκδηλὸς εις τὸν μεταλλευτικόν τομέα, ἔνθα τό σύνολον

σχεδόν τῶν μεταλλευτικῶν προϊόντων ἐν Ἑλλάδι δέν ὑπόκει-
ται εἰς ἐπιτόπιον βιομηχανικὴν ἐπεξεργασίαν, ἀλλ' ἐξάγεται ὡς
πρώτη ἀκατέργαστος ὕλη εἰς τό ἐξωτερικόν.

γ. - Ἐξαγωγαί.

Εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους οἰκονομίας αἱ ἐξαγωγαί συγκεν-
τοῦνται κυρίως ἐπὶ προϊόντων πρωτογενοῦς παραγωγῆς καὶ ἰδίᾳ
ἐπὶ ἑνὸς ἢ δύο βασικῶν ἀγαθῶν. Οὕτως εἰς τὴν Αἴγυπτον ὁ βάμ-
βαξ καλύπτει τὸ 83⁰/ο τῆς ἀξίας τῶν ἐξαγωγῶν, εἰς τὸ Πακί-
στάν ἢ Ἰούτη καὶ ὁ βάμβαξ τὸ 78⁰/ο, εἰς τὴν Βερμανίαν ἡ ὀ-
ρυζα τὸ 82⁰/ο, εἰς τὴν Βενεζουέλαν τὸ πετρέλαιον τὸ 93⁰/ο,
εἰς τὴν Βραζιλίαν ὁ καφές, ὁ βάμβαξ καὶ τὸ κακάο τὸ 67⁰/ο.

Ἐν Ἑλλάδι ὁμοίως αἱ ἐξαγωγαί περιορίζονται κυρίως εἰς
γεωργικὰ προϊόντα, τὰ ἴπλέον δέ ἀξιόλογα ἐκ τούτων εἶναι 4
(καπνός, κρηθιακὴ σταφίς, σουλτανίνα καὶ σῦκα) ἀντιπρο-
σωπεύοντα τὸ 77,8⁰/ο τῶν γεωργικῶν ἐξαγωγῶν καὶ τὸ 55,7⁰/ο
τοῦ συνόλου τούτων. Ὁ κύριος μάλιστα ὄγκος τῶν ἐξαγωγῶν αὐ-
τῶν ὑπόκειται εἰς τὸ μονοψώνιον περιωρισμένου ἀριθμοῦ χω-
ρῶν. Ἡ συμβολὴ ἐξ ἄλλου τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων εἰς τὴν
ἀξίαν τῶν ἐξαγωγῶν μόλις φθάνει τὸ 3,1⁰/ο.

Ἐκ τῆς μορφῆς αὐτῆς τῆς παραγωγῆς καὶ τῶν ἐξαγωγῶν τῶν
ὑπαναπτύκτων οἰκονομιῶν ἀποκαλύπτεται ὁ παράδοξος χαρακτήρ
τῆς εἰδικεύσεως τῶν χωρῶν τούτων. Ἡ εἰδικεύσις εἶναι ὑπερ-
μέτρως ἔντονος εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ ἐξωτερικόν ἐμπόριον, ἀλλ'
εἶναι ἀσθενής ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐσωτερικὴν ἀγοράν, εἰς τρόπον
ὥστε αἱ χῶραι αὗται εἶναι ὑποχρεωμέναι νὰ εἰσάγουν ἐκ τοῦ
ἐξωτερικοῦ καταναλωτικὰ ἀγαθὰ, τῶν ὁποίων δέν ἐπιτυγχάνουν
εἰς τὸ ἐσωτερικόν τὴν παραγωγήν. Αἱ συνέπειαι τῆς ἐπὶ τῶν
πρωτογενῶν κλάδων εἰδικεύσεως τῶν ὑπαναπτύκτων οἰκονομιῶν εἶ-
ναι ἀναμφιβόλως βαρεῖαι.

ότερον ἄλλωστε ὁ ρόλος τοῦ ξένου κεφαλαίου, εἰς τό ὁποῖον ἀνῆκον μεγάλαι μονάδες ὀργανισμῶν κοινῆς ὠφελείας καί ἐξαγωγικῶν μεταλλευτικῶν ἐπιχειρήσεων, ἦτο περισσότερο ἀποφασιστικός.

Αἱ συνέπειαι τοῦ διαρχικοῦ χαρακτήρος τῆς οἰκονομίας εἶναι δυσμενεῖς: Ἡ διαρχική οἰκονομία ἐμφανίζεται ἀποδιηρθρωμένα, κατὰ τήν χαρακτηριστικήν ἔκφρασιν τοῦ P. Ferrou x. Ὁ ἀνεπτυγμένος τομεύς εὐρίσκεται περισσότερο εἰς συναλλαγὴν μέ τῷ ἐξωτερικόν, διοχετεύων μεγαλυτέραν ἀγοραστικήν δύναμιν πρὸς τὰ ἔξω, χωρὶς νά ἔχη τὰς ἀναγκαίαις προϋποθέσεις νά προσδώσῃ ἰσοδίκην ὄψιν εἰς τόν ἐν στασιμότητι καθυστερημένον τοιοῦτον. Ἐπί πλέον τό οἰκονομικόν κύκλωμα συντελεῖται εἰς λίαν περιορισμένην ἔκτασιν καί διακόπτεται. Τέλος ὑπό τῆς ἑνωτέρω συνθήκῃς περιορίζεται τό μέγεθος τῆς ἐγγυρίου ἰγορίας καί καθίσταται ὡς ἐκ τούτου δυσχερής ἡ ἐκβίωσις χάνισις, πρᾶσκούουσα εἰς τήν ἀνεπάρκειαν τῆς ζήτησεως.

Ἰδιαιτέρως ἀποφασιστικός εἰς τόν διαρχικόν αὐτὴν χαρακτήρα εἶναι ὁ ρόλος τοῦ ἄλλοδαποῦ κεφαλαίου. Τό ἄλλοδαπὸν κεφάλαιον πρῶτοντολίζεται κατὰ κανόνες εἰς δραστηριότητας ἀφορώσας τήν ἐξαγωγήν προϊόντων, ἀδιαφοροῦν διὰ τήν ἐσωτερικήν ἰγορίαν τῆς ὁποίας ἡ ζήτησις εἶναι ἀνεπαρκής. Τὰ πραγματοποιούμενα ὑπὸ τῶν ἄλλοδαπῶν κεφαλαίων κέρδη ἐκ τῶν ἐπενδύσεων, σπανίως ἐπανεπενδύονται, εἰς τρόπον ὥστε νά μὴ ὑποβηθῶν τόν σχηματισμὸν κεφαλαίου. Αἱ ἐπενδύσεις ὑποδομῆς ὑπηρετοῦν περισσότερο τῆς ἄλλοδαπῆς ἐπιχειρήσεως καί ὀλιγώτερον τήν ὀλοκληρώσιν τῆς ὑπαναπτύκτου οἰκονομίας. Ὡς παρατηρεῖ ἀκριβῶς ὁ H. Singer "αἱ εὐκολίαι παραγωγῆς οὐδέποτε σχεδόν καθίστανται μέρος τῆς ἐσωτερικῆς οἰκονομικῆς δομῆς τῆς ὑπαναπτύκτου οἰκονομίας, πλην μόνον ἐξ ἐπόψεως γεω-

γραφικῆς καὶ φυσικῆς". Ἀπὸ κοινωνικῆς πλευρᾶς τὸ ξένον κεφάλαιον ἐνισχύει τὴν γηγενῆ ἐμπορομεσιτικὴν κεφαλαιοκρατίαν καὶ οὐχὶ τὴν γένεσιν μιᾶς βιομηχανικῆς τοιαύτης. Ἡ μορφή τέλος ὑπὸ τὴν ὁποίαν προτιμᾷ διὰ πολλοὺς λόγους νὰ ἐπενδύεται τὸ ξένον κεφάλαιον εἶναι ἡ τῶν ἀμέσων ἐπενδύσεων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἐπενδύσεις χαρτοφυλακίου, πραγματοποιουμένης διὰ δημοσίων δανείων, τὸ προϊόν τῶν ὁποίων θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιήτῃ ἐλευθέρως εἰς τοὺς κρινομένους ἐθνικῶς ἐπιθυμητοὺς τομεῖς οἱ φορεῖς τῶν ὑπαναπύκτων οἰκονομιῶν.

Περὶ τοῦ ρόλου τοῦ ἀλλοδαποῦ κεφαλαίου ἐν Ἑλλάδι θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω. Ἀπὸ τοῦδε πάντως δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι προπολεμικῶς μὲν ἐπραγματοποιεῖτο δανεισμός ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς ὑπὸ μορφήν ἐπενδύσεων χαρτοφυλακίου, τὸ προϊόν ὅμως τῶν δανείων, ἀνεξαρτήτως τῆς βαρύτητος τῶν ὄρων, διετίθετο εἰς ἔργα ὑποδομῆς ὑπηρετοῦντα ἐξ ἴσου τοῦλάχιστον τὸ ὑπὸ μορφήν ἀμέσων ἐπενδύσεων εἰσρεῦσαν ἀλλοδαπὸν κεφάλαιον. Μεταπολεμικῶς κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐξαιρέσει τῆς ἀμερικανικῆς βοήθειας καὶ τοῦ κρατικοῦ γερμανικοῦ δανείου, πᾶσα ἄλλη εἰσροή ἀλλοδαποῦ κεφαλαίου ἀκολουθεῖ τὴν ὁδὸν τῶν ἀμέσων ἐπενδύσεων. Βεβαίως ἡ πλήρως σειρᾶς προϋποθέσεων, αἱ ὁποῖαι μόνον τώρα ἤρχισαν βαθμηδὸν ~~να~~ πραγματοποιοῦνται.

2. Ἡ λειτουργία τῆς ὑπαναπύκτου οἰκονομίας

Ἀστάθεια.

Ἡ ἀστάθεια τῆς ὑπαναπύκτου οἰκονομίας ἐκδηλοῦται εἰς τὴν παραγωγήν, εἰς τὰς ἐξαγωγὰς καὶ εἰς τοὺς ὄρους ἐμπορίας.

α. - Εἰς τὴν παραγωγὴν.

Διότι ὅτι ὁ προσδιοριστικὸς συντελεστής τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος εἰς τὰς ὑπαναπύκτους οἰκονομίας εἶναι κυρίως ἡ γεωργικὴ παραγωγή, αὕτη δέ, ὡς γνωστόν, ὑπόκειται εἰς τὴν ἐπίδρασιν ἐξωγενῶν παραγόντων (καιρικαὶ συνθήκαι, κλίμα κλπ), ἢ ἔλλειψις σταθερότητος εἰς τὸν ρυθμὸν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος εἶναι ἰδιαίτερος χαρακτηριστικὴ. Ἐξ ἄλλου ἡ πρωτογενὴς παραγωγή, περιλαμβανομένης καὶ τῆς μεταλλευτικῆς τοιαύτης, ἔχει πρόσθετον λόγῳ ἀσταθείας, ὀφειλόμενον εἰς τὴν ἐλαστικότητα τῆς ζήτησεως τῶν προϊόντων της ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Ὁ ἀσταθὴς ρυθμὸς τῆς πορείας τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ἐπιρεάζων διὰ τῶν ἀξιομειώσεων τῆς ζήτησεως τὴν οἰκονομίαν, συντείνει εἰς περαιτέρω συστολὴν τῆς παραγωγῆς καὶ προκαλεῖ ἀνάσχεσιν ἢ ἐκτροπὴν εἰς τὰς ἀποφάσεις ἐπενδύσεων.

Ἐν Ἑλλάδι τὸ ποσοστὸν ἐτησίας ἀνόδου τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος παρυσιάζει σοβαρὰς διακυμάνσεις, ὀφειλομένας εἰς τὴν ὑψηλὴν συμμετοχὴν τῆς γεωργίας εἰς τὸ σύνολον, ἢ ὅποια εἶναι ἀσταθὴς, τὸ μὲν συνεπείρ ἐξωγενῶν παραγόντων (καιρικῶν συνθηκῶν), τὸ δέ συνεπείρ τῆς κυκλικῆς ἐναλλαγῆς βασικῶν γεωργικῶν προϊόντων. Οὕτως εἰς σταθερά τιμὰς ἔναντι προηγούμενων ἐτῶν: 1952 -1,7^ο/ο, 1953 +14,2^ο/ο, 1954 +3,4^ο/ο, 1955 +8,2^ο/ο, 1956 +6,3^ο/ο, 1957 79,5^ο/ο, 1958 (προσωρινὰ στοιχεία) +3,9^ο/ο.

Περαιτέρω, ὅπερ καὶ σπουδαιότερον, αἱ ἐποχικαὶ διακυμάνσεις τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς ἀντανακλοῦν ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν βιομηχανικὴν τοιαύτην, τῆς ὁποίας ἡ ζήτησις ἐν Ἑλλάδι προέρχεται κατὰ τὸ μέγιστον μέρος ἐκ τῶν γεωργικῶν εἰσοδημάτων (1).

(1) Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ γεωργικὴ μορφή τῆς παραγωγῆς δημι-

β. - Είς τας εξαγωγάς.

Αί αγοραί διαθέσεως τών υπαναπτύκτων χωρών, ως αποδεικνύει ή μελέτη τών 'Ηνωμένων 'Εθνών (Suc 1' instabilité des marchés d' exportation des pays sous développés 1952) εἶναι ὁμοίως λίαν ἀσταθεῖς. Ἡ διακύμανσις τοῦ ὄγκου τών εξαγωγῶν εἶναι εὐρύτερα ἀπὸ τήν διακύμανσιν τών τιμῶν συμφάως τρός τήν ἀνωτέρω ἔρευναν δι.εξαχθεῖσαν ἐπὶ 18 βασικῶν εἰδῶν, ἡ δὲ ἀντίκτυπος ἐπὶ τῶν συναλλαγματικῶν εἰσπράξεων τῶν χωρῶν εἶτι μεγαλύτερος.

Ἡ ἀσταθεια αὕτη χαρακτηρίζει ὁμοίως καί τας ἑλληνικάς εξαγωγάς. Λόγω τῆς φύσεως τῶν εξαγομένων προϊόντων καί τῆς ἑτεροειδοῦς συνθέσεως τῶν εἰσαγωγῶν, ὁ βαθμός ἐξαρτήσεως τῆς χώρας ἀπὸ τὸ ἑξωτερικόν εἶναι λίαν ὑψηλός. Οὕτω ἐνῶ προκλημικῶς ὁ οὐκίτης καθαρός ἐξαρτήσεως, ἤτοι ἡ διαφορὰ τῆν ἡ ποῖαν ἐμφανίζουσι τὰ ποσοστά ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ προϊόντος τῶν τρεχουσῶν συναλλαγματικῶν δαπανῶν ἀφ' ἑνός καί τῶν τρεχουσῶν συναλλαγματικῶν εἰσπράξεων ἀφ' ἑτέρου, ἀνήρχετο εἰς 3,2% το 1957 ἔφθασαν 7%.

συρρεῖ ἐν Ἑλλάδι σοβαρῶν πρόσθετον ἀνωμαλίαν, προερχομένην ἐκ τῆς ἐποχιακῆς μορφῆς τῆς παραγωγῆς, ἡ ὁποία ἄγει εἰς μαζικὴν προσφορὰν τῶν προϊόντων καί γεννᾷ τήν ἀνάγκην τῆς προστασίας τῆς τιμῆς διὰ κρατικῶν μαζικῶν ἀγορῶν καί τιμῶν ἀσφαλείας, αἱ ὁποῖαι προκαλοῦν τὰς πληθωριστικὰς πιέσεις καί ἐμποδίζουσι τόν οικονομικόν προσανατολισμόν τῶν καλλιεργειῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἐμφανίζεται πρόσθετος ἰσotάθεια εἰς τὰς συνθήκας τῆς νομισματικῆς ἰσορροπίας, λόγω τῶν ἀποτόμων ἐκταμιεύσεων διὰ τήν πληρωμὴν τῶν συγκεντρουμένων ποσοτήτων καί τῆς ἀνάγκης τοῦ περιορισμοῦ ἢ τῶν πιστώσεων ἢ τῶν δημοσιῶν δαπανῶν ἐπενδύσεων δι' ἀντιισταθμιστικούς λόγους.

Πράγματι τυχόν πτώσις τοῦ εἰσοδήματος τῶν ἐνεπτυγμένων χωρῶν ὀδηγεῖ εἰς μείωσιν τῆς ζήτησεως γεωργικῶν προϊόντων, καί πρῶτων ὑλῶν, τὰ ὁποῖα μάλιστα παρουσιάζουν καί ὑψηλόν βαθμόν ὑποκαταστάσεως. Ἀντιθέτως ἄνοδος τῶν εἰσοδημάτων τῶν χωρῶν τούτων δέν ἄγει εἰς ἀνάλογον αὔξησιν τῆς ζήτησεως ἐλληνικῶν προϊόντων, ἢ ὁποῖα ἄλλωστε δέν δύναται πάντοτε νά κολύπτεται λόγω τῆς ἀνελαστικότητος τῆς προσφοράς τῶν ἐξαγωγίμων εἰδῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἀπό τήν ἄλλην ὅμως πλευράν ὑψοῦσι τοῦ εἰσοδήματος ἐν Ἑλλάδι ὀδηγεῖ, λόγω τῆς ὑψηλῆς ὀριακῆς ροπῆς πρὸς εἰσαγωγὴν εἰς μεγαλύτεραν αὔξησιν τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγωγῶν καί ἐπομένως εἰς διεύρυνσιν τοῦ ἀνοίγματος τοῦ ἐμπορευματικοῦ ἰσοζυγίου.

Τὴν συνέπειαν τῆς ἀσταθείας τῶν ἐξαγωγῶν καί τῆς ἀνόδου τῶν εἰσαγωγῶν ὑφίστανται α) αἱ συναλλαγματικαὶ εἰσπράξεις εἰς τὰς ὁποίας ἡ ἀξία τῶν ἐξαγωγῶν παίζει ἰδιαιτέρον ρόλον, β) ἡ γενικὴ οἰκονομικὴ κατάσταση τῆς χώρας, δοθέντος ὅτι αἱ φάσεις τῆς τυχόν ἐπεκτάσεως εὐνοοῦν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὀριακῶν παραγωγικῶν μονάδων, προκαλουμένης οὕτω ἐνίοτε ὑπερπαραγωγῆς.

γ. - Εἰς τοὺς ὄρους ἐμπορίου.

Οἱ ὄροι ἐμπορίου ἐκφράζουν τὴν σχέσιν τοῦ δείκτη τῶν τιμῶν ἐξαγωγῆς πρὸς τὸν δείκτην τῶν τιμῶν εἰσαγωγῆς μιᾶς χώρας, τοῦτέστιν δεικνύουν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δεόν νά δοθῆ εἰς ἐξαγώγιμα προϊόντα πρὸς ἐπίτευξιν ὀρισμένης ποσότητος εἰσαγωγίμων προϊόντων. Ἐφ' ὅσον ἡ σχέσις αὕτη εἶναι ἰσώτερα τοῦ 100, οἱ ὄροι ἐμπορίου εἶναι εὐνοϊκοί, δηλ. τὰ ἐθνικά προϊόντα πωλοῦνται εἰς τὸ ἐξωτερικόν ἱκριβώτερα ἀπὸ ὅ,τι ἀγοράζονται τὰ εἰσγόμενα ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἐφ' ὅσον ἡ σχέσις

εἶναι κατωτέρα τοῦ 100, οἱ ὅροι ἐμπορίου εἶναι δυσμενεῖς.

Κατά κανόνα τὰ ἐξαγόμενα προϊόντα τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν συνίστανται, ὡς ἐλέχθη ἤδη, ἐκ προϊόντων τῆς πρωτογενοῦς παραγωγῆς, ἐνῶ τὰ εἰσαγόμενα ἀνήκουν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν βιομηχανικῶν εἰδῶν. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον, λόγῳ τῆς ἀνελαστικότητος τῆς προσφορᾶς τῶν προϊόντων τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν καὶ τοῦ μονοπωλίου αὐτῶν ἀπὸ μέρος τῶν ἰσχυρῶν χωρῶν, οἱ ὅροι ἐμπορίου ὑπῆρξαν δυσμενεῖς διὰ τὰς πρώτας. Τοῦτο ἐσήμαινεν ὅτι αἱ ὑπαναπτύκτοι χώραι συνέβαλον ἐπὶ οὐσίᾳ τῶν εἰς τὴν σημερινὴν ὑψῶσιν τοῦ βιοτικῆς ἐπιπέδου τῶν βιομηχανικῶν χωρῶν. Ἀπὸ τινος χρόνου (1938) οἱ ὅροι ἐμπορίου κατεστήσαν εὐνοϊκοὶ διὰ τὰς καθυστερημένας χώρας. Ἀλλὰ καὶ πάλιν αὗται δὲν εἶναι πάντοτε εἰς θέσιν νὰ ἐπωφεληθοῦν πλήρως τῆς εὐνοϊκῆς αὐτῆς μεταβολῆς, διότι τὸ οὕτω πως ἐξοικονομούμενον τόσον συναλλάγματος δὲν καθίσταται δυνατόν νὰ ἀποταμιεύεται πρὸς σχηματισμὸν κεφαλαίου, ἀλλὰ, λόγῳ τῆς ὑψηλῆς ὀριακῆς ροπῆς πρὸς εἰσαγωγὴν, χρηματοδοτεῖται πρὸς εἰσαγωγὰς καταναλωτικῶν ἀγαθῶν. Ἐπὶ πλέον μεγαλυτέραν σημασίαν καὶ ἐπὶ αὐτὴν τὴν δυσμενῆ ἐξέλιξιν τῶν ὅρων ἐμπορίου ἔχει ἴσως ἡ ἀστάθεια τούτων, ἡ ὁποία τείνει εἰς τὸ νὰ παραλύσῃ τὴν ἐσωτερικὴν οικονομικὴν δραστηριότητα καὶ νὰ ματαιώσῃ τὰς ἀποφάσεις ἐπενδύσεων. Τέλος, ὡς παρατηρεῖ ὁ Kindleberger τὸ κεντρικὸν πρόβλημα τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν δὲν εἶναι τόσον τὸ τῶν ὅρων τοῦ ἐμπορίου, ὅσον τὸ τῆς λίαν ἄσθενοῦς κινητικότητος τῶν πόρων. Ἡ δυσκινησία αὕτη ἐπιδεινώνεται συνεπείᾳ τῆς χρησιμοποιομένης εἰς τὴν πρωτογενῆ παραγωγὴν τεχνολογίας, ἡ ὁποία συχνάκις ἐπιτρέπει μὲν εὐκόλως εἴσοδον εἰς μίαν οικονομικὴν δραστηριότητα, δὲν διευκολύνει ὅμως τὴν ἔξοδον λόγῳ τῶν μικρῶν δυνατοτήτων προσαρμογῆς τῆς ὑπαναπτύκτου οικονομίας.

Ἐν Ἑλλάδι μεταπολεμικῶς οἱ ὄροι ἐμπορίου ἐμφανίζουν ἐπιδείνωσιν, καί μόνον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἰδίᾳ ἀπό τοῦ 1954 παρατηρεῖται σχετική βελτίωσις, ἥτις συνετέλεσεν ἐν μέρει εἰς τὴν συγκρότησιν τῶν ἑλλειμμάτων τοῦ ἐμπορευματικοῦ ἰσοζυγίου, μολονότι οὐσιαστικῶς δέν ἀπέβη ὑπὲρ τοῦ σχηματισμοῦ κεφαλαίου εἰς τὴν χώραν, ἀλλ' ἀπλῶς ἐπέτρεψεν ἠθροισμένα περιθώρια εἰσαγωγῶν. Κατὰ τὸ 1957 ἐμφανίζεται καί πάλιν δυσμενῆς τροπὴ εἰς τοὺς ὄρους ἐμπορίου, ἀντιστραφεῖσα ὅμως κατὰ τὸ 1958. Ἡ ἐξέλιξις ἔχει ὡς ἀκολουθῶς: 1951 106,7, 1952 98,7, 1953 97,7, 1954 100, 1955 109,6, 1956 112,5, 1957 107,5 καὶ 1958 114,5.

Ἐξάρτησις.

Εἰς τοὺς ἐκτεθέντας ἀνωτέρω παράγοντας, τῆς φύσεως τῆς παραγωγῆς καὶ τῶν ἐξαγωγῶν, οἵτινες ἄγουσι κατ' ἀνάγκην εἰς ἐξάρτησιν τῶν ὑπαναπτύκτων οἰκονομιῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, δύνανται νὰ προστεθοῦν καὶ οἱ ἀκόλουθοι:

α. - Πλεῖστοι τῶν ὑπαναπτύκτων οἰκονομιῶν ἐξαρτῶνται σοβαρῶς ἐκ τοῦ ξένου κεφαλαίου τὸ ὁποῖον ἐκμεταλλεύεται τοὺς φυσικοὺς πόρους των ἢ ἀπασχολεῖται εἰς τὴν ἐξαγωγήν τούτων. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν ἀξιόλογος ἐξάρτησις τῆς Ἑλλάδος ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ δέν ὑφίσταται.

β. - Αἱ ὑπανάπτυκτοι χώραι ἐξαρτῶνται ἀπὸ πλευρᾶς εἰσαγωγῶν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἐκ τῶν ἀνεπτυγμένων χωρῶν. Καὶ ἐν Ἑλλάδι, λόγῳ τῆς ποσοτικῆς καὶ ποιοτικῆς ἀνεπαρκείας τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς, τοῦ μὴ συναγωνιστικοῦ κόστους καὶ τῶν δημιουργουμένων φυσικῶς ἑλλειμμάτων εἰς τὴν ἐγχώριον γεωργικὴν παραγωγήν, τῆς τάσεως ἀναπτύξεως τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος, ἡ ὁποία ἐπάγεται κατ' ἀνάγκην διόγκωσιν τῶν εἰσα-

γωγῶν κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν, ἡ μέση ροπή δι' εἰσαγωγᾶς ἀυξάνει. Αὕτη ἀνήρχετο τὸ 1957 εἰς 24⁰/ο. Παραλλήλως αἱ ἑλληνικαὶ ἐξαγωγαὶ δὲν ἐπιτυγχάνουν νὰ καλύψουν οὔτε τὸ 45⁰/ο τῶν εἰσαγωγῶν τούτων. Μεταξὺ τῶν ὀδηγούντων εἰς ἄνοδον τῶν πληρωμῶν δι' εἰσαγωγᾶς παραγόντων δέον νὰ μνημονευθῆ ἰδιαίτερος ὁ παράγων τοῦ εἰσοδήματος, ἡ αὔξησις τοῦ ὁποίου, ταχύτερα εἰς χρηματικά παρά εἰς πραγματικά εἰσοδήματα, διατίθεται κατὰ μέγα ποσοστὸν εἰς εἰσαγωγᾶς, συνεπείᾳ τῆς ὑψηλῆς ὀριακῆς ροπῆς πρὸς εἰσαγωγὴν καὶ τῆς ἀνελαστικότητος τῆς ἐγχωρίου προσφορᾶς.

γ. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐπιβάλλεται νὰ τονισθῆ ἰδιαίτερος εἷς πρόσθετος λόγος, προκαλῶν πύξημένας πληρωμᾶς δι' εἰσαγωγᾶς, ἰδιᾶζων εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας ὅστις ἀπεκλήθη "ὑποδειγματικὸν ἢ μιμητικὸν ἀποτέλεσμα". Ὁ παράγων οὗτος ὀδηγεῖ εἰς ἄσκοπον διαρροὴν συναλλαγματικῶν μέσων εἰς τὸ ἔξωτερικόν, ἐνῶ ταυτοχρόνως ἐντός τῆς χώρας, προκαλεῖ πύξημένην ροπήν πρὸς κατανώλωσιν καὶ τοιουτοτρόπως περιστέλλει τὰ ἤδη στενὰ περιθώρια τῆς ἀποταμιευτικῆς ἱκανότητος καὶ τοῦ σχηματισμοῦ κεφαλαίου. Πρόκειται περὶ ἐπεκτάσεως εἰς τὰς διεθνεῖς σχέσεις τῆς θεωρίας, τὴν ὁποίαν διετύπωσε τὸ 1949 ἐπὶ τῶν σχέσεων μεταξὺ εἰσοδήματος, ἀποταμιεύσεως καὶ κατανώλωσεως ὁ J. Duesenberry εἰς τὸ βιβλίον του: Εἰσόδημα, Ἀποταμίευσις καὶ ἡ θεωρία τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ καταναλωτοῦ. Ὁ συγγραφεὺς οὗτος κατέδειξεν, λαμβάνων ὡς παράδειγμα τὰς Ἑνωμένους Πολιτείας, ὅτι αἱ ἀτομικαὶ καταναλωτικαὶ λειτουργίαι τελοῦν ἐν ἀλληλεξαρτήσῃ. Εἰς τοῦτο συντελεῖ ἡ κοινωνικὴ ἀμιλλα, ἡ τάσις ἐπιδείξεως, ἀλλὰ προπαντὸς τὸ ὑποδειγματικὸν ἀποτέλεσμα. Ὄταν οἱ καταναλωταὶ πληροφοροῦνται τὴν ὑπαρξιν ἀγαθῶν ἀνωτέρων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦν, παρκινοῦνται πρὸς ἀπόκτησίν των καὶ οὕτω ἀυξάνεται ἡ πρὸς κα-

τανάλωσιν ροπή των. Ἡ κατανάλωσις (καί συνεπῶς καί ἡ ἀπο-
ταμίευσις) δέν εἶναι ἐπομένως συνάρτησις μόνου τοῦ ἀπολύτου
ἐπιπέδου, ἀλλά καί τοῦ σχετικοῦ ἐπιπέδου τοῦ εἰσοδήματος τού-
του, δηλ. τῆς σχέσεως τοῦ εἰσοδήματος τούτου πρός τά ἀνώτε-
ρα εἰσοδήματα, τά ὑπάρχοντα βντός τῆς κοινωνικῆς ομάδος εἰς
τὴν ὁποίαν ἀνήκει ὁ καταναλωτής. Τά ἀνώτερα εἰσοδήματα ἔλ-
κουν τά κατώτερα καί παρασύρουν ταῦτα εἰς μεγαλύτεραν τῶν
ἀναγκῶν των κατανάλωσιν. Τό φαινόμενον τούτο τοῦ ἐπηρεασμοῦ
τῆς καταναλωτικῆς συμπεριφορᾶς ἐντός μιᾶς χώρας ἀπό τὴν κα-
ταναλωτικὴν συμπεριφορὰν τῶν λοιπῶν εἰσοδημάτων, εἶναι λίαν
ξέῦ ἐν Ἑλλάδι, δοθέντος ὅτι ἀπ' ἐνός μὲν ὑπάρχει μεγάλη εἰ-
σοδηματικὴ ἀποστάσις μεταξύ ἢ ἐντός τῶν διαφόρων κοινωνικῶν
ομάδων, ἀφ' ἐτέρου δέ ὀψιλόν σχετικῶς πολιτιστικῶν ἐπιπέδων,
στρεφόμενον μέ μεγαλύτεραν εὐκάθειαν εἰς τὴν ἀπόκτησιν ἀγα-
θῶν ἀνωτέρου βιοτικῶ ἐπιπέδου.

Ἐάν ἤδη, μεταφέρωμεν τὴν ἀνάλωσιν ταύτην ἐπὶ τοῦ διε-
θνοῦς πεδίου, ὡς πρᾶττει ὁ R. Nurkse, διαπιστοῦμεν ὅτι τὰ
ὑποδειγματικὸν ἀποτελέσματα ἐπιδρᾶ ἐντονώτερον, διότι ἡ κατα-
ναλωτικὴ συμπεριφορὰ τῶν ἀνεπτυγμένων χωρῶν, καθισταμένητα-
χέως γνωστὴ καί διαδιδομένη διὰ τῶν ἀφθόνων συγχρόνων μέσων
ἐπικοινωνίας, ἐπιρεάζει τὴν συμπεριφορὰν, κυρίως τῶν κλου-
σιωτέρων τάξεων τῶν ὑπαναπτύκτων, λαμβανομένης ἐπ' ὄψιν καί
τῆς μεγάλης εἰσοδηματικῆς ἀποστάσεως μεταξύ ἀνεπτυγμένων καί
ὑπαναπτύκτων οἰκονομιῶν. Τοῦτο ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα:

α) τὴν διάθεσιν διὰ καταναλωτικούς σκοποὺς κάσης σχε-
δὸν ἀξίσεως τοῦ εἰσοδήματος, καί τὴν ζήτησιν πολυτελῶν ἀ-
γαθῶν καί ὑπηρεσιῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἢ ὁποῖα περιορίζει τὴν
παραγωγὴν καί τὴν ἀγορὰν τοῦ ἐσωτερικοῦ, κυρίως δέ τὴν ἀπο-
ταμίευσιν καί τὸν σχηματισμὸν κεφαλαίου.

β) τὴν αὔξησιν τῶν εἰσαγωγῶν καταναλωτικῶν, συχναίως μὴ

οὐσιωδῶν ἀγαθῶν, προκαλοῦσαν ἀνισορροπίαν τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν καὶ ἀντιπαραγωγικὴν χρησιμοποίησιν πολυτίμων συναλλαγματικῶν πόρων, ἀποκτηθέντων διὰ τῶν ἐξαγωγῶν ἢ τῆς ἐξωτερικῆς βοήθειας. Ἡ διάρθρωσις τῶν ἑλληνικῶν εἰσαγωγῶν, εἰς τὰς ἠποίας τὰ εἰσαγόμενα εἶδη πολυτελείας ἢ τὰ εἰσαγόμενα ἀγαθὰ τὰ ὅποια ἐν τούτοις παράγονται ἐν Ἑλλάδι κατέχον λίαν ἠψηλὸν ποσοστὸν, διαρκῶς ἀύξανόμενον, ἀποτελεῖ μίαν ἀποδειξιν τῶν ἐπιδράσεων ὑποδειγματικῶς ἀποτελέσματος.

Τὸν δυσμενῆ ρόλον τοῦ ὑποδειγματικοῦ ἀποτελέσματος εἰς τὸ διεθνές πεδίου, τόσον ἀπὸ ἀπόψεως συναλλαγματικῆς δαπάνης ὅσον καὶ ἀπὸ πλευρᾶς ἀποταμιεύσεως, δὲν ἀποδέχονται πλήρως πολλοὶ συγγραφεῖς. Οὕτω ὑπὸ τινων παρατηρεῖται ὅτι: α) αἱ εἰσαγωγαὶ ὀρισμένων πτωχῶν χωρῶν συντίθενται κυρίως ἐκ προϊόντων διατροφῆς ἢ πρώτων ὑλῶν, εἰς τὰς ἠποίας δὲν παί-ζει ρόλον τὸ ὑποδειγματικὸν ἀποτέλεσμα, β) αἱ καθυστερημέαι χῶραι, ἐν τῇ ἐπιδιώξει πῦξμένων χρηματικῶν εἰσοδημάτων πρὸς πῦξμένην κατανάλωσιν καὶ εἰσαγωγάς, ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ ὑποδειγματικοῦ ἀποτελέσματος, δυνατόν νά ἐπιδιώκη τὴν ἐπίτευ-ξιν γεωργικῶν πλεονασμάτων, τὰ ὅποια θά τούς ἐπιτρέψουν τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἐκ τοῦ ὑποδειγματικοῦ ἀποτελέσματος ἀναγκῶν καὶ τοιουτοτρόπως ἡ ἐπίδρασις τούτου δυνατόν νά ἀποβῆ θετική ἀντὶ ἀρνητικῆς, γ) κατὰ μίαν ἄοψιν τὸ ὑποδειγματικὸν ἀποτέλεσμα τείνει εἰς τὸ νά ἀξάνη περισσότερο τὴν "φιλοδοξίαν πρὸς μελλοντικὴν κατανάλωσιν" παρά τὴν "ροπήν πρὸς ἀμεσον κατανάλωσιν" (οὕτω Baldwin καὶ Meier). Τοῦτο δηλ. σημαίνει ὅτι τὸ ὑποδειγματικὸν ἀποτέλεσμα δυνατόν νά ὀδηγήσῃ εἴτε εἰς αὔξησιν τῆς ἀποταμιεύσεως, εἴτε εἰς βελτίωσιν τῆς παραγωγικότητος τῆς ἐργασίας, εἴτε εἰς μετανάστευσιν ἀκόμη ἀνέργων ἐργατικῶν χειρῶν, πρὸς ἐξασφάλισιν εἰς τὸ μέλλον τῶν προϋποθέσεων ἀνωτέρων καταναλωτικῶν ἐπιπέδων. Χωρὶς νά πι-

ραγνωρίζη τις τό ενδιαφέρον των έν λόγω απόψεων, δέν πρέπει νά άρνηθῆ ὅτι εἰς τās άπανακτύκτους οικονομίαις, ἔνθα κυριαρχεῖ ἡ ἐπιδιώξις τῆς ταχείας βελτιώσεως τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου, ὑπερισχύει ἡ τάξις πρὸς κατανώμισιν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι τό ὑποδειγματικόν ἀποτέλεσμα, εἰς περίπτωσιν αὐξήσεως τοῦ εἰσοδήματος μιᾶς χώρας, ἔχει περισσοτέρας πιθανότητες νά προκαλέσῃ τήν διάθεσιν τῆς αὐξήσεως αὐτῆς ἰστέο τῆς κατανωλώσεως καρά ὑπέρ τῆς ἰσοταμιεύσεως, ὡς ἐπίσης καί ὅτι, εἰς περίπτωσιν αὐξήσεως τῶν συναλλαγματικῶν διαθεσίμων, ἡ αὐξήσις αὕτη συνεπείρ τοῦ ὑποδειγματικοῦ ἀποτελέσματος ἔχει περισσοτέρας πιθανότητες νά χρηματοδοτηθῇ εἰσεργαγῶς κατανωλωτικῶν παρά κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν. δ) Δι' ὑπανάκτυκται χώραι ἔξαρτῶνται τέλος ἐκ τῶν εἰσαγωγῶν ἄλλοδαπῶν κεφαλαίων. Ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος, ἡ ἐπί τοῦ μικροῦ διαθεσίμου εἰσοδήματος πίεσις τῆς κατανώσεως, ἡ μή παραγωγική χρησιμοποίησις τῆς ἰσοταμιεύσεως, μή ἐκτρέπουσι εἰς τίς ὑπανακτύκτους χώραι τήν διάθεσιν σημαντικοῦ τμήματος τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος πρὸς χρηματοδότησιν τῶν ἐπενδύσεων ἰσυχρεῶνουν ταύτας εἰς προσφυγήν εἰς τήν ξένην βοήθειαν ἢ εἰς τόν δανεισμόν τοῦ ἄλλοδαποῦ κεφαλαίου.

Ἐν Ἑλλάδι σημαντικόν τμήμα τοῦ ἐλλείμματος τοῦ ἰσοζυγίου τρεχουσῶν συναλλαγῶν καλύπτεται διὰ μεταφορῆς ξένων κεφαλαίων. Τό μεγαλύτερον ἐξ ἄλλου μέρους τῶν δημοσίων ἐπενδύσεων καί ἀξιόλογον ποσοτόν τῶν συνολικῶν ἐπενδύσεων χρησιμοποιεῖται ἐξ ἐκτάκτων πόρων, ἀντλουμένων ἐκ τῆς ἄλλοδαπῆς.

Τοῦτο ἔχει ἤδη ὡς ἀποτέλεσμα διὰ τήν Ἑλλάδα ὅτι τό σύνολον σχεδόν τοῦ συναλλαγματικοῦ ἀποθέματος, περιλαμβανομένου καί τοῦ ἐνεργητικοῦ ὑπολοίπου τῶν συναλλαγῶν clearing,

χρεωτεΐται εις τό έξωτερικόν συνεπεία μακροπροθέσιων ή βραχυπροθέσιων δανειών. Έν τούτοις ή διεθνής ρευστότης τής Έλλάδος δέν πρέπει έκ του λόγου τούτου νά θεωρηται έπισφαλής, δοθέντος ότι σημασίαν διά τήν διεθνή ταύτην ρευστότητα έχουν μόνον αι βραχυπρόθεσμοι ύποχρεώσεις (πιστώσεις μέχρι 15 μηνών), αι όποϊαι φθάνουν μόνον τά 80 περίπου εκ. δολάρια έναντι συνολικοϋ αποθέματος 160.

Έφ' όσον τό ξένον κεφάλαιον χρηματοδοτεΐ εις τοιαύτην έκτασιν τήν οίκονομικήν ανάπτυξιν μιᾶς χώρας, προκαλεΐ ιδιαιτέρας επιβαρύνσεις, αι όποϊαι εΐναι τόσοσιν μεγαλύτεραι, όσον τό προϋδόν του δανεισμοϋ χρησιμοποιεΐται εις ολιγότερο παραγωγικὰς τοποθετήσεις. Άντιθέτως ή άντλησις έκ τής έγχωρίου αποταμιεύσεως προς χρηματοδότησιν των επενδύσεων όχι μόνον περιορίζει τήν έκ του έξωτερικοϋ εξάρτησιν άμέσως, αλλά συντέμνυσα και τά περιθώρια τής καταναλώσεως εις τό έξωτερικόν άγει έμέσως εις μείωσιν των εισαγωγών καταναλωτικων αγαθων και έπομένως εις έξοικονόμησιν συναλλάγματος. Έπί πλέον τό ξένον κεφάλαιον, τοποθετούμενον εις απ' εϋθείας επενδύσεις, προσιμᾶ κυρίως τους έξαγωγικούς τομείς, μη εύνοούν τήν διεύρυσιν τής έγχωρίου αγοράς ή τήν έκτέλεσιν γενικωτέρων έργων ύποδομής, συνολικῆς ώφελείας. Ταϋτα πάντα άνεξαρτήτως των δυσχερειων αι όποϊαι ανακύπτουν προκειμένου περι έξευρέσεως ή εισρῆς άλλοδαποϋ κεφαλαίου, τό όποιον προσιμᾶ οίκονομίας έξασφαλιζούσας μεγαλυτέραν όριακήν αποδοτικότητα τούτου ή συνθήκας απολύτου ύσφαλείας.

Έν όψει των έν μέρει άρνητικων πλευρων του άλλοδαποϋ κεφαλαίου, αι ύπανάπτυκτοι χῳραι εΐναι ύποχρεωμένοι νά διεύρύνουν όσον τό δυνατόν περισσότερο τά περιθώρια τής έγχωρίου αποταμιεύσεως. Τοϋτο βεβαίως δέν εΐναι αδύνατον. Εις τήν πραγματικότητα τό πρόβλημα τής έξασφαλίσεως των αναγ -

καίων δι' ἐπενδύσεις κεφαλαίων, δέν παρουσιάζει τήν ὀξύτητα μέ τήν ὁποίαν συνήθως ἐμφανίζεται. Ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ A.

Lewis : "Οὐδέν ἔθνος εἶναι τόσο πτωχόν ὥστε νά μή δύναται νά ἀποταμιεύῃ τό 12^ο/ο τοῦ πραγματικοῦ ἐθνικοῦ του εἰσοδήματος ἐάν τό ἐπιθυμῇ. Ἡ πενία οὐδέποτε ἠμπόδισε τά ἔθνη νά ριφθοῦν εἰς πολέμους, ἤ νά σπαταλοῦν τοῖς πόρους των κατά δευτερογενεῖς τρόπους. Χῶραι, εἰς τάς ὁποίας τό 40^ο/ο τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος εὐρίσκεται εἰς χεῖρας τοῦ 10^ο/ο τοῦ πληθυσμοῦ, ζῶντος πολυτελῶς, δέν ἐπιτρέπεται νά παραπονοῦνται. Εἰς τούτας χώρας ἡ παραγωγική ἐπένδυσις εἶναι ἀσθενής, ὄχι διότι δέν ὑπάρχει περίσσευμα, ἀλλά διότι τό περίσσευμα τοῦτο διατίθεται διά ταραμίδας, ναοῦς ἢ ἄλλα διαρκῆ καταναλωτικά ἀγαθά, ἀντί νά δημιουργηθῇ "παραγωγικόν κεφάλαιον".

Ἀναμφισβητήτως, διόμορφος κατανομή τοῦ εἰσοδήματος, περιορισμός τοῦ ρυθμοῦ ἀνάδοι τῶν καταναλωτικῶν δαπανῶν τοῦ δημοσίου καί τοῦ ἰδιωτικοῦ τομέως, φροντίς διά τήν μεγαλυτέραν ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγικότητος τῆς ἐργασίας διά τοῦ βιομημαίου ἐκσυγχρονισμοῦ τῶν μεθόδων καί τοῦ τεχνικοῦ ἐξοπλισμοῦ, ἰδίως εἰς τήν γεωργίαν, δύναται νά ἐξασφαλίσουν μεγαλύτερα περιθώρια ἀποταμιεύσεως καί νά μειώσουν οὕτω τήν ἐκ τοῦ ξένου κεφαλαίου ἐξάρτησιν. Εἰς τοῦτο δύναται τέλος νά συντελέσῃ καί ἡ ἀναδιάρθρωσις τῶν ἐπενδύσεων, πρὸς τήν κατεύθυνσιν τῆς ἀξέτησεως τοῦ ποσοστοῦ τῶν παραγωγικῶν τοιοῦτων. Ἐν Ἑλλάδι αἱ καθαρῶς παραγωγικά δαπάναι ἐπενδύσεων (βιομηχανία - γεωργία) ἀντιπροσωπεύουν κατὰ μέσον ὄρον τό 16^ο/ο ἐπί τοῦ συνόλου, ἔναντι 30^ο/ο τῶν ἄλλων χωρῶν. Ἀντιθέτως αἱ καταναλωτικά ἐπενδύσεις (οἰκισμός κλπ.) ἀντιπροσωπεύουν λίαν ὕψηλόν ποσοστόν (40^ο/ο).

3. Ο φαύλος κύκλος της πενίας

Ἡ ἀνοδος τοῦ ἐπιπέδου τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους οἰκονομίας προϋποθέτει ἀνοδὸν τοῦ χαμηλοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος. Αὕτη μὲ τὴν σειρὰν τῆς προϋποθέτει αὔξησιν τοῦ ἐκ τοῦ εἰσοδήματος διατιθεμένου ποσοστοῦ δι' ἐπενδύσεις. Ἀλλ' αὔξεις τοῦ ποσοστοῦ τῶν ἐπενδύσεων προϋποθέτει αὔξησιν τοῦ χαμηλοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος. Που οὐτοτρόπως αἱ ὑπαναπτύκτοι οἰκονομίαι δίδουν τὴν εἰκόνα ἐνός μηχανισμοῦ φαύλου κύκλου, ἡ διάσπασις τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ τὸ πρωταρχικόν μέλημα τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς.

Ὁ εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους οἰκονομίας φαῦλος κύκλος τῆς πενίας ἐμφανίζεται ἀπὸ δύο ἀπόψεις: Μίαν ἄποσιν στατικήν, ἀφορῶσαν τὰς περιστάσεις αἵτινες προκαλοῦν τὴν ὑπὸ τοῦ Murksa ἀποκληθεῖσαν ἰσορροπίαν τῆς ὑπαναπτύξεως καὶ μίαν ἄποσιν δυναμικήν, ἀφορῶσαν κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ G. Myrdal τὰς ἐπισυρρευτικὰς διαδικασίας τῶν δυνάμεων, αἵτινες διατηροῦν τὴν ὑπαναπτύκτου οἰκονομίαν εἰς τὴν κατάστασιν τῆς πενίας.

Ἡ στατική ἄποσις

Ὁ σχηματισμὸς τοῦ νέου κεφαλαίου εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας περιορίζεται ἀπὸ τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς ἀποταμιεύσεως, ἥτις εἶναι συνέπεια τοῦ χαμηλοῦ ἐπιπέδου τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος. Ἡ προσφορά κατ' ἀκολουθίαν κεφαλαίου εἶναι ἐλλιπής.

Ἀλλὰ ταυτοχρόνως καὶ ἡ ζήτησις κεφαλαίου εἶναι ὁμοίως ἐλλιπής, λόγῳ τοῦ ὅτι αἱ εὐκαιρίαι ἐπενδύσεων εἶναι ἐλάχισται καὶ τὰ κίνητρα πρὸς ἐπένδυσιν σχεδὸν ἀνύπαρκτα. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τοὺς κάτωθι λόγους:

α) Ἡ ζήτησις καταναλωτικῶν ἀγαθῶν εἰς τὸ ἐσωτερικόν

είναι ασθενής, συνεπεία τῶν χαμηλῶν εἰσοδηματικῶν ἐπιπέδων. Τό μέγεθος τῆς ἀγορᾶς, ἢ ὅποια δέον νά νοσηθῆ οὐχί ὑπό τήν δημογραφικήν ἢ τήν γεωγραφικήν, ἀλλ' ὑπό τήν οἰκονομικήν τῆς ἔννοιαν, εἶναι συνάρτησις τῆς παραγωγικότητος καί τοῦ ὄγκου τῆς παραγωγῆς. Ἡ παραγωγή μιᾶς μόνης, νεοῖδρουμένης βιομηχανίας, δέν δύναται νά δημιουργήσῃ τήν ζήτησιν δι' ἑαυτήν, διότι αἱ ἀνθρώπινα ἀνάγκαι εἶναι ποικίλαι καί οἱ παραγωγοί ἑνός ἀγαθοῦ δέν ἐπιθυμοῦν νά ἀφιερῶσιν ὀλόκληρον τό εἰσοδήμα των εἰς τήν ἀγοράν τοῦ ἑνός αὐτοῦ ἀγαθοῦ τῆς νεοῖδρουμένης βιομηχανίας. Ἡ στασιμότης συνεπῶς τῆς ζητήσεως εἰς κλειστός κλάδους τῆς δραστηριότητος, συμπιέζει κατ' ἀνάγκην τήν ζήτησιν ἐπενδύσεως (κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν) εἰς ὄλους τοὺς κλάδους. Ἐπί πλέον πᾶσα ἐπένδυσις εἶναι ἐπικίνδυνος, δοθέντος ὅτι ἡ σύγχρονος μορφή τοῦ κεφαλαιουχικοῦ ἐξοκλισμοῦ μιᾶς ἐπιχειρήσεως καί τό μέγεθός της εἶναι τεράστιον, ἀπαιτοῦν μίαν ἐκτεταμένην ἀγοράν.

β) Δέν ὑπάρχει εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας εἰδικευμένον ἐργατικόν δυναμικόν, τό ὅποιον θά ἐφήρμοζεν ἐκσυγχρονισμένην τεχνικήν. Ἐάν ὑπάρχῃ ποσοτική περίσσεια ἐργατικῶν χειρῶν, ποιοτικῶς ὑπάρχει ἀνεπάρκεια. Δυνατότης βελτιώσεως τῆς παραγωγικότητος θά εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα αὔξησιν τῆς ἀποδόσεως, τῆς παραγωγῆς, τοῦ εἰσοδήματος καί ἐντεῦθεν τῆς χαμηλῆς ζητήσεως καταναλωτικῶν καί κατὰ συνέπειαν κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν.

γ) Δέν ὑπάρχει εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους οἰκονομίας ἐπάρκεια οἰκονομικῆς ὑποδομῆς: λιμένων, ὀδικοῦ δικτύου, μέσων ἐπικοινωνίας καί τραπεζικῶν ἀγωγῶν. Ἡ οἰκονομική αὕτη ὑποδομή θά ἦτο ἀπαραίτητος διὰ μίαν ἐπιχείρησιν συγχρόνου τύπου, ἥτις οὕτω δέν δύναται νά ἀναπτυχθῆ. Τό μικρόν μέγεθος τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς, τό ὅποιον δέν ἐπιτρέπει πῆξημένην ζή-

την αποταμιευτικῶν κεφαλαίου, ἔχει περαιτέρω δύο ιδιαίτε-
ρας συνεπειάς: Τό ἄλλοδαπὸν ἰδιωτικὸν κεφάλαιον, τό ὁποῖον
εἰσρέου εἰς τήν χώραν θά εἶχε τήν δυνατότητα νά τονώσῃ τήν
ἐγχώριον ἀποταμίευσιν καί νά διευρύνῃ τήν ἀγοράν, δέν ἐνδι-
αφέρεται διά τήν ἐπένδυσιν εἰς τομεῖς παράγοντας διά τό ἐ-
σωτερικόν, λόγῳ τοῦ μικροῦ μεγέθους τῆς ἀγορᾶς, τό ὁποῖον πε-
ριορίζει τήν ὀριακὴν παραγωγικότητά του. Τό ξένον κεφάλαιον
ἢ στρέφεται εἰς χώρας ὅπου ὑπάρχει πλουσία καί μισθικὴ ἀγορᾶ
ἢ, προκειμένου περί ὑπαναπτύκτων χωρῶν, ἐπενδύεται εἰς το-
μεῖς παράγοντας ἐξαγωγίμα προϊόντα καί οὐχί καταναλώσιμα εἰς
τήν ἐσωτερικὴν ἀγοράν. Ἐπί πλέον, ἡ τυχόν σχηματιζομένη
ἀποταμίευσις εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας ὑπὸ τῶν ὑψηλοτέρων
εἰσοδηματικῶν τάξεων, δέν διατίθεται διά παραγωγικὰς ἐπεν-
δύσεις, τῶν ὑποίων τήν ἀπόδοσιν θά περιώριζεν αἰσθητῶς ἡ ἁ-
νεπαρκὴς ἀγορά, ἀλλὰ διαρρέει εἰς τό ἐξωτερικόν ἢ ἀποθηρευ-
ρίζεται ἢ ἐπενδύεται εἰς πολυτελεῖς κατοικίας ἢ τέλος διαπα-
νᾶται διά διαρκῆ καταναλωτικὰ ἀγαθὰ πολυτελείας.

Α' ὑπὸ τήν στατικὴν του μορφήν ὁ φαῦλος οὗτος κύκλος πα-
ρατηρεῖται καί ἐν Ἑλλάδι. Λόγῳ τοῦ χαμηλοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰ-
σοδήματος ἢ προσφορά κεφαλαίου εἶναι ἀνεπαρκῆς. Τό ποσο-
στὸν τῆς ἀποταμιεύσεως εἶναι λίαν χαμηλόν, τό δέ ποσοστὸν τῶν
ἀκαθαρίστων ἐπενδύσεων παγίου κεφαλαίου ἀνέρχεται κατὰ μέ-
σον ὄρον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς 15% ἐπὶ τοῦ ἀκαθαρίστου
ἐθνικοῦ προϊόντος, ἐνῶ ἡ σχέσις αὕτη εἰς ἄλλας χώρας, τῶν ὁ-
ποίων ἄλλωστε ὁ κεφαλαιουχικὸς ἐξοπλισμὸς εἶναι πολὺ ἀνώτε-
ρος τῆς Ἑλλάδος. Τό ποσοστὸν τοῦτο ἀνέρχεται κατὰ μέσον
ὄρον εἰς 25-30%. Αἱ ὑπὸ μορφήν καταθέσεων ἐξ ἄλλου ἀπο-
ταμιεύσεις ἐν τῷ συνόλῳ κρίνονται, πέρα τήν κατὰ τὰ τελευ-
ταῖα ἔτη ἀνοδόν των, ἀνεπαρκεῖς. Εἶναι χαρακτηριστικόν ὅτι
σημερινὴ αἱ πάσης φύσεως καταθέσεις φθάνουν μόλις τό 87%

τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας, ἐνῶ προπολεμικῶς ἦσαν διπλάσι
αι ταύτης. Ἰδιαιτέρως χαμηλὴ εἶναι ἡ προσφορά μακροπρόθε-
σμον καταθέσεων, ἀντιπροσωπευουσῶν μικρὸν ποσοστὸν ἐπὶ τοῦ
συνόλου, λόγω καὶ τῶν συνδεδεμένων μέ τὰς ταιαύτας καταθέ-
σεις κινδύνων. Καὶ ἡ ζήτησις ἐξ ἄλλου ὑποταμιευτικῶ κεφα-
λαίου εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ μακροπρόθεσμοι παραγωγικὰς τοπο-
θετήσεις εἶναι ὁμοίως χαμηλὴ. Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι ἐκ
σηματισθέντος εἰδικῶ κεφαλαίου περὶ τραπέζας, ἴσου πρὸς τὸ
10% τῶν καταθέσεων, προοριζομένου διὰ τὴν κάλυψιν ζήτησε-
ως δι' ἐπενδύσεις, μικρὸν μόνον τμήμα ἀπορροφᾶται. Ἡ ἀνεπαρ-
κὴς αὕτη ζήτησις ὑφέλλεται εἰς τὸ ὑψηλὸν κόστος τοῦ χρήμα-
τος εἰς τὴν ἔλλειψιν τῶν ἐπενδυτικῶν ἔργων ὑποδομῆς καὶ τῶν
βασικῶν βιομηχανικῶν ἐπενδύσεων, αἵτινες θὰ προεκύλουν τῆς
συμπληρωματικῆς ἐξοικονομίας των δι' "ἐξωτερικῶν οἰκονομιῶν",
εἰς τὴν ἔλλειψιν συγχρόνου τεχνικοοργανωτικοῦ ἐπιχειρηματι-
κοῦ πνεύματος καὶ τεχνικῆς ἐκπαίδευσεως, εἰς τὴν ἀπουσίαν
ἀποφασιστικῶν κινήσεων ἐνθαρρύνσεως τῶν ἐπενδύσεων καὶ εἰς
τὴν ἔλλειψιν καταλλήλων φορέων μακροπρόθεσμοι πίστεως καὶ
ὀργανώσεως τῆς κεφαλαιαγορᾶς. Πέραν τούτων ὅμως εἰς τὴν ἄ-
νεπαρκῆ ζήτησιν ὑποταμιευτικῶ κεφαλαίου συντελεῖ τὸ μικρὸν
μέγεθος τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς, ἡ ἐκ τῆς ἀπείρας περιορισμένη
ζήτησις καθιστᾷ ἀσύμφορον ἀπὸ πλευρᾶς κόστους τὴν ἴδρυσιν
βιομηχανικῶν, μὴ δυναμένων νὰ δημιουργήσουν τὴν ἰδίαν αὐτῶν
ζήτησιν καὶ ὑποκειμένων εἰς τὸν διεθνή συναγωνισμόν.

Τὴν μικρὰν ἔκτασιν τῆς καταναλωτικῆς ἀγορᾶς ἐν Ἑλλάδι
προσδιορίζουν: 1) ἡ ἀνισος κατανομή τοῦ εἰσοδήματος, συνε-
πεῖς τῆς ὁποίας τὰ ὑψηλότερα ἰστίματα εἰσοδήματα στρέφου ν
τὴν ζήτησιν των εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν πρὸς ἱκανοποίησιν ἀναγκῶν
διὰ ποιοτικῶς ἠνωτέρων ἀγαθῶν, β) ἡ κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέ-
ρος σύνθεσις τοῦ εἰσοδήματος ἐκ τοῦ ἀγροτικοῦ κλάδου, τοῦ ὁ-

ποίου ύμωσ τό κατά κεφαλήν είσόδημα είναι χαμηλόν και μόλι-
 στα ύστατές, γ) αί δεξείαι περιφερειακί ανισότητεσ είσ τήν
 οίκονομικήν δραστηριότητα, δ) ὁ ἀποκλεισμός ἐκ τῆσ συναλλα-
 κτικῆσ ζωῆσ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ὄρειῶν περιοχῶν, ἐγγίζοντεσ
 τό 1 ἐκ., ὁ ὁποῖοσ ἀποξῆ ἀπό τόν ἀντιπραγματισμόν και τήν αὐ-
 τοκατανάλωσιν, ὡσ ἐλέχθη, ε) ὁ χαμηλόσ βαθμόσ τοῦ ἐχρηματι-
 σμοῦ τῆσ ἐλληνικῆσ ἀγροτικῆσ οίκονομίασ, περί οῦ ἀνωτέρω. Τό
 ἀνεπαρκέσ οὔτω μέγεθοσ τῆσ καταναλωτικῆσ ἀγοράσ περιορίζει,
 ὡσ ἐλέχθη, τό ἐνδιαφέρον πρόσ ζήτησιν ἀποταμιευτικοῦ κεφα-
 λαίου. Ἀλλά και αἱ διακυμάνσεισ τῆσ ζητήτεωσ τῆσ ἀγοράσ ταύ-
 τησ, λόγω τῆσ εὐπαθείασ τοῦ ἀγροτικοῦ είσοδήματοσ, περιορί-
 ζουν τήν εὐεργετικήν ἐπίδρασιν τοῦ ἐπιταχυτοῦ, ἥτοι τήν πο-
 σοστιαίαν μεταβολήν τῶν ἐπενδύσεων συνεπεῖφ μεταβολῆσ τῆσ κα-
 ταναλώσεωσ. Ἄλλωστε τυχόν αὔξεισ τῆσ καταναλώσεωσ, λόγω
 τῆσ φύσεωσ αὐτῆσ, ἀναφερομένησ κυρίωσ είσ ἀγροτικά προϊόντα,
 δέν ἔχει ἀνάλογον ἐπίδρασιν ἐπί τῶν βιομηχανικῶν ἐπενδύσεων.

Δυναμική ἄποψισ

Ἡ ἀνωτέρω ἀνάλυσισ τοῦ "φαύλου κύκλου τῆσ πενίασ" δέ-
 ον νά διευρυνθῆ, ἐξεταζομένη και ἀπό ἀπόψεωσ δυναμικῆσ. Τήν
 δυναμικήν αὐτήν ἄποψιν ἀνέπτυξαν ὁ σουηδόσ οίκονομολόγοσ G.
Myrdal. Κατ' αὐτόν ἡ δημιουργηθεῖσα κατάστασισ τῆσ ἀδυνα-
 μίας ἐπενδύσεων λόγω τοῦ χαμηλοῦ είσοδήματοσ ~~και τοῦ χαμη-~~
~~λοῦ είσοδήματοσ~~, λόγω ἀδυναμίας ἐπενδύσεων, δέν παραμένει
 στατική. Συνεπεῖφ τῶν δυνάμεων τῆσ ἀγοράσ είσ μίαν συνεχή
 ἐπισπρευτικήν διαδικασίαν, ἡ κατάστασισ αὐτή τείνει πρόσ δι-
 ἀρκῆ ἐπιδείνωσιν, ὅπωσ ἀκριβῶσ είσ τὰσ ἀνεπτυγμένασ χώρασ ἡ
 ἐννοική κατάστασισ τείνει πρόσ διαρκῆ μεγέθυνσιν. Τήν ἐπι-
 σπρευτικήν αὐτήν διαδικασίαν, ἥτισ ὡσ ἔννοια ἀντιτίθεται ἀ-

κριβῶς πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῶν κλασσικῶν οἰκονομολόγων περὶ αὐτομάτου ἰσορροπίας καὶ παλινδρομικῶν κινήσεων τῶν οἰκονομικῶν μεγεθῶν, ἐξετάζει ὁ Myrdal τὸσον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μιᾶς χώρας, ὅσον καὶ εἰς τὰς διακρατικὰς σχέσεις: Ὁ ρόλος τῶν δυνάμεων τῆς ἐλευθέρας ἀγορᾶς καὶ τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου ἔχει ὡς συνέπειαν ὅπως πᾶν, δι' ὅλονδὴποτε λόγον, ἀνεπτυγμένον βιομηχανικὸν ἢ ἐμπορικὸν κέντρον, καθίσταται κέντρον ἔλξεως ἀνθρώπων, ἐμπορευμάτων καὶ ὑπηρεσιῶν τοῦ κεφαλαίου, ἢ πνευματικῶν καὶ κοινωνικῶν ὑπηρεσιῶν. Τὸ δημιουργηθέν αὐτὸ κέντρον διαχέει δύο σειρὰς ἀποτελεσμάτων: α) τὸ καλούμενον συσταλτικὸν ἀποτέλεσμα (backwash effect) τὸ ὁποῖον ἐκδηλοῦται διὰ τῆς προσελκύσεως εἰς μετανάστευσιν νέων καὶ ὑγιῶν στοιχείων τοῦ πληθυσμοῦ ἐνὸς ἄλλου κέντρον ἢ μιᾶς ἄλλης χώρας. Διὰ τῆς πρὸς αὐτὸ ροῆς τοῦ κεφαλαίου ἐκ τῶν πτωχοτέρων περιοχῶν, βοηθοῦντος καὶ τοῦ τραπεζικοῦ συστήματος τὸ ὁποῖον διαχετεύει καὶ προσανατολίζει πρὸς τὰς πλουσίας περιοχὰς τὰς καταθέσεις, ἰσορροπῶν ταύτας ἀπὸ τὰς πτωχάς. Διὰ τῆς ἐξεφανίσεως τῶν εἰς τὰ πτωχὰ κέντρα βιομηχανιῶν, ὑπότῶν εἰς τὰ πλούσια ἀνταγωνιστριῶν τῶν, αἱ ὁποῖαι διαθέτουν εὐρύτερας ἀγορὰς καὶ ἐργάζονται εἰς ζῶνας ἀξέουσης ἀποδόσεως. Διὰ τῆς ὑποχωρήσεως τῆς γεωργίας, ἢ ὁποία παραμένει μὲν δεσπόζον κλάδος εἰς τὰς πτωχὰς περιοχάς, ἀλλὰ μὲ φθίνου ἐπίπεδον παραγωγικότητος. Διὰ τῆς ἀνεπαρκειᾶς τῶν ἔργων ὑποδομῆς καὶ τοῦ κοινωνικοῦ κεφαλαίου, τὰ ὁποῖα ἀναπτύσσονται ἀντιθέτως πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἀνορθοῦντος κέντρον.

β) Τὸ καλούμενον ἐξαπλωτικὸν ἀποτέλεσμα (spread effect) ἐπὶ τῶν πέριξ περιοχῶν, διὰ τοῦ ὁποῖου ἢ ἰσχυρὰ πρὸς τὰ ἄνω ὄθησις τῶν πλουσιῶν κέντρων, παρασύρει εἰς ἄνοδον τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος καὶ τὰς περιβαλλούσας τοῦτο πτωχὰς περιοχάς. Ἀλλὰ τὸ ἐξαπλωτικὸν ἀποτέλεσμα δὲν ἔχει πάντοτε

ίσχυράν έντασιν, ώστε νά άντισταθμίση τό συσταλικόν, όποτε θά έδημιουργεΐτο ίσορροπία. Κατά κανόνα, όσον πτωχότερα και ύπανάπτυκτος εΐναι μία χώρα, τόσο άσθενεστέρα εΐναι ή έντασις του έξαπλωτικου άποτελέσματος και έπομένως ή άντισταθμιστική του επένεργεια. 'Υπό τας συνθήκας αυτάς αί πτωχάι περιοχάι καθίστανται πτωχότεραι και αί πλούσιαι πλουσιώτεραι.

Η διαδικασία άποραίνει συσσωρευτική.

Η τοιαύτη δυναμική τής εξέλιξεως έπαληθεύεται ού μόνον έντός ενός και του αυτου κράτους, ένθα ύπάρχουν περιοχάι άνεπτυγμένα και μή, τίνουσαι προοδευτικώς αί μέν εις συνεχή άνοδον, αί δέ εις συνεχή ύποχώρησιν, αλλά και εις τό διεθνές πεδίου, ένθα αί όλίγα άνεπτυγμένα χωράι του κόσμου (ΗΠ., ή. βρεταννία, Γαλλία, Γερμανία) σημειώνουν διαρκή άνοδον εις βάρος των λοιπων. Προς σχηματικώτεραν μάλιστα παρουσίασιν του φαινομένου τούτου χρησιμοποιοΰνται οί όροι των βορειών και νοτιών περιοχών, δι'ών χαρακτηρίζονται αντιστοίχως και αί πλούσιαι και αί πτωχάι περιοχάι.

Η αντιμετώπισις τής εξέλιξεως ταύτης προϋποθέτει ότι τά κράτη, τόσο εις τας έσωτερικάς όσον και τας έξωτερικάς των σχέσεις δέν θά περιορισθούν εις παθητικήν στάσιν, εγκαταλειπόμενα εις τήν έλευθερίαν τής άγοράς και του έμπορίου, αλλά θά άσκήσουν συστηματικήν έξισωτικήν παρέμβασιν. Άκριβώς διά τόν λόγον τούτον ή εις διεθνές πεδίου άπουσία ένός παγκοσμίου κρατικου φορέως, αξιόταται τήν τάσιν τής μεταξύ των κρατων άνισότητος.

Τήν εκ τής δυναμικής αυτης μορφής του φαύλου κύκλου δημιουργηθεΐσαν έν Ελλάδαδι κατάστασιν, τόσο ως προς τας εις τό έσωτερικόν αυτης περιφερειακάς διαφοροποιήσεις, όσον και εις τήν άπόστασιν τής από τας λοιπάς προηγμένας οικονομίας, θά εκθέσωμεν κατωτέρω, εις ιδιαίτερον κεφάλαιον.

Ἐκ τῆς γενομένης ἐν τούτοις ἀναλύσεως τῶν ἐπὶ τοῦ φαύλου κύκλου θεωριῶν δέον νά τονισθῶσιν ἰδιαιτέρως τὰ ἀκόλουθα σημεῖα: Ἡ ὑπὸ οἰανδήποτε μορφήν ἔννοια τοῦ φαύλου κύκλου δέν ἔχει τήν ἔννοιαν τῆς ἀδυναμίας ὑπερνικησέως του. Ἡ περί φαύλου κύκλου θεωρία ἔχει τήν ἔννοιαν ἀπλῶς μιᾶς τάσεως, ἣτις δύναται νά ἀναγκαιτισθῇ διὰ συστηματικῶν μέτρων οἰκονομικῆς καί κοινωνικῆς πολιτικῆς. Ἡ εἰς τό ἐσωτερικόν τῆς χώρας παρέμβασις τοῦ κρατικοῦ φορέως πρός ἔρσιν τῶν πόσῃ φύσεως κοινωνικοοικονομικῶν ἐμποδίων καί ἐπελευθέρωσις τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων δύναται νά ἐπιφέρῃ ἐκπληκτικά ἀποτελέσματα.

Ταυτοχρόνως ἡ ὑπέρβασις τοῦ φαύλου κύκλου, ὅστις εἶναι καί συνέπεια τῆς διεθνοῦς συσχετίσεως καί ἀλληλεξαρτήσεως τῶν οἰκονομικῶν δυνάμεων, καθιστᾷ ἀναγκαίαν τήν εἰς διεθνές ἐπίπεδον ὑπὸ τῆς κοινωνίας τῶν κρατῶν ἀντιμετώπισιν τοῦ θέματος. Τό συμφέρον τῶν ἀνεπτυγμένων χωρῶν ἐπιβάλλει τήν ὑποβοήθησιν τῆς ἀναπτύξεώς τῶν καθυστερημένων. Ἡ σχετικῶς σταθερά ἰσορροπία τῆς οἰκονομίας τῶν ἀνεπτυγμένων χωρῶν ἐπὶ ὑψηλῶν ἐπιπέδων ὑπαιτεῖ ἐπίπεδα σταθερᾶς συνολικῆς ἐνεργασίης τήσεως, τὰ ὅποια δύνανται νά προκύψουν μόνον ἀπό τό ἀξανάμενον εἰσόδημα τῶν ἀναπτυσσομένων καθυστερημένων χωρῶν. Ἀφ' ἑτέρου ἡ ταχεῖα οἰκονομική ἀνάπτυξις τῶν ὑπαναπτύκτων δέν εἶναι δυνατή χωρίς τὰ κεφάλαια, τόν παραγωγικόν ἐξοπλισμόν, τήν τεχνολογικήν πρόοδον, τήν μεγαλυτέραν ἐμπειρίαν καί τὰς ἀγοράς τῶν ἀνεπτυγμένων χωρῶν. Μεταξὺ τοῦ εἰσοδήματος καί τῆς προόδου τῶν ἀνεπτυγμένων χωρῶν καί τοῦ εἰσοδήματος καί τῆς ἀναπτύξεως τῶν ὑπαναπτύκτων ὑπάρχει ἀλληλεξάρτησις. Ὑπό τό πρῶτον τοῦτο, ἡ διάθεσις μέρους τοῦ εἰσοδήματος τῶν ἀνεπτυγμένων χωρῶν διὰ "βοήθειαν ἀναπτύξεως" πρός τὰς ὑπαναπτύκτους καί ἡ μεταχείρισις τούτων ἐν πνεύματι οὐσιαστικῆς

καί οὐχί τυπικῆς ἰσότητος, ἥτις σημαίνει παραχωρήσεις ὑπὲρ αὐτῶν εἰς τὴν πολιτικὴν τοῦ ἐμπορίου ἢ τῆς κινήσεως κεφαλαίων, ἀποτελεῖ τό κόστος τοῦ ἰδίου των εἰσοδήματος, ὑπερκαλυπτόμενον ἐκ τῆς προσδοκωμένης βεβαίας ἀξίσεως τούτου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Β. ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΥΠΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ

Βιβλιογραφία. Όρα τήν βιβλιογραφίαν τοῦ πρώτου κεφαλαίου καί ἐπί πλέον:

D. Godgil Economic Policy and Development, 1955. A. Lewis Theory of Economic Growth. B. Barre Structures sociales et croissance économique 1958, Revue d'Économie Politique No 2. S. Rottenberg Note on Economic Progress and occupational Distribution (Rev. of Ec. and Stat. Μάϊος 1959). W. Röpke Unentwickelte Länder, Ordo Jahrbuch 1953. J. Schumpeter. Capitalism, Socialism and Democracy, 1949. B. Hozelitz Non Economic Factors in Economic Development (Am. Ec. Rev. Μάϊος 1957, σελ. 28).

Ἐλέχθη εἰς τό πρῶτον κεφάλαιον ὅτι ἡ μελέτη τῶν προβλημάτων τῆς ὑπαναπτύξεως ἀποβαίνει ἀτελής ἐφ' ὅσον δέν συμπεριλαμβάνει ταυτοχρόνως καί τήν ἔρευναν τῶν "κατασκευῶν", κοινωνικῆς, πολιτικῆς, θεσμολογικῆς καί πνευματικῆς φύσεως. Ἡ ἔντονος ἀλληλεπίδρασις μεταξύ τῶν οἰκονομικῶν κατασκευῶν τοῦ πλαισίου, καθιστᾷ τοῦτο ἀπαραίτητον. Εἰς τάς ὑπαναπτύκτους οἰκονομίας αἱ ἐξοικονομικαί κατασκευαί ἀποτελοῦν ἐξ ἴσου ἀποφασιστικούς παράγοντας τῆς ἀνασχέσεως τῆς ἀναπτύξεως, ὡς ἀκριβῶς καί ἡ οἰκονομική δομή καί λειτουργία. Ἡ πολιτική τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως δέον νά τείνη εἰς τήν ἄρσιν τῆς ἀσυμπτωσίας μεταξύ τῶν τιθεμένων οἰκονομικῶν σκοπῶν

καί τῆς μορφῆς τοῦ "περιβάλλοντος", ὅπερ θά ἀποτελέσῃ ὄχι μόνον τό μέσον τῆς ἀναπτύξεως, ἀλλά καί τό τελικόν πλαίσιον τῆς ἀναπτυχθησομένης λειτουργίας τῆς οἰκονομίας. Κατωτέρω ἐπιχειρεῖται ἀπό τῆς ἀνωτέρω ἀπόψεως ἡ συνοπτική ἔκθεσις τῶν ἐξωοικονομικῶν γνωρισμάτων τῆς ὑπαναπτύξεως, μέ ἰδιαιτέραν ἀναφοράν εἰς τήν Ἑλλάδα. Οὕτως ἐξετάζεται: Ἡ κοινωνική μορφολογία, ἡ πολιτική δομή, οἱ θεσμοί, ὁ προσωπικός παράγων. Ἐν παραρτήματι ἐρευνῶνται αἱ περιφερειακαί διαφοροποιήσεις ἐν Ἑλλάδι.

1. Κοινωνική μορφολογία

Ἐνῶ εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους ἐν γένει χώρας κατά τό πλεῖστον ἡ κοινωνική δομή στερεῖται ἰσορροπίας, λόγω τῆς ὑπέρξεως ἀπλῶς μιᾶς περιορισμένης τάξεως γαιοκτημόνων ἢ κρατικῶν ὑπαλλήλων καί τῆς ἐλλείψεως τῆς ἀστικής ἢ τῶν μέσων τάξεων, εἶναι δέ ἀποδιηρθρωμένη, μή ὑφισταμένης ἐπικοινωνίας μεταξύ τῶν κοινωνικῶν ομάδων, τοῦτέστιν καθέτου κινήσεως ἐννοούσης τήν "κυκλοφορίαν τῶν ἐκλεκτῶν κατά τήν ἔννοιαν τοῦ Pareto, εἰς τήν Ἑλλάδα ἡ κοινωνική δομή εἶναι διάφορος, χωρίς τοῦτο νά σημαίνει ὅτι ἡ δομή αὐτή ἐννοεῖ περισσότερο τήν κοινωνικήν ἀνάπτυξιν.

α. - Τό κοινωνικοοικονομικόν σύστημα ἐν Ἑλλάδι ἀνήκει τυπικῶς εἰς τόν ἀστικόν φιλελευθερισμόν, ἐρειδόμενον ἐπὶ τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας, τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐργασίας καί τῆς ἐλευθερίας τῆς συμβάσεως. Τυπικῶς ἡ κρατική δραστηριότης περιορίζεται εἰς στενά ὅρια. Παρ' ὅλα ταῦτα εἰς τό τυπικόν αὐτό φιλελεύθερον σύστημα παρεμβάλλονται ἕτερογενεῖς ἀρχαί προερχόμεναι τό μὲν ἐξ ἐπιβιώσεως τοῦ φεδουαρχικοῦ συστήματος, τό δέ ἐκ κοινωνιστικῶν ἀξιωμάτων. Οὕτως εἰς πλείστας περι-

πτώσεις αἱ κρατικάί παρεμβάσεις εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν προσλαμβάνουν σοβαρὰν ἔκτασιν, ἢ ἐλευθερία τῆς συμβάσεως ἐνλίστε ἀναιρεῖται, ἀκόμη καὶ αἱ τιμαὶ σχηματίζονται διὰ κρατικῶν ἀποφάσεων καὶ οὐχὶ πάντοτε ἐλευθέρως πρὸς προστασίαν ὀρισμένων κατηγοριῶν, ἐνῶ εὐνοεῖται ἡ δημιουργία κλειστῶν ἐπαγγελμάτων, προνομιακῶς προστατευομένων κατὰ τὸ πρότυπον τῶν μεσαιωνικῶν συντεχνιῶν, ἅτινα παρακολοῦν τὴν ἐλευθέραν λειτουργίαν τῆς οἰκονομίας καὶ ἀναβιβάζουν τὸ κοινωνικὸν κόστος, ὡς ἐπίσης καὶ μονοπωλίων προσφοράς ἀγαθῶν.

β.- Ἡ μορφή καὶ ἡ λειτουργία τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, ἀνταποκρίνεται εἰς τὸν τύπον τῆς καλουμένης "ἀστικῆς κοινωνίας". Ἡ Ἑλλάς ἐπραγματοποίησε τὴν ἀστικὴν τῆς ἐπανάστασιν κατὰ τὸ 1910, ἥτοι 150 ἔτη μετὰ τὴν ἀντίστοιχον ἀγγλικὴν καὶ γαλλικὴν, 100 δέ ἔτη μετὰ τὴν γερμανικὴν καὶ ἰταλικὴν. Εἰς τὰς χώρας ὅμως ταύτας εἶχεν ἤδη ἐπιτευχθῆ ἡ ἐκβιομηχάνισις καὶ ὁ ἐντεῦθεν ἄπορρέων ἔντονος ἀνταγωνισμὸς ἦτο φυσικὸν νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ εἰς τὴν χώραν μας τὴν συνυφασμένην πρὸς μίαν ἀστικὴν ἐπανάστασιν ἐκβιομηχάνισιν. Τοιοῦτοτρόπως ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ ἀπόψεως νομικοῦ καθεστώτος καὶ πολιτιστικῶν ἀρχῶν ἐπεβλήθη ἡ ἀστικὴ κοινωνία, χωρὶς τὴν ἀντίστοιχον οἰκονομικῶς ἐκβιομηχάνισιν καὶ τὴν ἔκδηλον διαμόρφωσιν ἡγεραίων ἀνταγωνιστικῶν τάξεων. Τοῦτο προσδιορίζει χαρακτηριστικῶς καὶ τὴν σημερινὴν κοινωνικὴν δομὴν. Ἡ Ἑλλάς κατὰ τὸ πλεῖστον εὐρίσκεται εἰσέτι εἰς τὴν προκεφαλαιοκρατικὴν περίοδον τοῦ φιλελευθερισμοῦ, μὲ περιωρισμένα γνωρίσματα ἀφ' ἑνὸς μὲν φεουδαρχικῆς συγκροτήσεως, ἀφ' ἑτέρου δέ προσηγμένης δευτέρας βιομηχανικῆς ἐπαναστάσεως.

γ.- Ἡ τοξικὴ σύνθεσις τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας δὲν ἐμφανίζει τὰ γνωρίσματα τοῦ αὐστηροῦ διαχωρισμοῦ τῶν τάξεων,

μέ τήν έντονου ταξικήν συνείδησιν καί τās σφοδράς ανταγωνιστικές αντίθέσεις τών προηγμένων κοινωνιών. Τά πρός τά κάτω ή πρός τά άνω όρια τών τάξεων δέν παρουσιάζονται κεκλεισμένα, έπιτρέποντα διαρκή έναλλαγήν μή καθοριζομένην τόσο από τήν θέσιν έναντι τής παραγωγής, όσο και από τήν ύφ' οίανδήποτε μορφήν έπιτυχίαν εις τόν σχηματισμόν πλούτου. 'Επί κεφαλής τής ταξικής διαστρώσεως εύρίσκεται περιωρισμένος αριθμός κοινωνικών ομάδων, περιλαμβανουσών μικράν βιομηχανικήν τάξιν, αριθμόν ατόμων πλουτισάντων διά τής προσπαθείας ή τής κερδοσκοπίας, τινάς εύνηθέντας διά προνοίών και ύπολείμματά τινα γαιοκτημόνων τής φεουδαρχικής έπιχής. Ούσιαστικώς εις τό άνώτατον αυτό κοινωνικόν στρώμα έλλείπει ή ένουείδητος κεφαλαιοκρατική τάξις, επί τής δραστηριότητος τής οποίας έστηρίχθη εις άλλας χώρας ή οικονομική ανάπτυξις. 'Επακολουθεϊ έν συνεχείφ ή μεταία τάξις, οί μικροαστοί, οί έγρόται και οί έργάται, χωρίς σαφή διακεκριμένα όρια.

'Ιδιάζου γνώρισμα τής έλληνικής ταξικής διαστρώσεως είναι ότι ή 'Ελλάς είναι χώρας μικροϊδιοκτητών. Τόσον ή άγροτική, όσο και ή έργατική τάξις κατέχει μικράν περιουσίαν, συνισταμένην από περιωρισμένην έγγειον ιδιοκτησίαν ή από μικρής αξίας κατοικίαν. 'Αλλ' έκριβώς τό γεγονός ότι πρόκειται περί άσημάντου ιδιοκτησίας, μή έπιτρεπούσης στοιχειώδες εισόδημα πρός διαμόρφωσιν άνεκτού βιοτικού έπιπέδου, τό αποφασιστικόν γνώρισμα εις τήν ταξικήν διάρθρωσιν είναι κυρίως τό εισόδημα και ούχι ή ιδιοκτησία.

δ.- Λόγω του έντόνου διαφορισμού εις τήν οικονομικήν ανάπτυξιν τών διαφόρων διαμερισμάτων τής χώρας, τό φαινόμενον τής ταξικής δομής έν 'Ελλάδι προσλαμβάνει ιδιάζουσαν εκδήλωσιν. Αί κοινωνικαί τάξις έν 'Ελλάδι δέν διαχωρίζον -

ται ὁμοιομόρφως πρὸς ἑλλάδα, ὡς συμβαίνει ἑλλαχοῦ, δι' ὄρι-
ζοντίων διαχωριστικῶν γραμμῶν, δέν ζοῦν ὄηλ. ἐντός τῆς αὐ-
τῆς περιοχῆς τό προλεταριαῖτον καί ὁ ἄγρότης μαζί μέ τήν κά-
τω, μέσην καί ἄνω ἀστικήν τάξιν, κατὰ ἐνιαίαν ἱεράρχησιν καί
ταυτόσημον δυναμικόν συσχετισμόν, ἀλλ' αἱ κάθετοι γραμμαί, αἱ-
τινες χωρίζουν τόν τόπον κατὰ κοινωνικογεωγραφικούς χώρους
(περιφερείας), εἶναι ταυτοχρόνως ἐντονώταται γραμμαί κοινω-
νικοῦ διαχωρισμοῦ. Ἐκάστη κοινωνική περιοχὴ συγκροτεῖ ἰδι-
αίτερον γενικόν πλαίσιον, ἐντός τοῦ ὁποίου λαμβάνει συγκε-
κριμένην διαμόρφωσιν ἢ ταξική διάρθρωσιν τοῦ ἀντιστοίχου πλη-
θυσμοῦ. Βίς τοῦτο συντελεῖ ἐν μέρει ἡ ἔλλειψις πραγματικῶς
συγκεκροτημένων τάξεων ἐν Ἑλλάδι καί ἡ μετξύ τούτων συνε-
χῆς ρευστότης. Τό φαινόμενον τοῦτου δημιουργεῖ μίαν κοινωνι-
κήν ἀσυνέχεια, ἔχουσαν ἐποφασιστικήν σημασίαν εἰς πᾶσαν πο-
λιτικήν οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Οὕτω ὑπάρχουν ἐν Ἑλλάδι τέσ-
σaris διάφοροι ἐποχαί βαθμοῦ οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, τοπι-
κῶς διακεκριμένοι, μέ ἀντιστοιχοῦς ταξικός δομάς: α) αἱ ὄ-
ρειναί, μέ κλειστήν οἰκονομίαν ἀγροτοποιμένων, κυριαρχι-
κῆς συγκροτήσεως, β) τά πεδινά χωρία καί κωμοπόλεις, ἐνθα
οἱ κάτοικοι ζοῦν εἰς τήν περίοδον τῆς ἐμποροκρατικῆς οἰκο-
νομίας, μέ κυριαρχοῦσαν τήν ἀγροτικήν τάξιν καί τούς μικρο-
επαγγελματίας, γ) τά μικρά καί μέσα ἀστικά κέντρα, ἀνήκοντα
εἰς τήν περίοδον τῆς προηγυμένης τῆς βιομηχανικῆς ἐπαναστά-
σεως ἐποχῆς, μέ κυριαρχοῦσαν τήν ἐμποροεπαγγελματικήν τάξιν
καί τήν ἐπαρχιακήν ὑπαλληλίαν, δ) τά μεγάλα ἀστικά κέντρα,
ζῶντα εἰς τήν περίοδον τῆς πρώτης βιομηχανικῆς ἐπαναστάσεως
μέ ἔκδηλον τήν ὀδονηράν ἀλλαγὴν τῆς μεταβάσεως ἀπό τοῦ ἄ-
γροτικοῦ εἰς τό βιομηχανικόν στάδιον, ε) τέλος ὁ μικρός πυ-
ρῆν ἐντός τῶν δύο-τριῶν μεγάλων πόλεων, ἀνήκουν εἰς τήν δευ-
τέρην βιομηχανικήν ἐπανάστασιν, (μεγαλοβιομήχανοι, μεγάλῆ-

ποροι, μεγάλοι ἐλεύθεροι ἐπαγγελματίαι), παρά τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀντιστοιχῶν οἰκονομικῶν προϋποθέσεων.

ε. - Ἐκ τῆς κατανομῆς τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ παραγωγικοῦς κλάδους προκύπτει ὅτι ὁ χαρακτήρ τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας εἶναι ἐντόνως ἀγροτικός. Τὸ ποσοστὸν τῆς ἀπασχολήσεως εἰς τὴν πρωτογενῆ παραγωγὴν εἶναι λίαν ὑψηλόν, μεταξύ δέ τῶν ἐτῶν 1928-1955 σημειώνει μικρὴν μόνον μείωσιν ἀπὸ 61,5⁰%, εἰς 56,5⁰%. Εἰς τὴν μεταποίησιν ἀντιθέτως τὸ ποσοστὸν τοῦ ἀπασχολομένου πληθυσμοῦ εἶναι λίαν χαμηλόν, χωρὶς νὰ παρουσιάσῃ οὐσιώδεις μεταβολὰς ἀπὸ τοῦ 1928 μέχρι σήμερον (19⁰% : 1955). Διόγκωσιν τούτωντίον ἐμφανίζουσιν αἱ ὑπηρεσίαι, αἱ δὲ ποιεῖν ἐντεννοῦσιν σήμερον τὸ 24,5⁰% τῆς ἀπασχολήσεως, ἔναντι 20⁰% (1928). Ταῦτα ὑποδηλοῦν τὸν χαμηλὸν βαθμὸν τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως καὶ τὸν ἔντονον παρασιτικὸν χαρακτήρα τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας. Σημειωτέον ὅτι ἡ εἰκὼν καθίσταται δυσμενεστέρα, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν τὸ μὲν ὅτι ἡ μικρὰ μείωσις τῆς γεωργικῆς ἀπασχολήσεως δέν ὀφείλεται εἰς ἀπορρόφωσιν ὑπὸ τῆς μεταποίησεως, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ὑπηρεσιῶν, τὸ δέ ὅτι ἡ ἀπασχολήσις εἰς τὴν καλυμμένην μεταποίησιν συνίσταται κατὰ 60⁰% εἰς βιοτεχνικὰς ἀπλῶς ἐργασίας.

στ. - Ὁ προέχων ἀγροτικός χαρακτήρ τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας ἔχει τὰς περιγραφείσας εἰς προηγούμενα κεφάλαια οἰκονομικὰς συνέπειας. Καὶ ἀπὸ κοινωνικῆς ἀπόψεως ἡ πρωτεύουσα ἀγροτικὴ φυσιογνωμία τῆς οἰκονομίας, ἐπέχεται δυσκαμψίαν, ἀσυνέχειαν τῆς κοινωνικῆς λειτουργίας, δυσχερείας εἰς τὴν εἰσαγωγὴν νέων τεχνολογικῶν μεθόδων, ὑψηλὸν κοινωνικὸν κόστος λόγῳ τῆς ὑποἀπασχολήσεως, ἔλλειψιν πρωτοβουλιακῆς δράσεως καὶ δυσπιστίαν ἔναντι τῶν οἰκονομικῶν μεταβολῶν. Αἱ κοινωνικαὶ αὗται συνέπειαι εἶναι ἐντονώτεραι λόγῳ τῆς ἐνδοαγο

τικῆς διαρθρώσεως καί τοῦ μικροῦ γεωργικοῦ κλήρου, ὅστις δημιουργεῖ κοινωνικά προβλήματα ἀλλ' καί παρεμβάλλει προσκόμματα εἰς τήν ἀνακατανομήν τῶν καλλιεργειῶν καί τήν κεφαλαιουχικωτέραν ὀργάνωσιν τῆς παραγωγῆς.

Συμφώνως πρὸς τήν στατιστικὴν τοῦ 1951, ἀπεγράφησαν 14 ἐκ. ἐργαζόμενοι ἄγροται, ἐξ ὧν 765.650 ἀνεξάρτητοι γεωργοί, 125.000 μισθωτοί καί 17.400 ἐργαζόμενοι. Οἱ καλούμενοι ἄνεξάρτητοι ἄγροται ἐν ταύτοις εἶναι μικρῆς οἰκονομικῆς δυναμικότητος. Ἀναλόγως πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ὑπ' αὐτῶν κατεχομένης ἐπιφανείας διαρθρῶνται:

Τέ 35 %	ἔχουν ἰδιοκτησίαν	μέχρις 1	ἐκτ.
" 22,4 %	" "	" 1-	" "
" 15,9 %	" "	" 2-	" "
" 15,5 %	" "	" 3-	" "
" 7,7 %	" "	" 5-10	" "
" 3 %	" "	" ἄνω πῶν 10	" "

Ὅπως ὁ ἀναμφιβόλως ἀνεπιρρήτως γεωργικός κλήρος θέτει ἐν τῶνός τοῦ πρόβλημα τοῦ ἀναδατιμοῦ τῆς γῆς.

Ἡ ἐλληνικὴ ἄγροτική μεταρρύθμισις, χάρις εἰς τήν ὁποίαν διεμορφώθη ἡ σήμερον ὑφιστάμενη κατανομή τῆς ἄγροτικῆς ἰδιοκτησίας, ὑπῆρξεν ὑποτέλεσμα μακρῶν πρακτικῶν ἀρξαμένων ἀπὸ τοῦ 1912 καί τετραμισθαισῶν τὸ 1952, ἐνίστατο ὑπὸ τὴν πίεσιν καί ἐπαναστατικῶν γεγονότων. Οἱ πρῶτοι νόμοι ἄγροτικῆς μεταρρυθμίσεως ἐκδίδονται τὸ 1912, χωρὶς οὐσιαστικῶν πρακτικῶν ὑποτέλεσμα. Τὸ 1917-22 πραγματοποιοῦνται ὠρισμέναι ἐπιλλοτριώσεις, ἀφορῶσαι ἐκ τῆς ἄγροτικῆς ἰδιοκτησίας. Ἡ πρώτη πραγματικὴ ἄγροτικὴ μεταρρύθμισις συντελεῖται τὸ 1923. Κατ' αὐτήν διανέμονται 2.000 ἄγροκτῆματα, ἐκ τῶν 2,6 ἐκ. ἐκτ., ἐν οἷς καί τουρκικὰ κτῆματα, εἰς 300.000 ἄγροτικὰς οἰκογενείας. Παρὰ τὴν μεταρρύθμισιν ταύτην ἡ ἐκ-

κλησία διετήρησεν ιδιοκτησίαν έκτάσεως 475.000 έκτ. και παρεμεινεν ως ο μεγαλύτερος γαιοκτήμων της χώρας. 'Ακόμη μέχρι του 1952 υπήρχον 65.000 αγρόται έκτιήμενες και 215.000 οικογένειαι, των οποίων η ιδιοκτησία ήτο μικροτέρα των 7,5 στρ. τά οποία έθεωρούντο τό ελάχιστον όριον συντηρήσεως έμμελοϋς οικογενείας. 'Αντιθέτως μέχρι της αύτης περιόδου υπήρχον 36.500 μέσοι και μεγάλοι γαιοκτήμονες με ιδιοκτησίαν 12,5-125 έκτ. και 1436 μετέχοντες αντιστοιχως ένω των 125 έκτ. 'Επηκολούθησεν η τελευταία προσπάθεια αγροτικής μεταρρυθμίσεως τό 1952, και ήν προβλέφθη η διανομή 750.000 έκτ. εις 60.000 οικογενείας. 'Ιδιοκτησίαι ένω των 30 έκ. έπληροτριώθησαν. Βραδύτερον κατόπιν διαπραγματεύσεων περιλαμβάνεται εις την άπαλοτριώσιν και η εκκλησιαστική περιουσία, με εξαίρεσιν του ενός πέμπτου. Διά του νέου αύτου νόμου διενεμήθη έκτιως 200.000 έκτ. αγρών και 350.000 λειμώνων, εις τρόπον ώστε τό 60% των μικρογεωργών και τό 70% των άγρογεωτών απέκτησαν πρόουτερον έδιφας.

Παρά τις γενομένας άγροτικές μεταρρυθμίσεις ο μέσος τύπος της άγροτικής ιδιοκτησίας εν 'Ελλάδι είναι της μικρής ή μεσολόγους ιδιοκτησίας, τό δε άγροτικόν εισόδημα κατά συνέπειαν εξαίρετικής άνεπιφικείας. Ούτω, βάσει έρεϋνης του ήρμοδίου τμήματος των γεωργικών έρευνών του όπουργείου Γεωργίας, γενομένης τό 1952, τά 65% των γεωργικών οικογενειών της χώρας έχουν έτήσιον εισόδημα κάτω των 10.000 δραχμών.

'Ιδιαιτέρας σημασίας διά την άγροτικήν παραγωγήν είναι ο πολυτεμαχισμός του άγροτικού κλήρου, έννεκεν του οποίου άκριβώς καθίσταται κοινωνικώς και οικονομικώς αναγκαίος ο άναδασιμός. Πράγματι επί συνολικού ήριθμού 1.145.930 άγροτικών έκμεταλλεύσεων, αίτινες παρέσχον σχετικά στοιχεία εις την άπογραφήν 1950, ποσοστόν 45,34% άπετελείτο εξ 1-3 τε-

μαχιών, ποσοστόν 54,66⁰/ο εκ 4 καί πλέον έργασιμαχιών εκά -
στη. Διά συστηματικού αναδασμού υπολογίζεται ότι θά έπι-
τευχθῆ κατ' έτος αύξησης του έργασιμαχιού εισοδήματος υπερβαί -
νουςι τό 10⁰/ο .

Τήν μεταβολήν έν τούτοις του χαρακτήρος τῆς οίκονομίας
θά υπεβλήθῃ περαιτέρω καί εύρύτερα έργασιακή μεταρρύθμισις,
συνισταμένη είς τήν ήλλαγήν τῆς μορφῆς των καλλιεργείων, τήν
βελτίωσιν των τεχνικών καί έπιστημονικών μεθόδων παραγωγῆς
καί ή δημιουργία γεωργικών βιομηχανιών. Τήν σημασίαν τῆς μο-
νοκαλλιεργείας επί τῆς κοινωνικοοικονομικῆς θέσεως του έργού
του αντιλαμβάνεται τις, ένών λάβῃ ήπ' όψιν ότι 1 εκ. άτομα
περίπου έξέρχουσι τήν ύπερξίν των εκ του καρπού, αί διακυμάν-
σεις των τιμών των όποιων έπηρεάζουσι τό εισόδημά των.

Τό κεντρικότερον έν τούτοις πρόβλημα τῆς έργασιακῆς οί-
κονομίας τῆς χώρας είναι ή ύποαπασχόλησις. Υπολογίζεται ό-
ται αί περισεύουσι έργασιακά χεῖρες είς τήν γεωργίαν φθά-
νουν τά 850.000 έπομα. Η κατάστασις αύτη δημιουργεί τήν ή-
νάγκην τῆς μεταθέσεως τμήματος του πληθυσμοῦ τούτου είς τήν
βιομηχανικήν δραστηριότητα. Τεταχορόνως όμως πῶσα βελτίωσις
τῆς γεωργικῆς παραγωγικότητος, άναγκαία έν τῷ συνόλω διά τήν
οίκονομίαν, θά έπιτείνῃ τό πρόβλημα, δρθέντος ότι θά άπελευ-
θερώνη καί νέας έργασιακάς χεῖρας, διά τās όποίας δεόν νά ζη-
τηθῆ άπασχόλησις άλλαχοῦ.

ζ. - Η έπιχειρηματική βιομηχανική τάξις έν Ελλάδι, πε-
ριωρισμένη είς αριθμόν καί στερουμένη του άναγκαίου βιομη-
χανικού κλίματος, άντανακλῆ άκριβώς τήν φάσιν τῆς έλληνικῆς
βιομηχανίας τῆς όποιας τά κύρια χαρακτηριστικά είναι τά έ-
ξῆς: α) είναι κυρίως έλαφρά καταναλωτική βιομηχανία, άντα -
ποκρινομένη είς τήν πρώτην φάσιν έξελίξεως των βιομηχανικών

κρατών, με προέχουσιν τήν κλωστοϋφαντουργίαν, καλύπτουσι τό 36,70% τῆς ἀξίας τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς. β) Εἶναι συγκεντρωμένη εἰς τήν περιοχὴν τῆς πρωτευούσης, κατὰ ποσοστὸν 85% περίπου, γ) Ἔχει χαρακτηριστῆρα ὀλιγοπωλιακὸν ἢ μονοπωλιακὸν. Ἐκ τῶν 187 κατηγοριῶν ἐπιχειρήσεων εἰς τὰς ὁποίαις ὁ Σύνδεσμος Βιομηχάνων κατατάσσει τὰς ἑλληνικὰς βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ εἴδους τῶν παραγομένων προϊόντων, 26 εἶναι μονοπωλιακαὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἑκάστη κατηγορία περιλαμβάνει μίαν μόνον ἐπιχείρησιν· 90 εἶναι ὀλιγοπωλιακαὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἑκάστη κατηγορία περιλαμβάνει 2-10 ἐπιχειρήσεις. δ) Εἶναι βιομηχανία δασυμοδίαιτος, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἡ δασυλογικὴ προστασία τούτων φθάσει εἰς τὸ 50% τῆς ἀξίας τῶν εἰσαγομένων προϊόντων κατὰ μέσον ὄρον. ε) Καλύπτει τὴν ἐγχώριον ζήτησιν τοῦλάχιστου κατά τὰ 2/3, εἶναι ὅμως ἐλάχιστα συναγωνιστικὴ λόγω τοῦ ὑψηλοῦ κόστους καὶ τῆς ἐλλείψεως "ἐξωτερικῶν οἰκονομιῶν", μέγιστον ἀποτέλεσμα τὴν ἰδυναμίαν πραγματοποιήσεως ἀξιολόγων ἐξαγωγῶν. στ) Λόγω τοῦ ὑπερβολοῦς ἀνταγωνισμοῦ ὑφίσταται πλῆθος ὀριακῶν ἐπιχειρήσεων, αἱ ὁποῖαι διατηροῦν εἰς ὑψηλὸν ἐπίπεδον τὰς τιμὰς τῶν προϊόντων. ζ) Ἐξαρτᾶται εἰς σημαντικὸν βαθμὸν ἐκ πρώτων ὑλῶν εἰσαγομένων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, τῶν πρώτων ὑλῶν τῆς χώρας μὴ ἀξιοποιουμένων πλήρως. η) Παρουσιάζει ὑψηλὸν ποσοστὸν ἀργούσης δυναμικότητος, ἀνισομερῶς κατανοητόν. θ) Ἀπὸ ἀπόψεως ἀπασχολήσεως ἢ ἑλληνικῆς βιομηχανίας ἐν τῷ συνόλῳ ἀπορροφᾷ περί τὰς 125.000 ἐργατικὰς χεῖρας, τὸ δὲ μέγεθος αὐτῆς κατὰ κανόνα εἶναι μικρὸν, κατεστραμμένη εἰς πλείστα μικρὰς ἀνταγωνιζομένης ὁμοειδεῖς μονάδας.

Ἡ φύσις αὕτη τῆς βιομηχανικῆς ἐξελέξεως διεμόρφωσεν ἀναλόγως καὶ τὸν τύπον τῆς βιομηχανικῆς τάξεως, ἥτις, πλὴν ἐξαιρέσεων στερεῖται σχεδὸν τῶν ἀπαραιτήτων προϊόντων διὰ τὴν

ἀνάληψιν εὐρύτερου ρόλου εἰς τὴν ἐκβιομηχάνισιν, ἰδίῳ τοῦ ὀργανωτικοῦ καὶ καινοτόμου πνεύματος.

η. - Ἡ κατανομή τοῦ εἰσοδήματος, ἣτις ἀποτελεῖ καὶ τὸ ἀποφασιστικότερον γνώρισμα τῶν ταξικῶν διακρίσεων ἐν Ἑλλάδι, ἐμφανίζει ὀξείας ἀντιθέσεις. Παρά τὴν σημειουμένην βελτίωσιν τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος, αἱ ἀρχικαὶ μεταξὺ τῶν εἰσοδημάτων ἀποστάσεις μεγεθύνονται. Ἐνδεικτικὴ εἶναι ἡβάσει τῶν στοιχείων τῶν ἐθνικῶν λογαριασμῶν ἐξέλιξις τῆς κατανομῆς τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος εἰς τρεῖς κατηγορίας πληθυσμοῦ:

	<u>1954</u>	<u>1957</u>
Ἀγρόται	4.742	5.762
Μισθωτοί	5.580	8.563
Ἐργοδοῦται	15.042	21.206

Ἡ αὐτὴ ὀξεία εἰσοδηματικὴ ἀνισότης προκύπτει προκειμένου περὶ τῆς κατανομῆς τῆς αὐτῆς κατηγορίας εἰσοδήματος κατὰ κεφαλὴν εἰς τὰ διάφορα γεωγραφικὰ διωμερίσματα. Οὕτωτὸ ἐκ τῆς γεωργίας κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα εἶναι τετραπλάσιον περίπου τῶν Ἰονίων Νήσων, διπλάσιον τῆς Ἠπείρου, κατὰ 40% ἄνωτερον τῆς Δωδεκανήσου κ.ο.κ.

Ἐποστηρίζεται, μολονότι οὐσιαστικῶς δέν ἀποδεικνύεται, ὅτι ἡ ἀνισότης ἐν τῇ κατανομῇ τοῦ εἰσοδήματος ἀποτελεῖ διά τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας θετικὸν παράγοντα, εὐνοοῦντα τὴν ἀποταμίευσιν. Ἡ ἄποψις αὕτη εἶναι μόνον μέχρις ἐνός σημείου ἀληθὴς καὶ δὴ βραχυχρονίως (Adler). Πράγματι τὸ συνολικὸν χαμηλὸν κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα δέν θά ἐπέτρπευεν ἀποταμίευσιν ἐάν κατενέμετο ἐξ ἴσου. Ἡ ἀνισότης δημιουργεῖ καὶ τινα ὑψηλά εἰσοδήματα, μέ εὐρύτερον περιθώριον ἀντιμετωπίσεως. Ἄλλ' ὡς ἐλέχθη ἤδη, ἡ ἀνισότης τείνει νὰ ὀδηγήσῃ εἰς

μεγαλύτερον ποσοστόν κοινωνικῆς καταναλώσεως, διότι οἱ ἔχον-
τες χαμηλότερα εἰσοδήματα προσπαθοῦν νά μιμηθοῦν τήν κατα-
νάλωσιν τῶν ἐχόντων ὑψηλά εἰσοδήματα, εἴτε ἐν τῷ ἐσωτερικῷ
εἴτε κυρίως ἐν τῷ ἐξωτερικῷ (ὄρ. ἀνωτ. ὑποδειγματικόν ἀπο-
τέλεσμα). Ἐξ ἄλλου, ἐάν ἡ ἀνίσος κατανομή τοῦ εἰσοδήματος
ἡνύοι ἐπί τοσοῦτον τήν ἀποταμίευσιν, θά ἦτο ἀρκετή μία αὔ-
ξησις τῶν χρηματικῶν εἰσοδημάτων, πρός ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιθυ-
μητοῦ ἐπιπέδου ἀποταμιεύσεως, πράγμα ἀδύνατον. Τέλος ἡ ἀνι-
σότης τῶν εἰσοδημάτων εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας ἄγει εἰς
διοχέτευσιν τμήματος τοῦ εἰσοδήματος εἰς τό ἐξωτερικόν διά
τήν προμήθειαν ἀγαθῶν πολυτελείας ὑπό τῶν ὑψηλῶν εἰσοδημα-
τικῶν τάξεων, δημιουργεῖ φορεῖς δυνάμεων πολλάκις ἀνθισταμέ-
νων εἰς τήν προσαρμογήν τῆς οἰκονομίας καί δέν ἐπιτρέπει τήν
προσφυγήν εἰς λελογισμένον πληθωρισμόν πρός χρηματοδότησιν
ἐπενδύσεων. Ἐξ ἄλλου διά τῆς ἀνακατανομῆς θά ἐπιτραπῇ ἡ ἐ-
νεργός συμμετοχή εἰς τήν οἰκονομικήν λειτουργίαν νέων πλη-
θυσιακῶν στρωμάτων, τὰ ὅποια θά ἀνανεώσουν τήν οἰκονομικήν
δραστηριότητα. Διά τόν λόγον τοῦτον, ὡς παρατηρεῖ ὁ M. Byé,
εἰς τὰ οἰκονομικά προγράμματα δέον νά ἐπιδιώκεται ἡ προσέγ-
γισις τῶν ἐπιπέδων διαβιώσεως, διά τῆς ἐνισχύσεως τῶν κα-
τωτέρων εἰσοδημάτων.

Ὡς πρός τὰς ἐφαρμοστέας μεθόδους ἀνακατανομῆς, διαφε-
ρούσας ἀναλόγως τοῦ διά ταύτης ἐπιδιωχομένου σκοποῦ, δέον νά
λεχθῶσιν τὰ ἑξῆς. Ἡ διά τῆς δημοσιονομικῆς μεθόδου ἀνακα-
τανομή εἶναι πλεονεκτικωτέρα τῆς διά τοῦ καθορισμοῦ χαμη-
λοτέρων τιμῶν τῶν ἀγαθῶν ὑπέρ τῶν ὑπό εὐνοίαν τάξεων, ὁ δ-
ποῖος ἐνίοτε προκαλεῖ ἄλλας ἀνωμαλίας ἢ καί ἀντίθετα ἀποτε-
λέσματα. Τό αὐτό ἰσχύει καί διά τήν μέθοδον τοῦ καθορισμοῦ
ὑψηλοτέρων τιμῶν διά τὰ ἀγαθά ἢ ὑπηρεσίας τὰς προσφερομένας
ὑπό τῶν ὑπό εὐνοίαν τάξεων, ὡς συμβαίνει ἐνίοτε μέ τὰς γεωρ-

γικάς τιμάς. Διά τῆς μεθόδου ταύτης δύνανται νά προκληθούν γενικώτεραι ζημίαι εἰς τὴν οἰκονομίαν, χωρὶς νά εἶναι βέβαιον ὅτι τῶν ὑψηλοτέρων αὐτῶν τιμῶν θά ἀπολαύσουν αἱ προστατευόμεναι τάξεις.

Ἡ σημασία τῶν παρατηρήσεων αὐτῶν ἐκδηλοῦται ἰδιαιτέρως εἰς τὸ ἐφαρμοσθόμενον σύστημα ἀμέσου ἢ ἐμμέσου φορολογίας, περί οὗ κατωτέρω.

2. - Αἱ πολιτικαὶ συνθήκαι.

Αἱ συνθήκαι τῆς πολιτικῆς ζωῆς, αἱ ἀρχαὶ καὶ αἱ ἐπιδιώξεις τῶν κομμάτων ὁ βαθμὸς τῆς πολιτικῆς σταθερότητος καὶ πρὸ παντός ἡ κοινωνιοφιλοσοφικὴ θέσις καὶ ὀργανωτικὴ δομὴ τοῦ κράτους ἀσκοῦν ἐποφασιστικὸν ρόλον εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

Τὸ κράτος.

Εἰς τὰς περισσότερας κινυστερημένας ἐκ τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν ὁ ρόλος τοῦ κράτους, ὀργανωμένου κατὰ κανόνα κατὰ τὸ φεουδαρχικόν σύστημα εἶναι ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του ἄνω περιωρισμένος. Εἰς τὰς περισσότερας κρηγμένας, πολιτιστικῶς καὶ θεσμολογικῶς, ὑπαναπτύκτους οἰκονομίας, τὸ κράτος περιορίζεται εἰς τὸν παθητικὸν ρόλον τοῦ αὐτοπεριορισμοῦ καὶ τῆς ἐλαχίστης παρεμβάσεως εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν συμφῶνως πρὸς τὸ δόγμα τοῦ *laissez-faire* τοῦ ἀτομικοῦ φιλελευθερισμοῦ.

Ἡ προαγωγή ἐν τούτοις τῆς οἰκονομίας τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν καὶ δὴ βάσει ρυθμοῦ ἐπιταχύνσεως, προϋποθέτει ριζικὴν μεταβολὴν τῶν περὶ κράτους ἀντιλήψεων καὶ ἀνάλογον ὀργάνωσιν τούτου. Ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀναπροσαρμοστικῆς ἰκανότητος

τῆς κρατικῆς λειτουργίας καί ὀργανώσεως ἐξαρτᾶται σοβαρῶς ἡ ἱκανοποίησις τῶν αἰτημάτων τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

Εἰς τὴν ὑπανάπτυκτον οἰκονομίαν τὸ κράτος δέν εἶναι σκόπιμον νά περιορισθῇ εἰς τὸν ἀπλοῦν σταθεροποιητικόν ρόλον κατὰ τὴν κεϋνσιανὴν ἐπιταγὴν, πολὺ δέ περισσύτερον δέν ἐπιτρέπεται νά ἐγκλεισθῇ εἰς τὴν οὐδετερότητα τοῦ κλασσικοῦ φιλελευθερισμοῦ. Ἡ σταθεροποιητικὴ λειτουργία τοῦ ὄρον νά συμπληρωθῇ διὰ τοῦ ἐνεργοῦ ρόλου εἰς τὴν ἀνάπτυξιν. Οἱ μετακεϋνσιανοὶ οἰκονομολόγοι, Harrod, Domar, Robinson, διατυπώσαντες ὑποδείγματα ἀναπτύξεως, ἐστήριζαν ταῦτα ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τοῦ laissez-faire καί προσέδωσαν εἰς τὸν κρατικόν φορέα λίαν περιωρισμένον ρόλον. Κατ' αὐτοὺς τὸ κράτος ἔδει νά περιορίζεται εἰς ὠρισμένας αὐτονόμους ἐπενδύσεις ἢ εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς ἀποταμιεύσεως, ἐνθαρρῦνον ἀπλῶς τὰς ἐπενδύσεις τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας. Ἀλλὰ τὰ θεσμολογικὰ ἐμπόδια εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους οἰκονομίας, ἡ ἀδυναμία τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, ἡ ἔλλειψις ὑποδομῆς καί κοινωνικοῦ κεφαλαίου ἐπιβάλλουν ὅπως δημιουργηθῇ ἡ μορφή τῆς "μικτῆς οἰκονομίας" καί τοῦ "κράτους κοινωνικῆς εὐημερίας". Εἰς τὴν μικτὴν οἰκονομίαν τὸ κράτος πραγματοποιεῖ ἀπ' εὐθείας ἐπενδύσεις, ἀξάνον τὴν παραγωγικὴν δυναμικότητα τῆς οἰκονομίας διὰ τῆς ἐξασφαλίσεως τῶν ἐξωτερικῶν οἰκονομιῶν, διὰ δέ τῆς δημοσιονομικῆς καί πιστωτικῆς του πολιτικῆς ὑποβοηθεῖ τὴν σῶρευσιν κεφαλαίου καί τὴν τεχνολογικὴν πρόοδον, σταθεροποιοῦν ταυτοχρόνως τὴν ἐνεργὸν ζήτησιν. Ὡς "κράτος κοινωνικῆς εὐημερίας" πραγματοποιεῖ τὴν δημιουργίαν κοινωνικοῦ κεφαλαίου, (ὡς π.χ. κοινωνικὴν ἀσφάλισιν, μαζικὴν ἐκπαίδευσιν, νασοκομειακὴν περίθαλψιν), διὰ τῶν ὁποίων αὐξάνεται τὸ γενικόν ἐπίπεδον τῆς παραγωγικότητος. Ὁ βαθμὸς τῆς κρατικῆς παρεμβάσεως καί ἐπομένως οὐσιαστικῶς ἡ ἀναλογία τῆς ἀποταμιεύσε-

ως, ἡ ὁποία θά περιέλθῃ εἰς τό κράτος ἐκ τῆς συνολικῆς τοιαύτης πρὸς πραγματοποιήσιν ἐπενδύσεων θά ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τὰς κρατούσας εἰς ἐκάστην χώραν ἀντικειμενικὰς συνθήκας καὶ τὰς κοινωνικοφιλοσοφικὰς ἀντιλήψεις. Ἐν τῷ καθορισμῷ τοῦ οὐτί-
μπι τούτου τῆς κρατικῆς δράσεως ὀδηγοῦνται ἐνίοτε αἱ χῶραι εἰς ὑπερβάσεις τῶν πλαισίων καὶ ἀρχῶν τοῦ δημοκρατικοῦ καθεστῶτος, ἀκολουθοῦσαι τὰ πρότυπα ἀναπτύξεως τῶν ὁλοκληρωτικῶν χωρῶν. Ἐν ταῦτοις ἡ πραγματικὴ οὐσιαστικὴ δημοκρατικὴ ἡ λειτουργία τοῦ κράτους ἐξασφαλίζει πολὺ μεγαλυτέρας δυνα-
τητας καὶ κινητοποιεῖ εὐρυτέρας δυνάμεις πρὸς ἐπίτευξιν τῆς βελτιώσεως τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου.

Αἱ δημόσιαι ὑπηρεσίαι

Εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ εὐρυτέρου τούτου ρόλου τοῦ κράτους σημαντικὸν ἀναμφιβόλως κώλυμα ἐγείρεται ἐκ τῆς μορφῆς τῆς ὀργανώσεως τῶν ὑπηρεσιῶν του καὶ τοῦ ποιοῦ τοῦ ἀπασχολουμένου προσωπικοῦ τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν. Εἰς τὰς ὑπερπυκνῶσιν χῶ-
ρας τό κράτος ἔχει ὀργανωθῆ κατὰ τρόπον ἄκρως συγκεντρωτι-
κόν, τῆς ἀποκεντρώσεως καὶ αὐτοδιοικήσεως ἐφαρμοζομένης εἰς λίαν περιορισμένην κλίμακα. Παρὰλλήλως ἡ ὀργάνωσις τῶν ὑπηρεσιῶν ἀνταποκρίνεται εἰς κρατικούς σκοποὺς στενωπῶτος κύ-
κλου, ἐνῶ τὸ προσωπικὸν τῆς γραφειοκρατίας, προϊόν τῆς κυ-
ριαρχίας τοῦ νομικιστικοῦ πνεύματος, στερεεῖται τῆς ἀπαιτου-
μένης τεχνικῆς, ὑπὸ τὴν εὐρεῖαν ἔννοιαν τοῦ ὅρου, μορφώσεως καὶ ἀποτελεῖ ἐν πολλοῖς τροχοπέδην, διαμορφοῦσαν δύσκαμπτου καὶ ἀπροσάρμοστου μηχανισμόν. Ἐπί πλέον ἡ ἐνδημοῦσα εἰς ὅ-
λους τοὺς τομεῖς τῆς δραστηριότητος ὑποαπασχόλησις, ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐπ'ἀνδρωσιν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν διὰ προσω-
πικοῦ ὑπερβαίνοντος τὰς πραγματικὰς ἀνάγκας, πρᾶγμα τό ὀ-
ποιῶν ἄγει εἰς ἔντονος ὑποβιβασμὸν τῆς ὀριακῆς πραγματικό -

τητος τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ἐξικνουμένης συνήθως μέχρι τοῦ μηδενός, ἐνίοτε δέ καί ἀρνητικῆς.

Καί ἐν Ἑλλάδι ἡ κεντρικὴ γραφειοκρατικὴ ὀργάνωσις ἀποτελεῖ σοβαρὸν κάλυμα εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς ἀναπτύξεως. Ἡ ὀργάνωσις τῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν διεμορφώθη κατὰ τὸ πρότυπον τῆς ναπολεοντείου περιόδου, ἥτις μετεφέρθη ἐν Ἑλλάδι διὰ τῶν τεχνικῶν συμβούλων τῆς βαυαρικῆς δυναστείας, ἀκολουθοῦσης τὰ πρότυπα ταῦτα. Ἡ ὀργάνωσις αὕτη χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν ὑπερμετρον συγκεντρωτισμόν, τὴν περίσσειαν τοῦ προσωπικοῦ, τὸ ἀνεπαρκές ἐπίπεδον τεχνικῆς μορφώσεως καί τὴν ἔλλειψιν περιθωρίων ἐπαρκοῦς πρωτοβουλίας. Τὸν ὑπερτροφικόν αὐτόν συγκεντρωτισμόν, ἔχοντα ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐξασθένειν τοῦ πνεύματος τῆς αὐτοδιοικήσεως, ὅπερ εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν ἦτο διάζον γνῶρισμα τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς καί τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ 80% τοῦ ἑπαλληλικοῦ προσωπικοῦ εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἔπειθ' ἐδίωξαν νὰ ἀμβλύνουν νεώτερα κρατικὰ μέτρα ἀποκεντρώσεως καί αὐτοδιοικήσεως. Ὁμοίως τὴν ἔλλειψιν καταλλήλων ὀργάνων-φορέων οἰκονομικῆς πολιτικῆς ἐπιδιώκει νὰ ἀναπληρώσῃ ἡ διστακτικὴ, πρὸς τὸ παρόν, σύστασις ὀργανισμῶν ὑπὸ μορφὴν δημοσίων ἐπιχειρήσεων.

Γ. Ὁ τεχνολογικὸς παράγων.

Ἡ σημασία τῆς τεχνολογικῆς στάθμης ὡς παράγοντος τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἐξαίρεται ἰδιαιτέρως ὑπὸ πάντων τῶν οἰκονομολόγων ὄλων τῶν ἐποχῶν. Ὁ Adam Smith ὑπεγράμμισεν τὴν σημασίαν τῆς "ἐξειδικεύσεως", εἰς τὴν κλεῖδα τῆς παραγωγῆς τοῦ "πλοῦτου τῶν ἐθνῶν". Ὁ Marx ἐχαρακτήρισε τὴν τεχνολογικὴν πρόοδον εἰς τὸ κύριον ἐλατήριον τῆς κεφαλαιοκρατικῆς φάσεως ἀναπτύξεως. Ὁ Schumpeter περιέγραψεν τὴν πλήρη διαδικασίαν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ὡς τὴν ἱστο-

ρίαν τῶν "καινοτομιῶν". Ὁ Keynes τέλος περιέγραφεν ἕν μελ-
λοντικόν κράτος, εἰς τό ὅποιον "ἡ μεταβολή καί ἡ πρόοδος θά
ἐξαρτῶνται μόνον ἀπό τᾶς μεταβολᾶς εἰς τήν τεχνικήν, εἰς τόν
πληθυσμόν καί εἰς τοὺς θεσμούς". Ἡ ὑψηλή τεχνολογική στά-
θμη ἄγει εἰς αὔξησιν τῆς παραγωγικότητος τῆς ἐργασίας καί
τοῦ κεφαλαίου καί ἀποτελεῖ ἐπομένως μέσον ἀξίωσης τοῦ εἰ-
σοδήματος καί μειώσεως τοῦ κόστους παραγωγῆς. Εἰς τᾶς ὑπα-
ναπτύκτους οἰκονομίας ἡ τεχνολογική στάθμη εἶναι χαμηλή.

Ἡ τεχνολογική στάθμη δύναται νά μετρηθῇ διά τοῦ μέσου
κόστους παραγωγῆς ἢ τῆς ὑψηλῆς ἀναλογίας ἐργασίας ἢ κε-
φαλαίου πρὸς τό προϊόν. Τό συνολικόν πραγματικόν κόστος πα-
ραγωγῆς (δηλ. ἡ ἀπαιτουμένη εἰσροή κεφαλαίου, ἐργασίας ἢ ἄλ-
λων συντελεστῶν πρὸς παραγωγήν ἐκροῆς) εἶναι γενικῶς ὑψηλό-
τερον εἰς τᾶς καθυστερημένας ἢ εἰς τᾶς ἀνεπτυγμένας χώρας.
Ἐπὶ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν λέγεται ὅτι ἡ ὑπανάπτυκτος οἰκονομία
ἀντιπροσωπεύει περιοχὴν ὑψηλοῦ κόστους, παρὰ τοὺς χαμηλοὺς
χρηματικὸς μισθοὺς οἱ ὅποιοι ὑπεισέρχονται εἰς τό χρηματι-
κόν κόστος τῆς παραγωγῆς. Ἀντιθέτως ἡ προηγμένη οἰκονομία
χαρακτηρίζεται ὡς χαμηλοῦ κόστους περιοχῆ, παρὰ τό ὑψηλόν
χρηματικόν κόστος τῆς ἐργασίας, ὅπερ ἐπικρατεῖ εἰς τᾶς οἰ-
κονομίας ταύτας.

Ἐπί πλέον ἡ τεχνολογικῶς καθυστερημένη οἰκονομία εἶ-
ναι πιθανόν νά ἔχῃ κατὰ κανόνα καί ὑψηλὴν ἀναλογίαν ἐργασίας
προϊόντος καί ὑψηλὴν ἀναλογίαν κεφαλαίου-πρῶτοντος καί ὡς ἐκ
τοῦτου νά ἀντανακλᾷ, ἐπὶ δεδομένων συντελεστῶν τῶν τιμῶν (μι-
σθῶν, τόκου) γενικῶς χαμηλὴν παραγωγικότητα ἐργασίας καί
χαμηλὴν παραγωγικότητα τοῦ κεφαλαίου. Αἱ καθυστερημένοι συν-
θῆκαι τεχνολογικῆς στάθμης ἀντανακλῶνται εἰς τὴν ἐπικράτησιν
ἀνειδικεύτων καί ἀνεκπαιδευτῶν ἐργατῶν. Κατὰ συνέπειαν, μέ-
τόν δεδομένον κεφαλαιουχικόν ἐξοπλισμόν ἀπαιτεῖται περισσο-

τέρα εργασία κατά μονάδα προϊόντος από ότι θά άπαιτείτο εάν οί χρηματοδοτούμενοι εργάται ήσαν καλύτερου εκπαιδευμένοι. Ώς εκ τούτου ή τεχνολογική καθυστέρησις τείνει εις τήν αύξησιν τής αναλογίας τής εργασίας προς τό προϊόν δι' όλόκληρον τήν οίκονομίαν. Αί καθυστερημένοι συνθήκαι τεχνολογίας επίσης αντανακλώνται εις τήν μεγάλην ποσότητα κεφαλαίου εκτός όσον, όστις άπαιτείται προς παραγωγήν του έθνικού προϊόντος. Πράγματι εάν παραστήσωμεν τήν παραγωγικότητα τής εργασίας:

$$H = \frac{Y}{N}$$

ένθα $Y =$ τό έθνικόν προϊόν εκ τής πλήρους άπασχολήσεως, N τό πλήρως άπασχολούμενον εργατικόν δυναμικόν και διά του λόγου $\frac{K}{N}$ τήν σχέσιν κεφαλαίου προς τό εργατικόν δυναμικόν, τότε ή σχέσις κεφαλαίου προς τό προϊόν θά είναι:

$$\frac{K}{Y} = KN \cdot YN$$

όπερ σημαίνει ότι εάν ή παραγωγικότης τής εργασίας άνέρχεται εις μικροτέραν αναλογίαν από τήν σχέσιν κεφαλαίου - εργασίας, ή σχέσις κεφαλαίου προϊόντος θά αύξάνη. Τέλος ή τεχνολογική καθυστέρησις άποτελεϊ σημαντικό παράγοντα τείνοντα εις τήν αύξησιν τής σχέσεως κεφαλαίου - προϊόντος μιās άπανάπτύκτου οίκονομίας.

Τήν τεχνολογικήν στάθμη, ως προσδιοριστικόν παράγοντα του εισοδήματος και τής αναπτύξεως μιās χώρας δυνάμεθα νά παραστήσωμεν υπό τήν μορφήν τεχνολογικών τινών παραμέτρων, ως είναι ή σχέσις κεφαλαίου - προϊόντος και εργασίας - προϊόντος. Όποτε μία μείωσις εις ένα εκ των δύο τούτων συντελεστών δύναται νά θεωρηθῆ ως σημαίνουσα τεχνολογικήν πρόδοον επί του οίκονομικού πεδίου, διότι πτώσις εις τήν αναλογία ν εργασίας - προϊόντος ή κεφαλαίου - προϊόντος σημαίνει ότι ή εξέλιξις ή μέση παραγωγικότης είτε τής εργασίας είτε του κεφα-

λαίου. Ταύτα δύνανται νά παρασταθοῦν ὡς ἑκολούθως:

Ἡ παραγωγικότης τῆς ἐργασίας ἐκφράζεται, ὡς εἶδομεν, μετὸν τύπον:

$$H = \frac{Y}{N}$$

Ἡ παραγωγικότης τοῦ κεφαλαίου $J = \frac{Y}{K}$, ἔνθα K = τὸ χρησιμοποιούμενον κεφάλαιον, ὁπότε

$$\frac{1}{H} = \frac{N}{Y} \quad \text{καὶ} \quad \frac{1}{J} = \frac{K}{Y}$$

Ἡ πρώτη ἐξίσωσις ἐμφανίζει τὴν σχέσιν ἐργασίας - προϊόντος, ἡ δευτέρα τὴν σχέσιν κεφαλαίου - προϊόντος. Ἀμφότερα σημαίνουν ὅτι αὐξήσις τῆς παραγωγικότητος τῆς ἐργασίας ἢ τοῦ κεφαλαίου σημαίνει εἴτε μείωσιν τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ ἢ τοῦ κεφαλαίου εἴτε αὐξήσιν τοῦ προϊόντος. Τὸ ἔθνικόν προϊόν δύναται νά αὐξάνη ὡς ἀποτέλεσμα πτώσεως τῆς σχέσεως ἐργασίας - προϊόντος (αὐξήσις παραγωγικότητος τῆς ἐργασίας) ἢ πτώσεως τῆς σχέσεως κεφαλαίου - προϊόντος (αὐξήσις τῆς παραγωγικότητος τοῦ κεφαλαίου). Ἡ πᾶσις εἰς τὴν σχέσιν ἐργασίας - προϊόντος δυνατὸν νά προέρχεται ἀπὸ τὸν μεγαλύτερον καταμερισμὸν τῆς ἐργασίας, τὴν τεχνικὴν ἢ οἰκονομικὴν εὐχέρειαν μετὰ τὴν ὁποίαν ἄλλοι παράγοντες δύνανται νά ὑποκατασταθοῦν εἰς τὴν ἐργασίαν, τὴν αὐξουσίαν ἐφαρμογὴν μεθόδων ἐξοικονομουσῶν ἐργασίαν λόγῳ τάσεως πρὸς ὑψηλοτέρους μισθοὺς ἢ χαμηλοῦ ρυθμοῦ αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Τὴν πτώσιν τῆς σχέσεως κεφαλαίου - προϊόντος δύνανται νά προκαλέσουν ἐφευρέσεις καὶ καινοτομίαι ἐξοικονομοῦσαι κεφάλαιον, ὑψηλὸν μακροπροθέσμως ἐπιτόκιον, μεγαλυτέρας διαρκείας φύσις τοῦ κεφαλαίου καὶ μακροχρονίως ἐλαστικότης τῆς ὑποκαταστάσεως κεφαλαίου εἰς ἄλλους συντελεστὰς παραγωγῆς. Ἡ ἄνωτέρω ἀνάλυσις καταδεικνύει τὴν μεγάλην σημασίαν τῆς παραγωγικότητος διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐξηγεῖ διατί εἰς τὰς χαμηλοῦ τεχνολογικοῦ ἐπιπέδου χώρας παρίσταται ἀνάγκη μεγαλυτέρου κεφαλαίου καὶ περισσοτέρας ἐργασίας πρὸς πα-

ραγωγὴν μιᾶς μονάδος προϊόντος, ἀπὸ ὅ,τι εἰς τὰς ἀνεπτυγμέ-
νας χώρας.

3. Ὁ ἀνθρώπινος παράγων.

Εἰς τὰς ὑπανεπτυχτοὺς οἰκονομίας ὁ ἀνθρώπινος παράγων,
ὡς ἐκ τῶν ἀδυναμιῶν τὰς ὁποίας ἐμφανίζει, ἀποβαίνει εἰς ἐκ
τῶν ἀρνητικῶν συντελεστῶν τῆς ἀναπτύξεως, μολοῦσι ἀκριβῶς
ἐκ τοῦ ἀνθρώπινου παράγοντος ἀναμένεται καὶ εἶναι δυνατὴ ἡ
οἰκονομικὴ πρόοδος τῶν καθυστερημένων χωρῶν. Ἰδιαιτέρως ἀ-
ποφασιστικὴν ἐπίδρασιν ἄσκουσι εἰς τὴν ὑπανάπτυκτον οἰκονο-
μίαν ὁ (κατὰ κανόνα) ὑψηλὸς ρυθμὸς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ,
τὸ χαμηλὸν ἐπίπεδον τῆς μαρφάλσεως καὶ εἰδικεύσεως τοῦτου καὶ
συνεπῶς τῆς παραγωγικότητος, καὶ ἡ ὑπερπροσφορά ἐργασίας συ-
νεπείφ τῆς ὁποίας ἐπικρατεῖ ἔντονος διαρθρωτικὴ ἀνεργία καὶ
ὑποαπασχόλησις καὶ ἡ ἀπουσία ἀνωτέρου ἐπιχειρημα-
τικῆς τάξεως.

α. - Συνέπειαι τοῦ ὑπερπληθυσμοῦ. Ἐνῶ τὸ ποσοστὸν τῆς
γεννητικότητος εἶναι κατὰ κανόνα ὑψηλὸν εἰς τὰς ὑπαναπτύχτους
οἰκονομίας, σημειοῦται βαθμιαίως τῆσι πτώσεως τοῦ ποσοστοῦ
τῆς θνησιμότητος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὀδηγεῖ ὄχι μόνον εἰς τα-
χύν ρυθμὸν ἀνάδοι τοῦ πληθυσμοῦ, ἀλλ' ἐπὶ πλέον καὶ εἰς τὴν
συνεχῆ ἀνάδοι τοῦ ποσοστοῦ τῶν παραγωγικῶν ἡλικιῶν.

Ἡ συνεχὴς αὕτη ἔνδοξι τοῦ πληθυσμοῦ σημαίνει ὅτι πρὸς
ἐπίτευξιν οἰκονομικῆς προόδου, ἥτοι ἀπλῶς πρὸς διατήρησιν
τοῦ ὑφισταμένου κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος εἶναι ἀναγκαῖον ὅ-
πως τὸ συνολικὸν ἐθνικὸν εἰσόδημα αὐξάνεται ταχύτερον τῆς
αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ αὐξήσις αὕτη τοῦ εἰσοδήματος συ-
νεπῶς δέον νὰ εἶναι πολὺ μεγαλυτέρα, ἐφ' ὅσον ἐπιδιώκεται καὶ
βελτίωσις τοῦ βιοτικῶν ἐπιπέδου, ἥτοι αὐξήσις τοῦ κατὰ κε-

W

φαλήν εισοδήματος προς κάλυψιν τῆς ἐλθούσας τεραστίας ἐποστάσεως, ἥτις χωρίζει τό βιοτικόν ἐπίπεδον τῶν ὑπαναπτύκτων ἀπό τὰς ἀνεπτυγμένας χώρας.

Ἡ ἐπιδίωξις αὕτη σημαίνει ὅτι αἱ ὑπανάπτυκτοι οἰκονομίαι ἢ πρέπει νά περιορίσουν τό ποσοστόν τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ εἰς ἐπίπεδον κατώτερον τῆς αὐξήσεως τοῦ εισοδήματος, εἴτε νά αὐξήσουν τό πάγιον κεφάλαιον (ἢ τήν παραγωγικότητά του) εἴτε τόν ἀπασχολούμενον πληθυσμόν (ἢ τήν παραγωγικότητά του) εἰς ποσοστόν ὑπερκαλύπτου τήν αὐξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ μείωσις τοῦ πληθυσμοῦ, κατά τὰς μαλθουσιανᾶς ἢ νεομαλθουσιανᾶς διακηρύξεις δέν φαίνεται κατά κανόνα δυνατή, κυρίως ὅμως δέν εἶναι σκόπιμος λόγῳ τοῦ ὅτι ἀκριβῶς ἡ ἐκ τοῦ πληθυσμοῦ πίεσις δύναται νά χρησιμεύσῃ ὡς κίνητρον ἐντάσεως τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος πρὸς διατήρησιν τῶν ὑφισταμένων βιοτικῶν ἐπιπέδων, ἐνῶ ἐκ παραλλήλου ἡ κινητοποίηση τοῦ ἐν ὑποαπασχολήσει πληθυσμοῦ διὰ περιωρισμένων χρηματοδοτήσεων νά ἀποδώσῃ ὑψηλόν ἐπίπεδον συγκεντρώσεως καί σχηματισμόν κεφαλαίου.

Ἡ διατήρησις ὅμως καί ἡ (ἐνδεχομένη) αὐξήσις τοῦ κατά κεφαλὴν εισοδήματος ἀπαιτεῖ διὰ τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας διανοήσιν πολύ μεγαλύτερου κεφαλαίου δι' ἐπενδύσεις ἀπὸ ὅ,τι ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται. Τοῦτο διὰ τοὺς ἀκολουθοῦντας λόγους: Τό ἀπαιτούμενον κεφάλαιον πρὸς δημιουργίαν εισοδήματος σκοποῦντος τήν κάλυψιν τοῦ ἀξανομένου πληθυσμοῦ καί διατήρησιν σταθεροῦ τοῦ κατά κεφαλὴν εισοδήματος δεόν νά ἀξηθῇ περισσότερο τῆς κανονικῆς ἀναλογίας, πρὸς ἀντιστάθμισιν τῶν νόμων τῆς φθινούσης ἀποδόσεως τοῦ ἐδάφους, ὅστις εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους οἰκονομίας λόγῳ τῆς φύσεως τῆς παραγωγῆς ἀσκειῖ καθοριστικόν ρόλον. Τό ποσοστόν τῆς αὐξήσεως ταύτης δεόν νά εἶναι ἔτι μεγαλύτερον κατὰ τήν πρώτην μεταβατικὴν περίοδον,

λόγω του ότι κατά την εν λόγω περίοδον εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας ἀυξάνει ταχέως ὁ ἀριθμὸς τῶν νεαρῶν ἡλικιωῶν, τῶν ὁποίων ἡ διατροφή θά βαρύνῃ τόν ἐργαζόμενον πληθυσμόν καί διὰ τῆς ὁποίας ἐπί πλέον θά ἀπαιτῶνται μεγαλύτεραι δαπάναι πρὸς ἐπιτεῦξιν συγχρόνου τεχνικῆς μορφώσεως.

Ἡ βαθμιαία ἐκμηχάνισις τῆς γεωργίας, ἡ αὔξησις τῆς παραγωγικότητος τῆς ἐργασίας τόσο ἐν τῷ γεωργικῷ ὅσον καί ἐν τῷ βιομηχανικῷ κλάδῳ θά ἐπιτείνουσι, τοῦλάχιστον κατὰ τὴν πρώτην φάσιν τῆς προσηθείας τὴν ἐκτόπισιν ἐργαζομένου πληθυσμοῦ, διὰ τὴν παραγωγικὴν ἀπασχόλησιν τοῦ ὁποίου θά ἀπαιτηθῆ πρόσθετον κεφάλαιον. Πρόσθετον κεφάλαιον θά ἀπαιτηθῆ ἔτι καὶ διὰ τὴν παραγωγικὴν ἀπασχόλησιν πληθυσμοῦ μὴ διατιθεμένου εἰς τὸ παρελθόν νὰ ἐργασθῆ, ὡς τῶν γυναικῶν, διὰ τὰς ὁποίας ἤδη ἡ ἐργασία θά καθίσταται ἐλλειστική πρὸς βελτίωσιν τοῦ βιοτικῆς ἐπιπέδου τῆς, ἡ ὁποία εἰς τὰς προηγμένας χώρας εἶναι ἀντίστροφος.

β) Ἡ διαρθρωτικὴ ἐνεργία. Εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας ἡ ὑπερπροσφορά ἐργασίας καί δὴ ἀνειδικεύτου ἀπ' ἑνὸς καὶ ἡ ἰνεπάρκεια τοῦ παρηγημένου κεφαλαίου ἀπ' ἑτέρου προκαλοῦν δύο χαρακτηριστικὰ φαινόμενα, τὴν ἀνοικτὴν ἐνεργίαν ἢ τὴν μὴ ἀπασχολησίμου πληθυσμοῦ ἢ τὴν συγκεκαλυμμένην ἐνεργίαν ἢ ὑποαπασχολησίμου, ἢ τὴν μὴ παραγωγικὴν ἀπασχόλησιν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους εἰς πλήρη ἡμερομίσθια τοῦ ἀπασχολησίμου πληθυσμοῦ. Ἡ μερικὴ ἐξ ἄλλου στροφή τῆς ζήτησεως εἰς προϊόντα τοῦ ἐξωτερικοῦ δημιουργεῖ, εἰς μικροτέρων κλίμακα τὴν καλουμένην κυκλικὴν ἐνεργίαν, ὀφειλομένην εἰς τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς ἐνεργοῦ ζήτησεως.

Ἰδιαιτέρας σημασίας διὰ τὴν ὑπαναπτύκτων οἰκονομίαν εἶναι ἡ ἀνοικτὴ ἐνεργία καί ἡ ὑποαπασχόλησις, αἵτινες, ὀφειλό-

μεναι εις τὰ ἠνωτέρω ἀναφερθέντα αἷτια τῆς ἀνεπαρκείας τοῦ παρηγμένου κεφαλαίου δέν δύνανται νά ἀντιμετωπισθοῦν διὰ τῆς τεχνητῆς ἀξίσεως τῆς ἐνεργοῦ ζητήσεως. Πόνον ἢ διὰ τῶν παραγωγικῶν ἐπενδύσεων ἀξίσεις τοῦ παρηγμένου κεφαλαίου θά δημιουργήσῃ εὐκαιρίας ἀπασχολήσεως διὰ τό τμήμα αὐτό τοῦ πληθυσμοῦ, ἢ μή χρησιμοποίησις τοῦ ὁποίου σημαίνει εὐσιαστικῶς ἀπώλειαν εἰσοδήματος. Ἡ ὀριακή παραγωγικότης τοῦ ὑποαπασχολομένου πληθυσμοῦ εἶναι μηδέν.

Θά ἠδύνατο νά λεχθῆ ὅτι ὑπό τήν πληθυσμιακὴν αὐτὴν πίεσιν εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους οἰκονομίας θά ἔδει νά ἐπέλθῃ ὑποβιβασμός τοῦ ἐπιπέδου τῶν ἡμερομισθίων, εἰς βαθμόν ἐπιτρέποντα τὴν αὔξισιν τῆς ζητήσεως ἐργασίας εἰς τὴν ἀπορρόφισιν τῆς ἀνεργίας. Τοῦτο ὅμως δέν εἶναι πάντοτε ἐφικτόν διότι εἰς τὴν καθυστερημένην ἰδίαν οἰκονομίαν, ἔνθα σημαντικόν μέρος τοῦ ὑποαπασχολομένου ἢ ἀνεργοῦ πληθυσμοῦ ἔντασσόμενον εἰς εὐρυτέρας οἰκογενειακὰς μονάδας, διαμοιρᾶζεται τό εἰσόδημα τούτων, οἱ ἐκ τῶν οἰκογενειῶν των ἐποχῶντες ἀνεργοὶ δέν ἐγκαταλείπουν τὴν χαμηλὴν ἔστω μερίδα τοῦ οἰκογενειακοῦ εἰσοδήματος πρὸς ἐπιδιώξιν ἑνὸς ὁμοίως χαμηλοῦ ἡμερομισθίου. Τὴν πέραν ἑνὸς ὀρισμένου ὀρίου ἐξ ἄλλου πῶσιν τοῦ ἡμερομισθίου καθιστᾶ ἀδύνατον ἢ κοινωνικὴ συνείδησις καὶ ἢ συνδικαλιστικὴ ὀργάνωσις τῆς ἐργασίας. Οὕτω εἰς πλείστας περιπτώσεις τό ἡμερομισθιον ἰσορροπεῖ εἰς ἐπίπεδα ὑψηλότερα ἐκείνων, τὰ ὁποῖα θά ἐπέτρεπεν ἡ ἀκώλυτος λειτουργία τοῦ νόμου τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως. Ἐνίοτε εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους οἰκονομίας τό μονοψώνιον τῆς ἐργασίας ἐπιβάλλει ἡμερομισθία κατώτερα τοῦ ὀρίου ἰσορροπίας.

γ) Ἡ συμπεριφορὰ τοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ συμπεριφορὰ τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἡ μορφή τῆς ἀντιδρέσεως τούτου εἰς τὰς ὑπαναπτύ-

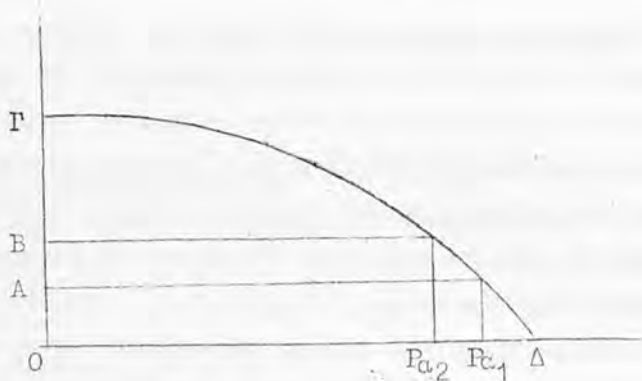
κτους οίκονομίας άσχοϋν άξιόλογον επίδρασιν εις τήν άνάπτυ-
 ξιν τής οίκονομικής δραστηριότητος τούτων. Ούτω μία αύξησης
 τής έμϋιβής εις τάς οίκονομίας ταύτας νά έχη μεγαλυτέρας πι-
 θανότητας νά δδηγήσῃ εις αύξησην τής καταναλώσεως ή εις πε-
 ριορισμόν τοϋ χρόνου έργασίας παρά εις έντασιν τής προσφο-
 ρής έργασίας και ζήτησεως κεφαλαιουχικών αγαθών. Αύξησης έ-
 πίσεως τοϋ ύψους τών κερδών εκ τής παραγωγής ή τής έργασίας ε-
 δυνατόν νά προκαλέσῃ μείωσιν τής παραγωγής, έφ' όσον τό έρ-
 γαζόμενον ή παράγων τιμημα τοϋ πληθισμού έχει περιορισμένους
 άπειτήσεις και άνελαστικόν κύκλον άναγκών. Εις κοινωνίας άβ-
 στηράς και διηρθρωμένας κατά κλειστάς ταξιακάς διακρίσεις μέ-
 παγίαν παράδυσιν, αί άνάγκαι παρουσιάζουν μικροτέραν εύπά-
 θειαν εις τήν μεταβολήν τών κερδών. Εις όσας όμως κοινωνίας
 ύφίσταται μεγαλυτέρα έπαφή μέ τό έξωτερικόν και έσθενεστέρα
 προσήλωσις εις τήν παράδυσιν, ή αύξησης τών κερδών έπηρεά-
 ζει τήν έπιθυμίαν ικανοποιήσεως περισσοτέρων άναγκών και ά-
 γει εις αύξησην τής παραγωγής. Η άνταπόκρισις έξ άλλου τής
 παραγωγής εις τάς μεταβολάς τών τιμών και έπομένως ή δυνα-
 τότης τής διά τών τιμών άσκήσεως πολιτικώς προσανατολισμού
 τής παραγωγής έξαρτάται από τό επίπεδον μορφώσεως και τας
 συνηθείας τοϋ παραγωγικού πληθισμού, αλλά και από τήν έκτα-
 σιν τής συμμετοχής εις τήν οίκονομίαν τοϋ τομέως τής αύτο-
 καταναλώσεως. Όσον μεγαλυτέρα είναι ή αναλογία τούτου, τόσο
 μικροτέρα ή επί τών τιμών επίδρασις επί τών αποφάσεων τοϋ
 παραγωγού. Επί τοϋ σημείου τούτου δεόν νά λεχθῆ ότι έν Έλ-
 λάδι διά τοϋ βαθμιαίου εκχρηματισμού τής άγροτικής οίκονο-
 μίας, ή έναντι τών τιμών εδαισθηρία τών παραγωγών κατέστη με-
 γαλυτέρα, εις τρόπον ώστε αί πρόσ προστάσιαν ώρισμένων γεωρ-
 γικών προϊόντων (λ.χ. σίτου) παρεχόμεναι σχετικώς υψηλά τι-
 μαί νά έχουν ως άποτέλεσμα τήν στραφήν προς αύξησην τής πα-

ραγωγής τῶν προστατευομένων τούτων εἰδῶν, παρά τὰ ἀντίθετα ἐνίστε συμφέροντα τοῦ παραγωγῶ.

δ. Τό ἐπίπεδον μορφώσεως τοῦ πληθυσμοῦ καί ἰδίᾳ τοῦ ἀ-
πασχολησίμου τοιούτου, τό ὁποῖον εἶναι χαμηλόν εἰς τὰς ὑ-
παναπτύκτους οἰκονομίας, δέν ἐπηρεάζει ὀλιγώτερον ἀπό τήν
σπάνιν κεφαλαίου τήν προσπάθειαν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως,
διότι διατηρεῖ εἰς χαμηλὴν στάθμην τήν παραγωγικότητα καί ἐ-
πιτείνει τήν ἀνεργίαν διὰ τῆς προσφορᾶς ἀνειδικεύτου ἔργα-
σίας. Δέον ἐν τούτοις νά παρατηρηθῆ ὅτι προκειμένου περί τῆς
κατωτέρας τεχνικῆς εἰδικευμένης ἐργασίας, ἡ σπάνις εἰδικευ-
μένου ἐργατικῶν δυναμικῶν δέν ἀποτελεῖ τόσον μέγα καί ἀνυ-
πέρβλητον κώλυμα εἰς τήν ἐκβιομηχάνισιν μιᾶς χώρας ὡς συνή-
θως μετά τινος ὑπερβολῆς ἐκτίθεται. Τοῦτο διότι σήμερον ὁ
εὐρύτατος καταμερισμός τῶν ἔργων ἐντός μιᾶς βιομηχανικῆς μο-
νάδος ἔχει ἀπλουστεύσει τοσοῦτον τήν παρ' ἑνός ἐκάστου ἐργά-
του ἀναλαμβανομένην ἐπί μέρους ἐργασίαν, ὥστε ἡ ἐκμάθησις αὐ-
τῆς οὔτε μακρόν χρόνον οὔτε ἐπίπονον προσπάθειαν νά απαιτῆ.

Τό γενικόν ὅμως ἐπίπεδον μορφώσεως καί ἰδίᾳ ἡ ἀνωτέρ α
τεχνική καί ἐπαγγελματική παιδεία εἶναι θεμελιώδης ὅρος τῆς
οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. "Ἡ σημασία τοῦ κεφαλαίου ἢ τῶν κε-
φαλαίων", γράφει ὁ A. Sauvy, "ὑπερεκτιμᾶται συνήθως. Ἐκεῖ-
νο τό ὁποῖον εἶναι ἀποφασιστικόν εἶναι ἡ γνῶσις τῶν ἀνθρώ-
πων. Τό οἰκονομικόν ἐπίπεδόν των ἀνταποκρίνεται εἰς τήν γνῶ-
σιν τοῦ πληθυσμοῦ. Εἶναι πάντοτε εὐκόλον νά ἀντισταθμισθῆ ἡ
ἔλλειψις κεφαλαίων, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἡ γνῶσις. Τό handicap
τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν εἶναι ἡ ἔλλειψις ἀνθρώπων. Ἄλλ' οὐ-
τοι εἶναι ὀλιγώτερον ἐμφανεῖς ἀπό τὰ κεφάλαια" ἔχοντες μό-
νον ποιητικὴν ἀξίαν, δυσκόλως δυναμένην νά μετρηθῆ, ὑποτιμῶ-
νται πάντοτε τόσον εἰς τήν θεωρίαν ὅσον καί εἰς τὰ πολιτικά
προγράμματα".

ε. Κατανομή του πληθυσμού. Οβσιώδης παράγων, αλλά και αποτέλεσμα της αναπτύξεως, είναι ή κατανομή του πληθυσμού κατά δραστηριότητας και ή δυνατότης εύχεροδς μετακινήσεως από του ενός κλάδου εις τόν ἕτερον. Ἡ κατανομή αὕτη εις τάς ὑπαναπτύκτους χώρας ἐμφανίζει ἐκδήλως ὑπερέχουσαν τήν γεωργίαν, ἐνῶ εις τάς ἀνεπτυγμένας ὑπερέχουν τά δευτερογενή ἐπαγγέλματα. Εἰς τήν πλήρως ὑπανάπτυκτον οἰκονομίαν διαμορφοῦνται πέντε κοινωνικαί δμάδες ἐπαγγελματικῆς κατανομῆς του πληθυσμοῦ: α) ἡ μάζα του πληθυσμοῦ, ὡς ἄλλωστε ἐλέχθη, ἀπασχολεῖται εις τήν γεωργίαν.. Λόγω του ἀσυνπιέστου τῶν ἀναγκῶν διατροφῆς πέραν ἑνός μίνιμουμ και τῆς ἀσθενοῦς παραγωγικότητος τῆς ἐργασίας, ἡ κατηγορία αὕτη περιλαμβάνει τήν πλειονότητα του πληθυσμοῦ· β) ἡ δεσπόζουσα εὐάριθμος και ἀρτιπλειονότητα του πληθυσμοῦ· γ) αἱ ἀποβλέπουσαι εις τήν ἐξυπηρέτησιν ταύτης κοινωνικαί ἐπαγγελματικαί δμάδες, δ) οἱ ὑποαπασχολούμενοι και ἄνεργοι, κατά πλειοψηφίαν, ἀγρόται και ε) οἱ βιοτέχνηαι και βιομήχανοι. Ἡ δμάς α διατρέφει τήν ὀλότητα του πληθυσμοῦ (α+β+γ+δ+ε)· αἱ δμάδες β και δ οὐδέν παράγουν, ἡ δμάς ε πωλεῖ τά προϊόντα της εις τάς δμάδας α και β. Αἱ συναλλαγαι κατά συνέπειαν εἶναι ἀσύμμετροι. Αἱ δμάδες α, γ, δ και ε δέν ἀποταμιεύουν ἐκουσίως, συνεπείφ του χαμηλοῦ ἐπιπέδου του ἀτομικοῦ εἰσοδήματος. Ἡ δμάς β δύναται νά ἐπιβάλῃ εις αὐτήν τάς ἀναγκαστικῆν ἀποταμίευσιν, ἥ κατασκευῆν διαρκῶν ἀγαθῶν καταναλώσεως ἥ εις κατανάλωσιν και εἰσαγωγάς. Τό τελικόν παραγωγικόν ἀποτέλεσμα, ὁ ἐνεργός πληθυσμός και ἡ κατανομή του ἐξαρτῶνται οὔτω ἀπό τήν ἐπιφάνειαν και τήν γονιμότητα του ἑδάφους, ἀπό τήν μορφήν τῆς καμπύλης τῶν γεωργικῶν ἀποδόσεων και ἀπό τήν δύναμιν ἐξουσιάζσεως τῆς δμάδος β ἐπί τῶν λοιπῶν. Οὔτω εις τό κατωτέρω σχῆμα (1)

Σχ. 1

Εἰς τό σχῆμα 1 ἡ συντεταγμένη ΟΔ παριστᾶ τό σύνολον τοῦ ἀπασχολουμένου γεωργικοῦ δυναμικοῦ, ἡ τεταγμένη ΟΓ τᾶς παραγομένης ποσότητος, ἡ καμπύλη ΓΔ παριστᾶ τήν ὀριακὴν παραγωγικότητα τῆς γεωργίας. Τό ΟΑ παριστᾶ τό ἐλάχιστον περιθώριον συντηρήσεως τοῦ γεωργοῦ πρὸς αὐτοκατανάλωσιν. Τό ΑΒ τήν παρά τῶν ἀργουσῶν ὁμάδων (τῆς β) ἀφαιρουμένην ἐκ τῶν γεωργῶν ποσότητα. Ὁ γεωργικός πληθυσμός, ὁ ὑποκείμενος εἰς τήν ἀφαίρεσιν ταύτην (ΟΡα₂) εἶναι ἀσθενέστερος τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ, ὅστις δέν ὑπόκειται εἰς τήν ἀφαίρεσιν ταύτην (ΟΡα₁). Πᾶσα αὔξησης τῆς ἀφαιρουμένης ποσότητος θά ἔχη ὡς ἀποτέλεσμα τήν μείωσιν τοῦ ἐργαζομένου γεωργικοῦ πληθυσμοῦ καί τήν μεταβολήν τῆς κατανομῆς ταύτης κατά ἐπαγγελματικὰς δραστηριότητας. Βεβαίως ἡ εἰκὼν αὕτη δέν ἔχει ἐφαρμογὴν εἰς τήν ἑλληνικὴν οἰκονομίαν, ἔνθα αἱ παραγωγικαὶ τάξεις εἶναι περισσότεραι καί αἱ συνθήκαι τῆς παραγωγῆς καί τῆς ζητήσεως ἐργασίας διάφοροι.

Ἡ ἐπαγγελματικὴ κατανομή τοῦ πληθυσμοῦ ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως καί τανάπαλιν. Ἡ ἀνάπτυξις κωλύεται ἐνίοτε ἐκ τῆς κατανομῆς τοῦ πληθυσμοῦ, διότι ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ εἰς τόν τομέα ἢ ἡ βραδύτης τῆς μεταφορᾶς πρὸς

αυτόν, δυνατόν νά παρακαλύσῃ τήν ἀνάπτυξιν, εἴτε λόγῳ αὐτῆς ταύτης τῆς ἐλλείψεως ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, εἴτε λόγῳ τῆς ὑψώσεως τῶν ἡμερομισθίων, ἥτις προκαλεῖ αὔξησιν τοῦ κόστους. Εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους οἰκονομίας ἰδιαίτερος τό ἐπίπεδον τῆς τεχνικῆς μορφώσεως εἶναι χαμηλόν ἢ ἀνύπαρκτον. Τό ἐπίπεδον τῶν εἰσοδημάτων ἐπίσης χαμηλόν κατὰ τρόπον ὥστε ἡ ἀναγκαία ἀποταμίευσις πρός σχηματισμόν κεφαλαίου εἶναι ἀδύνατον νά δημιουργηθῇ ἀκόμη καί εἰς τήν περίπτωσιν τῆς πλέον ἀνίσου κατανομῆς τοῦ εἰσοδήματος. Σημαντική ἀναλογία τοῦ πληθυσμοῦ ἀπασχολεῖται εἰς τήν γεωργίαν, ἀλλ' ἐκ ταύτης δυσκόλως δύναται νά ἀποσπασθῇ, διότι ἡ ἐργασία του, ἥκιστα παραγωγική, μόλις ἐπαρκεῖ πρός κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν διατροφῆς τοῦ συνόλου. Ὑφίσταται ἐκτεταμένη συγκεκαλυμμένη ἀνεργία, ἡ ὁποία ὅμως δυσκόλως δύναται νά θεωρηθῇ ὡς συγκροτοῦσα ἐφεδρεῖαν ἐργατικοῦ δυναμικοῦ χρησιμοποιοῦσιμου εἰς δευτερογενεῖς τομεῖς, συνεπιείφ τῆς ἐλλείψεως γενικῆς ἐνημερώσεως καί τεχνικῆς ἐκπαιδεύσεως καί λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ καμπύλη προσφορᾶς ἐργασίας ἐν σχέσει πρός τό ὕψος τοῦ μισθοῦ εἶναι φθίνουσα, ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι αἱ ἀνάγκαι εἶναι ἀσθενεῖς καί ἀνελαστικά. Καί ἐπί τῇ ὑποθέσει ἀκόμη ὅτι ἡ τεχνική πρόοδος, αὐξάνουσα τήν παραγωγικότητα τῆς ἐργασίας, θά ἐπέτρεπε τήν ἀπελευθέρωσιν μέρους τοῦ ἀγροτικοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, ἡ αὔξησις τῆς καταναλώσεως τῶν ὑπολειπομένων ἀγροτῶν θά ἐστρέφετο πρός προϊόντα διατροφῆς, πράγματι αἱ ἀνάγκαι διατροφῆς δέν ἔχουν πλήρως εἰς αὐτούς ἰκανοποιηθῇ. Ἐλλείψει ζητήσεως εἰς τοὺς δευτερογενεῖς τομεῖς (μεταποιήσις) τό ἐκτοπιζόμενον ἐκ τῆς γεωργίας ἐργατικόν δυναμικόν θά ἔμνευε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀνεργόν.

Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἐπαγγελματικὴ κατανομή δύναται νά ἀποτελῇ τροχοπέδην εἰς τήν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν, ἥτις αἶρε-

αι μόνον διά τῆς ἐπιδιώξεως ταχέως ρυθμοῦ ἀνόδου. Ἐξ ἄλλου καί ἡ οἰκονομική ἀνάπτυξις προφανῶς ἐπηρεάζει μέ τήν σειρὰν τῆς τήν ἐπαγγελματικὴν κατανομήν. Ἰδιαιτέρως, λόγῳ τῆς περισσεΐας τῶν ἀνέργων καί ὑποασχολουμένων, ἡ προκαλουμένη ἀξίη τῆς ζήτησεως εἰς τοὺς δευτερογενεῖς τομαῖς διά τῆς ἐκβιομηχανίσεως, μόνον μακροχρονίως θά δυνηθῆ νά ἀπορροφήσῃ τήν ὑποαπασχόλησιν καί ἀνεργίαν, εἰς τήν ὁποίαν θά προστίθενται καί οἱ ἐκ τῆς τεχνολογικῆς προόδου καί ἀνόδου τῆς παραγωγικότητος δημιουργούμενοι ἄνεργοι.

Ἡ πολιτικὴ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καθιστᾷ κατά συνέπειαν ἀναγκαίαν τήν κρατικὴν παρέμβασιν εἰς τήν κατανομήν τῶν δραστηριοτήτων τοῦ πληθυσμοῦ, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως ἐπιτυχάνῃ εὐχερέστεραν μετακίνησιν, μικροτέραν ἀνεργίαν καί ἐπομένως τὸ ἐκάστοτε πληθυσμιακὸν optimum.

στ. Ὁ ρόλος τοῦ ἐπιχειρηματίου. Εἰς οἰκονομίας ἐρειδόμενας ἐπὶ τῆς ἀτομικῆς πρωτοβουλίας ἡ ὑπαρξίς ἱκανῶν ἐπιχειρηματικῶν στελεχῶν ἀποτελεῖ προϋπόθεσιν τῆς οἰκονομικῆς τῶν προόδου. Ἡ μέχρι τοῦδε ἀνάπτυξις τῆς οἰκονομίας τῶν δυτικῶν χωρῶν, ἀνεξαρτήτως τῆς συντρεξάσης κρατικῆς ἐπικουρίας, ὑπῆρξε καρπὸς τῆς πρωτοβουλίας, τῆς ἐφευρετικότητος καί τῆς δραστηριότητος τῶν ἐπιχειρηματιῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἄλλωστες ὀφείλεται καί ἡ πραγματοποιηθεῖσα σῶρευσις τοῦ συντελέσαντος εἰς τήν δημιουργίαν τῆς κεφαλαιοκρατικῆς οἰκονομίας κεφαλαίου καί τοὺς ὁποίους ὁ Schumpeter ἀποκαλεῖ καινοτόμους. Κλασσικαί εἶναι αἱ περιπτώσεις τῶν βιομηχάνων, ἐμπόρων καί τραπεζιτῶν τῆς βικτωριανῆς περιόδου ἐν Ἀγγλίᾳ, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρξαν οἱ σκαπανεῖς τῆς ἀγγλικῆς οἰκονομικῆς ἀκμῆς. Εἰς τὰς ἀπαναπτύκτους οἰκονομίας, ἡ δύναμις τῆς συνθηθείας, ἡ δυσπιστία πρὸς τὰς νέας ἰδέας, ὡς χαμηλὸν ἐπίπεδον

τεχνικής μορφώσεως ή ροπή προς τό εύκολον κέρδος, ή ύπεροχή τής ροπής προς κοτανάλωσιν έναντι τής ροπής προς έπένδυσιν, άποτελούν παράγοντας περιορίζοντας τά όρια τής έμφάνίσεως τούτων έπιχειρηματιών. Παραλλήλως ή χαμηλή όριακή άποδο- τικότης του κεφαλαίου, αί πολλαπλαϊ δυσχέρειαι τής πιστωτι- κής άγοράς και ίδία τής άγοράς κεφαλαίου, ή άνασφάλεια των συνθηκών και ή οίκονομική άστάθεια, τό ύψηλόν έπίπεδον τός τόκου, ή άνεπάρκεια των θεμελειωδών έργων ύποδομής και ή ά- πουσία ένθαρρυντικών κινήτρων, μειώνουν τήν διάθεσιν τής ά- ναλήψεως έπιχειρηματικών κινδύνων. Ένίστε και αυτοί οι δ- πιστώμενοι θεσμοί, ως λ.χ. τό μέγεθος τής μεγάλης πατριαρ- χικής οίκογενείας, άποτελούν κώλυμα εις τήν άνάδειξιν έπιχει- ρηματιών, δοθέντος ότι τό προσδοκώμενον κέρδος προσρίζεται νόδιανεμηθή μεταξύ των πολυαρίθμων μελών τής οίκογενειακής ομάδος.

Τήν εκ των συνθηκών τούτων δυσχέρειαν των ύπαναπτύκτων οίκονομιών όπως εκθρέψουν έπιχειρηματίας έπιτείνει ή άπαι- τουμένη σήμερα ειδικωτέρα μορφωσις ή προς τας συνθήκας τής άγοράς, τας τιμάς, τό κόστος και τας τεχνολογικάς προόδους. Η άνόγκη εν τούτοις των έπιχειρηματιών αυτών, εις τας επί φιλελευθέρων βάσεων στηριζομένας ύπαναπτύκτους οίκονομίας, είναι επί τασούτον όξυτέρα, όσον μικρότερων άποτελεσματικό- τητα παρουσιάζει ή κρατική όργάνωσις. Εις τήν δημιουργία ν τούτων στελεχών αί ύπανάπτυκτοι οίκονομίαι θά ήτο δυνατόν να υποβροθηθοούν υπό του ξένου κεφαλαίου, τό όποιον θά έκα- λείτο να παιξη εις τας χώρας αυτάς παιδαγωγικόν ύποδειγματι- κόν ρόλον.

ζ. - Ο έλληνικός πληθυσμός. Χαρακτηριστικόν τής μακρο- χρονίου φυσικής τάσεως τής κινήσεως του πληθυσμού είναι ή

βαθμιαία πτώσις τῆς γεννητικότητος, ἥτις ἀπό 3,1 τὸ 1930 φθάνει τὸ 2,6 τὸ 1938 καὶ 1,87^ο/ο τὸ 1955. Ἐκ παραλλήλου εἰς τὴν φυσικὴν κίνησιν τοῦ πληθυσμοῦ παρατηρεῖται σοβαρά πτώσις τῆς θνησιμότητος (0,7^ο/ο: 1955). Τοιοῦτοτρόπως τὸ ἑλληνικὸν δημογραφικὸν πρόβλημα συνίσταται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν τάσιν γηράνσεως τοῦ πληθυσμοῦ, ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν ἔντονον πληθυσμιακὴν πίεσιν, ὀφειλομένην εἰς τὴν ἀδυναμίαν παραγωγικῆς ἀπασχολήσεως τοῦ μέ ποσοστὸν 1,02^ο/ο ἐτησίως ἀξιάνοτος πληθυσμοῦ. Παρά τὴν πτώσιν δηλ. τῆς γεννητικότητος, λόγω τῆς ταυτοχρόνου μειώσεως τῆς θνησιμότητος, ἡ συντελουμένη αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ εἰσακολουθεῖ νὰ εἶναι ἔντονος. Ἀποτέλεσμα ἄλλωστε τῆς τάσεως ταύτης εἶναι ἡ αὔξησις τοῦ εἰς παραγωγικὴν ἡλικίαν πληθυσμοῦ (ἄνω τῶν 15 ἐτῶν) μὲ ρυθμὸν ταχύτερον ἀπὸ τὸ σύνολον τοῦ πληθυσμοῦ, πρῶγμα τὸ ὁποῖον καθιστᾷ ὀξύτερον βραχυχρονίως τὸ πρόβλημα τῆς ἀπασχολήσεως. Εἰς τὴν πληθυσμιακὴν αὐτὴν πίεσιν, ἠντισταθμιστικὸν ρόλον ἀσκεῖ ἡ πρὸς τὸ ἕξωτερικὸν μετανάστευσις, ἥτις ἀπορροφᾷ κατὰ μέσον ὄρον τὸ 70^ο/ο τοῦ κατ' ἔτος προστιθεμένου εργατικοῦ δυναμικοῦ. Ἄλλ' ἡ μετανάστευσις αὕτη ἐπιδεινώνει τὸ φαινόμενον τῆς γηράνσεως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἐπιτείνει τὴν ὑφισταμένην ἤδη δυσαναλογίαν μεταξὺ τῶν δύο φύλων, δεδομένου ὅτι τὰ μεταναστεύοντα πρόσωπα εἶναι νεαρᾶς ἡλικίας καὶ ἄρρενες.

Ἐνῶ κατὰ τὴν τελευταίαν προπολεμικὴν περίοδον ὁ μέσος συντελεστὴς ἐτησίας ἀυξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ ἀνῆρχετο εἰς 1,88%, τὸ ἀκαθάριστον ἐθνικὸν εἰσόδημα τῆς χώρας εἰς ἀγοραίας τιμὰς πῦξάνετο μὲ μέσον ἐτήσιον κασσοτὸν 1,19^ο/ο περίπου. Τοῦτο ἐσῆμαινεν ὅτι κατὰ τὴν προπολεμικὴν περίοδον, συνετεῖρε τῆς μεγάλης γεννητικότητος, τῆς ἀποτόμου συγκεντρώσεως εἰς τὴν χώραν τεραστίου ὄγκου προσφυγικοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῶν ἐπιβληθέντων ἀπὸ τοῦ 1922 περιορισμῶν τῆς μεταναστεύσεως, ὁ

πληθυσμός ηύξάνετο μέ ταχύτερον ρυθμόν τῆς αύξήσεως τοῦ εἰσοδήματος καί ἐπομένως ὄχι μόνον δέν ἐσημειούτο βελτίωσις, ἀλλά τοῦναντίον χειροτέρευσις εἰς τήν πορείαν τοῦ κατά κεφαλῆν εἰσοδήματος. Μεταπολεμικῶς, συνεπιείφ τοῦ μεγάλου ὄγκου τῶν πραγματοποιηθειῶν ἐπενδύσεων καί τῆς ἐπιβραδύνσεως τῆς αύξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, ἡ σχέσις αὕτη ἀνετράπη. Οὕτω ἐνῶ ἤδη ὁ μέσος ὄχιος τῆς ἐτησῖας εἰς σταθεράς τιμάς αύξήσεως τοῦ εἰσοδήματος ἔνερχεται εἰς 4,5-5^ο%, ἡ ἐτησία αύξησις τοῦ πληθυσμοῦ φθάνει μόνον τό 1^ο%. Ἡ ἐξέλιξις αὕτη ἐπέτρεψε τήν σταθεράν βελτίωσιν τοῦ κατά κεφαλῆν εἰσοδήματος. Ἄλλ' ἡ βελτίωσις αὕτη συνετελέσθη χωρίς ταυτόχρονον οὐσιώδη αύξητικόν τῆς ἀπασχολήσεως, λόγι κυρίως τῆς βελτιώσεως τῆς παραγωγικότητος καί τῆς δύστηνότερας συμμετοχῆς τοῦ κεφαλαίου εἰς τήν παραγωγήν. Τοῦτο οὐσιαστικῶς εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα ὅτι ἡ πληθυσμιακή πίεσις καί ἡ εἰς ταύτης ἀνεργία καί ἀπασχολήτρις ἐξηκολούθησαν μέ τήν αὐτήν περίπου ἔντασιν. Τήν ἔντασιν ταύτην πληθυσμιακήν πίεσιν καλλιστᾶ περισσότερον σαφῆ ἡ σχέσις τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ πρός τήν ἀντιστοιχοῦσαν εἰς αὐτήν ἀρσίμου ἐπιφάνειαν. Πράγματι ἀνά τετραγωνικόν χιλιόμετρον ἀρσίμου ἐπιφανείας ἀντιστοιχοῦν 151 περίπου ἀγρόται, πυκνότης σχετικῶς καί ἀπολύτως ὑψηλή, εἰδίς προκειμένου περί γεωργικῆς χώρας, ὡς ἡ Ἑλλάς.

Ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης πίεσεως τοῦ αύξανομένου πληθυσμοῦ εἶναι ἡ ἀδυναμία ἀπορροφήσεως τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ. Κατόπιν τούτου Ὁργανισμὸν Ἠνωμένων Ἐθνῶν ἀπασχολοῦνται ἐν Ἑλλάδι μόνον τά 33,2^ο% τοῦ πληθυσμοῦ ἔναντι τοῦ ποσοστοῦ 42,2^ο% ἀπασχολήσαντος τόν ἐνεργόν πληθυσμόν. Τό πᾶσι τόν τοῦτο, ὅπερ δέον νά αύξηθῆ κατά τι διά τῆς προσθήκης γυναικῶν καί ἀτόμων τινῶν μὴ δηλούντων ἀπασχολήτρις, εἶναι ἐκ τῶν μικροτέρων ἐν Ἑλλάδι.

Ὡς πρός τήν κατανομήν τοῦ ἀπασχολουμένου πληθυσμοῦ κατά

παραγωγικής δραστηριότητας, ὄρα τὸ δεῦτερον κεφάλαιον.

Ἡ ἔκτασις τῆς ἀνεργίας ἐν Ἑλλάδι, προσδιοριζομένη ἐκ τῆς διαφορᾶς μεταξύ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἀπασχολουμένων, εἶναι μεγάλη. Ἦνῶς ὁ ἐνεργὸς πληθυσμὸς ἀνέρχεται εἰς 42,2⁰/ο, οἱ ἀπασχολούμενοι φθάνουν μόνον τὸ 33,2⁰/ο. Ἡ διαφορὰ ἐκφράζει τὴν πλήρη ἀνεργίαν καὶ ὑποαπασχόλησιν, ἀφορᾶσαν κατὰ 80⁰/ο τὴν ὑπαιθρον καὶ κατὰ 20⁰/ο τὰ ἄστικα κέντρα. Ἐπακόλουθον τῆς τοιαύτης ἐκτάσεως τῆς χρονίας ἀνεργίας εἶναι α) ἡ πτώσις τῆς ἐργατικῆς ἀμοιβῆς, β) ὁ περιορισμὸς τῆς συνολικῆς ζήτησεως καὶ ἐπομένως ἡ ἀδυναμία δημιουργίας βιομηχανικῶν μονάδων ἐλλείψει ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς, γ) ἡ ὑπερδιόγκωσις τῶν ἄστικῶν κέντρων καὶ αὔξησις τοῦ κοινωνικοῦ κόστους, δ) παραλλήλως ὑπάρχει ἐν Ἑλλάδι καὶ ἔντονος μερικὴ ὑποαπασχόλησις, ὁποῦντος ὅτι οἱ παραγωγικῶς ἀπασχολούμενοι δὲν ἐργάζονται καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους καὶ δι' ἑπτὰ ἢ ἑκτὰ ἡμέρας ἐργασίμων ἡμερῶν. Ἐναντι 290-300 περίπου ἡμερομισθίων, ὅτινα κενονικῶς δεόν νά πραγματοποιῆ ὁ ἐργαζόμενος, ὁ ἐτήσιος μέσος ὅρος τῶν ἐν Ἑλλάδι ἡμερῶν ἀπασχολήσεως εἶναι εἰς τὴν πρωτογενῆ παραγωγῆν 130, εἰς τὴν δευτερογενῆ 221 καὶ εἰς τὴν τριτογενῆ 217 ἡμέραι.

Ἡ ἐντονωτέρα ὑποαπασχόλησις εἰς τὴν πρωτογενῆ παραγωγῆν καθιστᾷ τὴν γεωργίαν ὀλιγότερον ἐποδοτικὴν τῶν λοιπῶν κλάδων. Πράγματι εἰάν παραστήσωμεν τὴν ἐποδοτικότητα τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας μέ μιάν μονάδα (ἔξέλι τοῦ συνόλου τῶν γεωργικῶν προϊόντων, διηρημένων διὰ τοῦ κόστους τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς των), ἡ ἐποδοτικότης τοῦ ἐμπορίου ἰσοῦται πρὸς 1,67 μονάδας, τῶν μεταφορῶν πρὸς 2,10 καὶ τῆς βιομηχανίας πρὸς 5,77 μονάδας.

Ἡ ἀδυναμία ἀπορροφῆσεως ταῦ περισσεύοντος εἰς τὴν γεωργίαν πληθυσμοῦ (60⁰/ο) εἰς τὸν κλάδον τῆς μεταποιήσεως,

- 75 -

(15,4^ο/ο) οδηγεί εις τήν διόγκωσιν τῆς ἀπασχολήσεως εις τά τριτογενῆ ἐπαγγέλματα (ἐμπόριον κλπ.) (24,6^ο/ο) μέ ἀποτελεσμα τόν ὑπερεπαγγελματισμόν καί τήν ἐπιβάρυνσιν τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς.

Ὅσον ἀφορᾷ τό ἐπίπεδον τῆς μορφώσεως καί τεχνικῆς ἐκπαίδευσως τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ σημειοῦνται τά ἑξῆς: Τό ποσοστόν τῶν ἀγραμμάτων, βάσει τῶν δημοσιευθέντων ἀποτελεσμάτων τῆς ἀπογραφῆς 1951, ἀνέρχεται εις 28^ο/ο ἔναντι 42^ο/ο τοῦ 1928 τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ. Ἐκ τῶν ἐγγραμμάτων, τό 62,59^ο/ο σπερεῖται ἀπολυτήριου γυμνασίου, μόνον δέ τό 1,11^ο/ο κέκτηται πτυχίου ἀνωτάτης σχολῆς. Παρά τήν σημαντικὴν πρόοδον ἢ ὁποία συνετελέσθη κατά τήν τελευταίαν εἰκοστέτην - ταετίαν εις τόν τομέα τῆς γενικῆς μορφώσεως καί τοῦ διπλασιασμοῦ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν ἐπαγγελματικῶν σχολῶν, ἡ κατάσταση πολὺ ἀπέχει ἀκόμη ἀπό τοῦ νά εἶναι ἱκανοποιητικὴ. Οἱ σπουδασταὶ ἐπαγγελματικῆς ἐκπαίδευσως ἐν Ἑλλάδι εἶναι 3,2 ἐπὶ χιλίων κατοίκων, ἐνῶ λ.χ. εις Ἰταλίαν 12,2, Δ. Γερμανίαν 46,5, καί Βέλγιον 20. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἐπίσης ἡ δυσαναλογία μεταξὺ γενικῆς καί ἐπαγγελματικῆς ἐκπαίδευσως ἐν Ἑλλάδι. Ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν μαθητῶν μόνον 2,7^ο/ο ἀντιστοιχεῖ εις μαθητὰς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαίδευσως, ἐνῶ ἐν Δ. Γερμανίᾳ λ.χ. τό 26,3^ο/ο καί ἐν Ἰταλίᾳ τό 40,2^ο/ο. Τήν δυσαναλογίαν ταύτην ἐλπίζεται ὅτι θά ἄρῃ ἡ ἀναγγελθεῖσα πρόσφατως ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμισις, δι' ἧς ἐπιδιώκεται στραφῆ πρὸς τήν ἐπαγγελματικὴν καί τεχνικὴν παιδείαν. Ἰδιαιτέρως ἀνεπαρκῆς εἶναι ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ, λόγῳ τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑφισταμένων γεωποικῶν σχολῶν (11). Τήν ἔλλειψιν ταύτην ἐπιδιώκει νά ἀναπληρώσῃ ἡ ἐξωσχολικὴ ἐκπαίδευσις, διὰ τῆς ἐπιδείξεως τεχνικῶν μεθόδων καί σποτάσεως μεταβατικῶν σχολείων καί ἀγροτικῶν βιβλιοθηκῶν.

Ἡ εἰς μικράν ἔκτασιν καί ἑλλιπῆς τεχνική παιδεία ἔχει πλὴν τῶν ἄλλων, ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ὑπερπροσφορὰν ἀνειδικεύ- των ἐργατικῶν χειρῶν, ἐνῶ ἡ ζήτησις ἀφορᾷ κυρίως εἰδικευμέ- νους ἐργάτας.

η. - Ἡ ὑποαπασχόλησις ὡς παράγων ἀναπτύξεως. Ὑπὸ πολ- λῶν συγγραφέων (Nurkse, Buchanan - Ellis) ὑπεστηρίχθη ὅτι ἡ ὑποαπασχόλησις εἰς τὰς πασχούσας ἀπὸ ὑπερπληθυσμὸν ὑπαναπτύ- κτους χώρας δύναται νὰ ἀποβῆ διὰ καταλλήλου πολιτικῆς παρά- γων σχηματισμοῦ κεφαλαίου, διὰ τὸν λόγον δέ τούτου καί ἀπο- καλεῖται "δυναμικὸν ἀποταμιεύσεως". Αἱ βάσεις τῆς θεωρίας ταύτης εἶναι αἱ ἐξῆς: Ὑποθεθῆσθαι ὅτι αἱ εἰς τὸν γεωργικὸν τομέα περισσεύουσαι ἐργατικαὶ χεῖρες μεταφέρονται ὅπως ἐρ- γασθοῦν εἰς ἄλλους τομεῖς. Ἡ παραγωγή τοῦ γεωργικοῦ τομέως, ἡ παραγωγή δηλ. καταναλωτικῶν ἀγαθῶν διατροφῆς δὲν πρόκει- ται ἐκ τῆς ἀφαιρέσεως τοῦ περισσεύοντος τούτου πληθυσμοῦ νὰ μειωθῆ, ἀφ' οὗ τὸ πλεονάζον τούτο τμήμα οὐδὲν προσθέτει εἰς τὴν παραγωγήν (ὀριακὴ παραγωγικότης = 0). Τοποθετούμενον τὸ τμήμα τούτο εἰς τὸν τομέα παραγωγῆς κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν, ὅ- που ἡ ὀριακὴ παραγωγικότης τῆς ἐργασίας εἶναι ἐξ ὑποθέσεως θετικὴ, θά συντελέσῃ εἰς τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς τοῦ το- μέως τούτου καί ἐπομένως εἰς τὴν αὔξησιν τῶν καθαρῶν ἐπεν- δύσεων. Ἡ διαδικασία αὕτη θά ἐπιφέρῃ αὔξησιν τῶν ἐπενδύσε- ων, χωρὶς κατ' ἀρχὴν οὐσιαστικὴν μεταβολὴν τῶν ἐπιπέδων κα- ταναλώσεως, δοθέντος ὅτι, κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην, ἡ ἀναγ- காία ποσότης καταναλωτικῶν ἀγαθῶν πρὸς διατροφήν τοῦ ἀπο- σπασθέντος εἰς τὴν βιομηχανίαν ἐκ τῆς γεωργίας τμήματος τοῦ ἀργούντος πληθυσμοῦ, ἐξασφαλίζεται ἤδη ὑπὸ τῶν ἐναπομεινασῶν εἰς τὴν γεωργίαν ἐργατικῶν χειρῶν, αἱ ὁποῖαι καί προηγουμέ- νως παρήγγον πρὸς διατροφήν ὄχι μόνον αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν εἰς

τούς κόλπους των εύρισκομένων εν ανεργία εργατικών χειρών. Τριουστρόπως, χωρίς πρόσθετον κεφάλαιον και χωρίς μεταβολήν τῆς καταναλώσεως, θά ηῤξάνετο ἡ ἐπένδυσις. Ταῦτα ὅμως κατ' ἀρχήν. Διότι εἰς τὴν πραγματικότητά οἱ μετατιθέμενοι εἰς τὸν βιομηχανικόν τομέα ἐργάται θά ἔχουν ηῤξημένας καταναλωτικὰς ἀνάγκας, μὴ ἀρκούμενοι πλέον εἰς τὸ ἐλάχιστον ἡ ἔριον συντηρήσεως τὸ ὅποιον ἐξασφαλίζουσι δι' αὐτούς οἱ ἐργαζόμενοι εἰς τὴν γεωργίαν. Ἐπί πλέον καὶ παραμένοντες εἰς τὸν γεωργικόν τομέα ἐργάται, ἀκαλλισόμενοι τῆς παρουσίας τῶν διατρεφόμενων ὑπ' αὐτῶν πλεονάζουσῶν χειρῶν, δέν θά εἶναι διατρεφόμενοι τοῦ λοιποῦ νά ἀναλάβουν εἰς τὴν αὐτὴν ὡς προηγουμένως ἔχτασιν διατροφὴν των, τὴν ὅποιαν οὕτω θά περικλύουσι. Τριουστρόπως ἡ θεωρία αὕτη διορθώσεται τὴν πρώτην της σκέψιν ὑποστηρίζει ὅτι πρὸς κίνησιν τῶν ἀργουσῶν αὐτῶν παραγωγικῶν χειρῶν θά ἀπαιτηθῆ βεβαίως ἐξασφάλισις προσθέτου τρεφόμενης διὰ καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, ἰσοδυναμοῦσας πρὸς τὴν ἀπαιτητέην πρόσθετον ποσότητα διὰ τὸ βελτιωμένον βιοτικόν των ἐπίπεδον σὺν τὴν μείωσιν τῆς ἐπιχορηγήσεως ἡ ὅποιε ἐπίδιδετο εἰς αὐτούς ὑπὸ τοῦ ἀγροικικοῦ τομέως. Ὅποσδήποτε αἱ πρόσθετοι αὗται ποσότητες καταναλώσεως (καὶ ἐπομένως ἡ πρόσθετος χρηματοδότησις) θά εἶναι πολὺ μικροτέρα τοῦ παραχθησόμενου παρ' αὐτῶν ἔργων ἐπενδύσεων, τὸ κύριον τμήμα τοῦ ἡ εἰς τὴν γεωργίαν παραγωγῶν. Οὕτω- εἰάν ὑποτεθῆ ὅτι αἱ ἐπιτιπώμεναι ἐργατικαὶ χεῖρες εἶναι 100 καὶ ὅτι ἡ συνολικὴ ἄξια τῶν ὑφ' ἑκάστου τούτων καταναλισκομένων καταναλωτικῶν ἀγαθῶν εἶναι 10, τὸ παραχθησόμενον ὑπ' αὐτῶν ἔργων θά εἶναι 1000. Πρὸς χρηματοδότησιν ὅμως τούτων θά ἀπαιτηθῆ πολὺ μικρὴν ποσόν (μικρὰ αὔξησις τῆς καταναλώσεως), εἰάν λ.χ. ὑποτεθῆ ὅτι δι' ἑκάστου τούτων τὸ 8 τῆς ἄξιας τῆς δαπάνης ἐξασφαλίζεται ἡ

πό τῶν διατρεφόντων αὐτούς πρότερον ἐξ ὀλοκλήρου γεωργῶν, τὸ 2 δι' ἕκαστον ($8+2=10$) θά εἶναι ἡ πρόσθετος δαπάνη, μέ τὴν ὅποιαν θά ἐπιβαρυνθῇ ἡ οἰκονομία. Ἐπομένως μέ δαπάνην $2 \times 100 = 200$ θά ἐπιτευχθῇ ἔργον 1000.

Ἐπὶ τῆς θεωρίας ταύτης διετυπώθησαν ἐν τούτοις αἱ ἀ-
κόλουθοι ἀντιρρήσεις: α) Λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ποιότητος
τῆς ἐργασίας, τὴν ὅποιαν οἱ ἀπασκώμενοι ἐκ τῆς γεωργίας (το-
μεῖς καταναλωτικῶν ἀγαθῶν) ἐργάται δύνανται νά προσθερανεύσιν
τὴν βιομηχανίαν (τομεῖς κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν), ἡ αὐτῆς τοῦ
παγίου κεφαλαίου, ἥτις εἶναι ἀποφασιστικῆ· διὰ τὴν ἐμβιομηγιά-
νισιν, ἐν δύνανται νά εἶναι ἐξειδίλογος. Οἱ ἀνειδίκεντοι ἀν-
ταί ἐρνύται θά ἀπασχόληθούσιν εἰς τομεῖς μὴ ἀπαιτοῦντας εἰδι-
κάς γνώσεις, εἰς ἔργα φύσεως "ἐντάσεις ἐργασίας", ἐκ τῶν ὁ-
ποίων μὲν δύνανται νά ἀναμένεται διαμέρφωσις παγίου κεφαλαί-
ου εἰς ποιότητος ἀμέσου καὶ προσφόρου χρησιμότητος, εἰς τὴν
ἐκβίωσιν ἄνισιν. Τὸ μέγιστον, ὅπερ δύνανται νά προσκοκῆται ἀ-
πό τῶν αὐτῶν σχέδια ἐντάσεως ἐργασίας εἶναι ὁ σχηματισμὸς ἐπ-
νόσιν καταρκτηκοῦ κεφαλαίου (δρόμοι, διαμορφώσεις τύπων ἐγ-
καταστάσεως ἐργοστασίων κλπ.). Οἱ τοιοῦτοι ἐργάται δὲν δύ-
νανται νά ἀποκαταστήσουν τὰς χρήσιμους πρὸς παραγωγὴν μηχαν-
ῶν μηχανίς, αἵτινες ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν ἐμβιομηγανίαν. β)
Ἡ παραβολὴ ὅτι ἐκ τῆς μεταθέσεως τῶν τοιοῦτων ἐργατῶν εἰς
τὴν βιομηχανίαν, ἡ ἀπαιτουμένη πρόσθετος παραγωγὴ καταναλω-
τικῶν ἀγαθῶν πρὸς κάλυψιν τῆς ἠδῆ μὲν ζήτῆσός των, θά εἶ-
ναι μικρά, εἶναι μᾶλλον ὑπερραισιόδοξος. Οἱ ἐργάται οὗτοι, με-
τατιθέμενοι εἰς τὴν βιομηχανίαν θά ἀποκτήσουν πολὺ ἐντονω-
τέρας καὶ νέας καταναλωτικὰς συνηθείας, ἐνῶ συγχρόνως αἱ ἀ-
παιτούμεναι εἰς τὰς ὅποιας θά μεταφερθούσιν θά πιέζων συ-

φθῆ ὑπ' ὄψιν τό "ἀποτέλεσμα τῆς συνηθείας" (habit effect) καί τό "ἀποτέλεσμα τῆς δοκιμῆς" (taste effect), ἀλλά καί μόνον τό καλούμενον "ἀποτέλεσμα τοῦ Pigou"⁽¹⁾, ἡ ροπή πρὸς κατα-
 νάλωσιν ὀλοκλήρου τῆς οἰκονομίας θά ἀνέλθῃ σοβαρῶς. Ὑπὸ τὰς
 συνθήκας ὅμως ταῦτας πρῆξθη ἡ πίεσις πρὸς διάθεσιν εἰς τόν
 τομέα τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, τῶν πόρων ἐκείνων, οἱ ὁποῖ-
 οὶ ἄλλως θά ἐχρησίμευον πρὸς αὔξησιν τῆς παραγωγῆς κεφαλα-
 ιουχικῶν ἀγαθῶν, γ) ἐάν, ἐξ ἄλλου, ὁ τομεύς παραγωγῆς κεφα-
 λαιουχικῶν ἀγαθῶν υἱοθετῇ τεχνικὴν ἐξοικονομήσεως ἐργασίας,
 ὡς εἶναι πιθανόν νά συμβαίῃ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκβίω-
 μηχανίσεως, ἡ ἐφαρμοζομένη εἰς τόν τομέα αὐτόν μειώσει τὸ
 ἀπαιτούμενον κατὰ μονάδα παραγωγῆς ἀριθμοῦ ἐργατῶν θέτει προ-
 φανῶς περιωρισμένα ὄρια εἰς τὴν ἱκανότητά του νά ἐπιποροφῇ
 πλήρως καί συνεχῶς τό ἐν ἐργίᾳ ἢ ὑποαπασχολῆσει ἐργατικὴν
 δυναμικόν. Κατὰ συνέπειαν ἡ σωτηρὰ παραδοχὴ τῆς ἀνωτέρω θε-
 ωρίας, ὅτι ὁ τομεύς τῆς παραγωγῆς κεφαλαίουχικῶν ἀγαθῶν θά
 ἔχη ἀπεριορίστους δυνατότητας ἐπιποροφῆσεως, ὅτι δηλ. θά δι-
 ατηρῆται τεχνολογικὴ οὐδετερότης χωρὶς αὔξησιν τῆς παραγω-
 γικότητος, δέν εἰσταθεῖ. δ) Τέλος ἡ θεωρία αὕτη λαμβάνει ὑπ'

(1) Ὁ ἄγγλος οἰκονομολόγος Pigou ὑποστηρίζει ὅτι ἡ κατά-
 στασις τῆς συνολικῆς οἰκονομικῆς ὑποαπασχολήσεως δέν δύνα-
 ται νά εἶναι κατάστασις ἰσορροπίας. Ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν ἀ-
 νέργων πρὸς ἀλλήλους θά ἐπίεξε πρὸς τὰ κάτω τοὺς μισθοὺς καί
 συνεπεῖρα τούτου τὰς τιμάς. Διὰ τοῦ ὑποβιβασμοῦ τῶν τιμῶν θά
 προέκυπτεν ἄνοδος τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τῶν ρευστῶν δια-
 θεσίμων ἢ ἀποταμιεύσεων καί, διὰ τοῦ συνδεδεμένου μὲ αὐτήν κί-
 νητροῦ πρὸς ἀγοράν, ἄνοδος τοῦ ποσοστοῦ τῆς καταναλώσεως. Ἡ
 ἄνοδος τῶν καταναλωτικῶν δαπανῶν θά προεκάλει σπειροειδῆ κί-
 νησιν πρὸς τὰ ἄνω μισθῶν καί τιμῶν.

ψιν της μόνον τόν δεδομένον, τόν ύφιστάμενον πληθυσμόν. Αλλ' ο πληθυσμός ούτος συνεχίζει αύξανόμενος. 'Ο αύξανόμενος αύτός πληθυσμός έπιδεινώνει τάς δυσχερείας αύξήσεως τής καθαράς έπενδύσεως χωρίς αύξησιν τής καταναλώσεως. Νέα στόματα πρὸς διατροφήν καί νέα χεῖρες πρὸς έργασίαν προστίθενται. Εἰς τάς ύπαναπτύκτους οἰκονομίας μέ αύξοντα πληθυσμόν, τοιαύτη αύξησις τοῦ καθαροῦ έθνικοῦ προϊόντος ύπέρ τήν αύξησιν τής καταναλώσεως προερχομένη από τήν πλήρη χρησιμοποίησιν τοῦ έν ύποαπασχολήσει έργατικοῦ δυναμικοῦ, εἶναι ένδεχόμενον νά απορροφηθῆ κατά τό μεγαλύτερον μέρος, άν ὄχι έξ όλοκλήρου ύπό τοῦ αύξανόμενου πληθυσμοῦ καί δῆ από τάς προστιθεμένας μή παραγωγικὰς ήλικίας (π. χ. κάτω τῶν 15 έτῶν). Περαιτέρω, ή τάσις τής πληθυσμιακῆς αύξήσεως νά ύπερβῆ εἰς ταχύτητα τόν σχηματισμόν κεφαλαίου θά επέβαλλεν ὅπως ὁ ὄγκος τής ύποαπασχολήσεως αύξάνει ταχύτερον από ὅσον δύναται νά απορροφηθῆ παραγωγικῶς από τοῦ ύφισταμένου αποθέματος κεφαλαίου τοῦ ὁποίου τήν επέκτασιν ύποτίθεται ὅτι ύποβηθεῖ ή ύποαπασχόλησις.

Εἶναι γεγονός ὅτι ή θεωρία τοῦ "δυναμικοῦ τής αποταμιεύσεως" τό ὅποῖον έμπεριέχεται εἰς τήν ύποαπασχόλησιν, άγεται άναμφιβόλως εἰς ύπερβολάς. Εἰς ύπερβολάς έν τούτοις άγεται καί ή έπιχειρηματολογία τῶν έπιχρινόντων τήν άποψιν ταύτην. 'Αναμφιβόλως εἶναι δυνατή ή χρησιμοποίησις τῶν ύποαπασχολομένων, διά μικροτέρας άναλογικῆς αύξήσεως τῶν καταναλωτικῶν δαπανῶν, εἰς παραγωγήν κεφαλαιουχικῶν αγαθῶν. Τό μειονέκτημα πάντως τής τοιαύτης πολιτικῆς θά συνίστατο εἰς τό ὅτι, γάρν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ, θά έξετρέπετο ή κυρία έπίδωξις τής πολιτικῆς οἰκονομικῆς άναπτύξεως καί θά έστρέφετο εἰς άμφίβολα σχέδια έντάσεως έργασίας, εἰς τά ὁποῖα μό-

79 -
νον τό άνειδίκευτον αύτό δυναμικόν θά ήδύνατο νά έπασχοληθῆ
μέ έποτέλεσμα τήν καθυστέρησιν τοῦ ρυθμοῦ άνάπτυξως.

5. - Θεσμολογικά κωλύματα

Οί διαμορφούμενοι εἰς τάς ύπαναπτύκτους οἰκονομίας θε-
σμοί δύνανται κατά κανόνα νά άποβοῦν σημαντικόν έμπόδιον εἰς
τήν οἰκονομικήν άνάπτυξιν. Οὔτω τό μέγεθος τῆς οἰκογενεια -
κῆς μονάδος, ὁ τρόπος τῆς κοινωνικῆς έπιλογῆς, ἡ μορφή καί
ἡ θέσις ἔναντι τῆς ιδιοκτησίας, τοῦ χρήματος, τοῦ κέρδους,
αἱ έπαγγελματικαί καί ταξικαί ὀργανώσεις, ἡ ἱεραρχία καί ἡ
άνεκτικότης τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων, ἡ θέσις ἔναντι τοῦ κρά-
τους καί ἡ προέλευσις τοῦ κράτους άσχοῦν άναμφιβόλως άπαφα-
σιστικόν ρόλον.

Ἡ ἔκτασις έπίσης τῆς κοινωνικῆς άλληλεγγύης, ἡ ὑπερο-
χή τοῦ άτομικοῦ ἢ κοινωνιστικοῦ συναισθήματος, οἱ πολιτικοί
καί νομικοί θεσμοί, ἡ περί νομιμότητος αντίληψις, ἡ επίδρα-
σις τῆς παραδόσεως έπηρεάζουν τήν οἰκονομικήν άνάπτυξιν καί
επιβάλλουν προσαρμογάς εἰς τήν κοινωνικήν πολιτικήν.

Σημασίαν έπίσης ἔχει ἡ προέλευσις τῶν θεσμῶν καί ἡ προ-
αρμστικότης των ὡς έπίσης καί ἡ ὕπαρξις "ὁμάδων μή ανταγων-
ιστικῶν".

Αἱ θρησκευτικαί αντίληψεις καί αἱ διά τῆς θρησκείας ἐκ-
φραζόμεναι άρχαί ιδίαι ἔναντι τῆς ταξικῆς προόδου, τοῦ χρό-
νου καί τοῦ πλοῦτου, άπαβαίνουν βασικοί παράγοντες τῆς άνα-
πτύξεως, διότι, ἔκτός τῶν άλλων, διαμορφώνουν παθητικήν ἢ
ένεργητικήν θέσιν τῶν άτόμων ἔναντι τοῦ κοινωνικοοικονομι-
κοῦ των περιβάλλοντος. Εἶναι χαρακτηριστικαί ἐπί τοῦ σημεί-
ου αὐτοῦ αἱ έργασίαι τοῦ Max Weber ἐπί τῆς επίδράσεως τῆς

προτεσταντικής ήθικῆς εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν κεφαλαιοκρατικῶν
χωρῶν τῆς Δυτ. Εὐρώπης κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα ἢ τοῦ W. Sombart
ἐπὶ τῶν συνεπειῶν τῆς ἰουδαϊκῆς νοστροπίας.

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

III. ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΜΟΡΦΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ

Βιβλιογραφία: Ch. Bettelheim Problèmes théoriques et pratiques de la planification, P.U.F, 1946. B. Hoselitz Capital Formation and Economic Growth, Princeton 1955. G. Grossmann, Soviet Economic Growth, D. Hodgman Soviet Industrial Production, 1954. R. Allen A short Economic History of Modern Japan, London 1946. Προσέτι R. Barre και R. Nurkse op. cit.

Ἡ ἱστορική παρακολούθησις τοῦ τρόπου τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῶν σήμερον προηγμένων οἰκονομιῶν δύναται νά ἀποβῆ ἔξαιρετικῶς διδακτική καί χρήσιμος εἰς τήν χάραξιν πολιτικῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Λαμβάνοντες ὡς κριτήριον τῶν εἰς ἐκάστην περίπτωσιν ρόλον τοῦ κράτους ἔναντι τῆς οἰκονομίας καί τόν ρόλον τῆς κινήσεως κεφαλαίων καί ὑπηρεσιῶν διακρίνομεν:

- α) ἀναπτύξεις αὐτομάτους ἢ σχεδιασμένας.
- β) ἀναπτύξεις κλειστῆς ἢ ἀνοικτῆς οἰκονομίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

A. - ΑΥΤΟΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΕΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ

Αὐτόματος ἀνάπτυξις ὑπάρχει ὅσκις ἡ προαγωγή τῆς οἰκονομίας προκύπτει ὡς ἀποτέλεσμα τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν δρα-

στηριοτήτων τῶν οἰκονομικῶν μονάδων, αἱ ὁποῖαι ἀποασίζουσι καὶ ἄρουν κατὰ τρόπον ἀνεξάρτητον, χωρὶς νὰ κερταροχούσι εἰς καθωρισμένον ἐκ τῶν προτέρων πρόγραμμα δράσεως καὶ ἀποδόσεως, ἐπιβαλλόμενον ὑπὸ τοῦ κράτους. Πῶς τὸν τύπον τοῦτον ἔνυκει ἡ ἀνάπτυξις τῆς Η. Βρετανίας καὶ τῆς Γαλλίας ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 17ου αἰῶνος, τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν ἀπὸ τοῦ 18ου αἰῶνος καὶ τῆς Γερμανίας ἀπὸ τοῦ τελευταίου τεταρτοῦ τοῦ 19ου αἰῶνος. Τὰ ὄργανα τῆς τοιαύτης ἀναπτύξεως ὑπῆρξαν οἱ ἐκδιώτῃ κεφαλαιοῦχοι καὶ τὸ κράτος, χάρις εἰς τὴν ὑπὸ τῶν κερταροχῶν ἐπιτεταχθεῖσαν σφαιρὴν κεφαλαιῶσι καὶ τὴν καινοποιοῦσαν ἔκστηριότητα τῆς ἀστικῆς τάξεως τὴν ἐνίσχυσιν τῶν τραπεζιτῶν καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ κράτους παραταχθεῖσαν ὑποστήριξιν εἰς τὴν ἀναπτύξεσιν τῶν παραγωγικῶν κλάδων, εἰδίως τῆς βιομηχανίας, καὶ τὰ ἐντίθετα δόγματα τοῦ ἀφρητημένου φιλελευθερισμοῦ, κατέστη δυνατὴ ἡ οἰκονομικὴ πρόοδος τῶν χωρῶν αὐτῶν. Ὁ μηχανισμὸς τῆς μεταμορφώσεως τῶν ἄλλοτε ἀγροτικῶν αὐτῶν οἰκονομιῶν ἐκκινητοποιήθη ἔτι μόνον διὰ τῆς βιομηχανικῆς ἐπαναστάσεως, ἣτις ὑπῆρξε συνέπεια τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς ἑκμεταλλεύσεως ταύτης εἰς τὴν παραγωγήν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς γεωργικῆς ἐπαναστάσεως (μεταρρυθμίσεις, μεγεθύνσεις τῶν ὑπὸ ἐκμετάλλευσιν ἀγροτικῶν μονάδων, εἰσαγωγή νέων τεχνικῶν μεθόδων, μεταβολὴ νοοτροπίας ἀγροτῶν), τῆς ἀναπτύξεως τῶν συγκοινωνιακῶν μέσων, ὅτινα διηύρυνον τὰς ἀγοράς καὶ διὰ τῆς ἐπιτεταχθεῖσης εἰς εὐρεῖαν κλίμακα χρηματοδοτήσεως τῶν ἐπενδύσεων, προελθούσης ἐκ κεφαλαίων τῶν μεγάλων γαιοκτημόνων, ἐμπόρων καὶ τραπεζιτῶν καὶ κυρίως ἐκ τῆς ἐπενδύσεως τῶν μὴ διανεμομένων κερδῶν. Ἀπὸ τοῦ 1870-1913 γράφει ὁ Cairncross τὸ ἥμισυ καὶ πλέον τῶν βιομηχανικῶν ἐπενδύσεων προέρχεται ὑπὸ τὰ μὴ διανεμόμενα κέρδη, Ἐπὶ τοῦ 1850 ἡ χρηματοδότησις ἤντιλεῖτο κυρίως ἐκ τῶν πόρων ἐνὸς ἀτόμου ἢ μιᾶς ἐταιρίας.

Δύο ιδιαίτερα σημεία τῆς ποιούτης μορφῆς ἀναπτύξεως δέ-
ον νά ὑπογραμμισθοῦν: α) ἡ βραδεύα καί περίπλοκος διαδικασία
τῆς ποιούτης μορφῆς ἀναπτύξεως, β) ἡ ἐπί θυσιῶν εὐρείας κατη-
γορίας μαζῶν συντελεσθεῖσα ἐκβιομηχανίσις, κατὰ τῆς ὁποίας
ἐξεδηλώθησαν τά γυναικῶν κοινωνικά κινήματα, ἐντεινόμενα λόγῳ
τῶν περιοδικῶν κρίσεων.

Σχεδιασμένη ἀνάπτυξις ὑφίσταται ὁσέως ἡ κεντρική οἰ-
κονομική ὀργάνωσις, προκαθορίζουσα τοὺς ἀντικειμενικοὺς σκο-
ποὺς εἰς τὴν πορείαν τῆς οἰκονομίας, ὑποτάσσει τὰ ὄρια καί
τὴν μορφήν τῆς δραστηριότητος τῶν οἰκονομικῶν ὑποκειμένων εἰς
τάς ἀποφάσεις της. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐγγορευτικὴν ἢ ἐλευ-
θέρου οἰκονομίας, ἔνθα τὰ οἰκονομικῶς δρῶντα ἄτομα καί οἱ ἱρ-
γανώσεις ἐκποσιζοῦν ὑπευθύνως καί ἀνεξαρτήτως, ἐγόμενα ἐπὶ
τὸ οἰκονομικόν των συμφέρον καί τῆς τιμῆς, ἡ σχεδιασμένη οἰ-
κονομία καθορίζει τοὺς ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς καί τὰ μέσα
τῆς οἰκονομικῆς διαδικασίας καί ἐπιβάλλει ἐπιτακτικῶς ἐκ τῶν
ἔνω τῶ ὄρια τῆς ἰσορροπίας μεταξὺ τῶν διαφόρων οἰκονομικῶν το-
μῶν. Τὸ συνέδιον προϋποθέτει, κατὰ τὸν Bettelheim ἕνα ἀντι-
κειμενικόν σκοπόν, τοῦ ὁποίου ἐπιδιώκεται ἡ πραγματοποίησις
καί τὰ καθυρισμένα ἐπακριβῶς μέσα πρὸς ἐπιδιώξιν του. Διακρί-
νεται οὕτω τοῦ προγράμματος εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἐπιβάλλονται ὀ-
γκωρετικῶς ἀκριβεῖς ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ καί μέσα.

Ἡ σχεδιασμένη οἰκονομία πραγματοποιεῖται τὸ πρῶτον ἀπὸ
τοῦ 1928 εἰς τὴν σοβιετικὴν Ἑνωσιν. Οἱ ἐπιτευχθέντες ταχεῖς
ρυθμοὶ ἐκβιομηχανίσεως μιᾶς ἀγροτικῆς χώρας βάσει τοῦ σοβιε-
τικοῦ σχεδιασμοῦ ἤρησαν ἰδιαιτέραν ἐπίδρασιν εἰς τὰς οἰκο-
νομίας τῶν διαφόρων χωρῶν, ἰδιαιτέρως δέ εἰς τοὺς προανατο-
λισμοὺς τῶν ἠπειρωτικῶν.

Εἰς τὴν σοβιετικὴν οἰκονομίαν τὰ ὄργανα τῆς οἰκονομικῆς

αναπτύξεως εἶναι τό κράτος, τό κόμμα καί ἔν τινι μέτρῳ τά συνδικάτα. Τό κράτος, μετά τήν κατάργησιν τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας, ἀναλαμβάνον τόν ρόλον τοῦ ἐπιχειρηματίου καθορίζει, διά τοῦ κεντρικοῦ Γραφείου Σχεδίου (Gosplan) τόν προσανατολισμόν καί τόν ὄγκον τῆς παραγωγῆς, τόν βαθμόν ἱκανοποιήσεως τῶν ἀναγκῶν τῆς καταναλώσεως καί τὰς πραγματοποιηθησόμενας ἐπενδύσεις, ἐξασφαλίζει δέ τήν οἰκονομικήν ἰσορροπίαν μεταξύ τῆς συνολικῆς προσφορᾶς καί τῆς συνολικῆς ζήτησεως. Τά κρατικά ὄργανα (ἐργοστάσια, ὑπηρεσίαι, ὀργανώσεις) ἐκτελοῦν ἐντολάς. Ἡ ἐλευθερία τῆς ἐργασίας αἴρεται. Ὁ ἔλεγχος ἐπί τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἐπιταγῶν εἶναι ἱεραρχικός, ταχικός καί νομισματικός. Ὁ τελευταῖος οὗτος ἄσκειται διά μέν τὰς ἐπενδύσεις ὑπό τῶν χορηγουσῶν τὰς μακροπρόθεσμους πιστώσεις Τραπεζῶν, διά δέ τήν παραγωγὴν ὑπό τῆς χορηγούσης τὰς βραχυπρόθεσμους πιστώσεις κεντρικῆς τραπεζῆς. Πρόκειται περὶ τοῦ καλυμμένου ἐλέγχου διά τοῦ ρουβλίου. Ὅσον ἀφορᾷ τόν μηχανισμόν τῆς σοβιετικῆς ἀναπτύξεως, οὗτος ἐκδηλοῦται εἰς τήν ἐπιλογὴν τῶν ἐπενδύσεων, εἰς τὰς σχέσεις μεταξύ βιομηχανικοῦ καί γεωργικοῦ τομέως καί εἰς τόν καθορισμόν τῆς καταναλώσεως. Ἡ ἐπιλογή τῶν ἐπενδύσεων στρέφεται κατὰ προτίμησιν εἰς τήν βαρεῖαν βιομηχανίαν, διά τήν ὁποίαν καθορίζεται προτεραιότης. Οἱ κατὰ προτεραιότητα ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ τῶν ἐπενδύσεων τούτων δέον νά ἐπιτευχθοῦν ὅπωςδήποτε, ἔστω καί ἂν οἱ λοιποὶ τομεῖς ὑπολειφθοῦν. Διὸ δημιουργούμενα οὕτως ἀσυμμετρίαι, αἴρονται ἐκ τῶν ὑστέρων, διά τῆς συγκεντρώσεως τοῦ βάρους εἰς τοὺς ἐν καθυστερήσει τομεῖς. Εἰς τόν γεωργικόν τομέα ἐπιδιώκεται ἰδιαιτέρως ὁ προσανατολισμὸς πρὸς τήν βιομηχανίαν, διά τῆς ἀνόδου τῆς γεωργικῆς παραγωγικότητος, ἐπιτρεπούσης μετάθεσιν ἀγροτῶν εἰς τόν βιομηχανικόν τομέα καί ἐξασφάλισιν τῶν μέσων καλύψεως τῶν προσθέτων ἀναγκῶν διατροφῆς τῶν βιομηχανοεργατῶν. Τόν περιορισμόν τῆς κα-

ταναλώσεως καί τήν προσαρμογήν ταύτης πρός τήν παραγωγήν ἡ σχεδιασμένη οἰκονομία ἐπιτυγχάνει διὰ τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ φόρου ἐπί τοῦ κύκλου ἐργασιῶν, διὰ τοῦ ὁποίου ρυθμίζονται αἱ τιμαί. Ὁ φόρος ἐπί τοῦ κύκλου ἐργασιῶν προστίθεται εἰς τό κόστος παραγωγῆς διὰ τόν καθορισμόν τῆς τιμῆς πωλήσεως. Ὁ δὲ κόστος πληρῶσει μόνον τὰ καταναλωτικά ἐλαθά. Χάρης εἰς τόν φόρον τοῦτον τό κράτος ἔχει εὐρείας δυνατοτήτας χειρισμῶν. Ἐάν ἐπιθυμῇ τήν μείωσιν τῆς καταναλώσεως, ἀναβιβάζει τήν τιμήν πωλήσεως διὰ τῆς ἀξέτησεως τοῦ φόρου. Ἐάν θέλῃ νά ὑποβιβάσῃ τήν τιμήν πωλήσεως, ἔστω καί ἂν τό κόστος εἶναι ὑψηλόν, δύναται νά τό ἐπιτύχῃ μειῶνον τόν φόρον ἐπί τοῦ κύκλου ἐργασιῶν. Ὁ φόρος τούτέστι τοῦ κύκλου ἐργασιῶν χρησιμεύει εἴτε πρός προσαρμογήν τῆς προσφοράς εἰς τήν ζήτησιν καταναλωτικῶν ἐλαθῶν, προσδιορίζων οὕτω ἐμμέσως τό ἐπίπεδον καταναλώσεως καί ἀποταμιεύσεως, εἴτε χρησιμεύει πρός μεταφορᾶν ἀγοραστικῆς δυνάμεως τῶν καταναλωτῶν πρός τό κράτος καί κινητοποιήσιν τῶν ἀποταμιεύσεων πρός ἐπενδύσεις. Ἐφ' ὅσον ἐνίοτε ἡ ζήτησις ὑπερβαίνει τήν παραγωγήν, τό κράτος ἀφαιρεῖ τήν πλεονάζουσαν ἀγοραστικὴν δύναμιν, διὰ τῶν καλουμένων πατριωτικῶν δανείων.

Ὁ οἰκονομικός σχεδιασμός ἐπιτρέπει καλόν ρυθμόν ἀναπτύξεως χάρις εἰς τήν συγκέντρωσιν τῶν προσπαθειῶν ἐπενδύσεως εἰς τομεῖς προτεραιότητος. Ἐν τούτοις δέν λαμβάνει οὗτος ὑπ' ὄψιν του τό οἰκονομικόν καί ἀνθρώπινον κόστος τῆς ἀναπτύξεως ταύτης, ἰδιαιτέρως δέ τήν ἀνθρώπινον ἐλευθερίαν καί ἀξίαν, αἱ ὁποῖαι δέν δύναται νά τεθῶσιν εἰς ἀξιολογικῶς κατωτέραν θέσιν τοῦ οἰκονομικοῦ σκοποῦ.

E.Y.O.
1 2 3

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Β. ΚΛΕΙΣΤΗ ΚΑΙ ΑΝΟΙΚΤΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ

Κριτήριον τῆς διακρίσεως τῶν δύο τούτων τρόπων ἀναπτύξεως εἶναι ὁ ρόλος τῆς διεθνοῦς κινήσεως κεφαλαίων καὶ ὑπηρεσιῶν. Ὁρισμέναι χώραι (π.χ. αἱ Η.Π.Α.) ἀνεπτύχθησαν χάρις εἰς τὴν ἀξιόλογον μετανάστευσιν καὶ τὴν βοήθειαν τοῦ ξένου κεφαλαίου, ἐνῶ ἄλλαι (ὡς λ.χ. ἡ Ἰαπωνία καὶ ἡ Σοβιετικὴ Ἑνωσις) προσέφυγον μόνον εἰς τοὺς ἰδίους ἐσωτερικοὺς πόρους. Ὑπὸ τὸν ὄρον ὅμως κλειστὴ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις δέν πρέπει νὰ νοσηθῆ ὅτι περιλαμβάνεται καὶ ὁ ἀποκλεισμός ὑπὸ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν τεχνικῶν ἰδεῶν καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς προόδου ἄλλων χωρῶν, οὔτε ἡ ἀποκοπὴ πάσης ἐμπορικῆς συναλλαγῆς μέ τὰς ξένας οἰκονομίας. Ἀπλῶς διὰ τούτου νοεῖται ὅτι ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις συντελεῖται χωρὶς τὴν μετανάστευσιν ἀνθρώπων καὶ τὴν εἰσροπὴν ἐλλοδαπῶν κεφαλαίων. Αἱ δύο αὗται ἱστορικαὶ μορφαὶ ἀναπτύξεως παρουσιάζουν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον, φωτίζουσαι ὀρυσιμένως σημαντικὰς πλευράς τῶν συγχρόνων προβλημάτων τῆς ἀναπτύξεως.

Ὁ 19ος αἰὼν ὑπῆρξεν ἡ ἐποχὴ τῶν ἀνοικτῶν ἀναπτύξεων. Ἡ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνος τούτου εὐρεῖα μεταναστευτικὴ κίνησις ἐξ Εὐρώπης πρὸς τὰς ἠνωμένας Πολιτείας ἰδίῳ καὶ ἡ κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον σημαντικὴ ροὴ κεφαλαίων, ἰδίῳ ἐκ Η. Βρεταννίας, πρὸς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην καὶ Ἀμερικὴν, ἐπέτρεψε τὴν ἀνοδὸν τῆς ἀμερικανικῆς οἰκονομίας. Αἱ συνθῆκαι ὅμως αὗται ἔκασαν ὑφιστάμεναι ἀπὸ τριακονταετίας περίπου, δπότε καὶ ἡ μεταναστευτικὴ κίνησις περιωρίσθη καὶ ἡ ἰδιωτικὴ κίνησις κεφαλαίου κατέστη πολὺ ἀσθενεστέρη.

Παράδειγμα ανάπτυξεως κατά τόν τύπον τῆς κλειστῆς οἰκονομίας κατά τήν αὐτήν περίοδον παρέχει ἡ Ἰαπωνία. Ὁ φόβος τῆς κρατούσης ἐν Ἰαπωνίᾳ τάξεως ἔναντι τῆς κυριαρχίας τοῦ ξένου κεφαλαίου, εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τήν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας ταύτης χωρίς τήν προσφυγήν εἰς ξένας πηγάς χρηματοδοτήσεως. Καθ' ὅλην τήν ἀπό τοῦ 1870-1900 περίοδον, καθ' ἣν ὀργανοῦνται ἡ νέα ἰαπωνική οἰκονομία, τό ἐξωτερικόν χρέος τῆς χώρας εἶναι ἀσήμαντον. Πρὸς πραγματοποιήσιν τῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἰαπωνίας διέθεσε τρεῖς κατηγορίας πόρων: ἐσωτερικά δάνεια, ἔκδοσιν κρατικοῦ χαρτονομίσματος, δημοσιονομικά ἔσοδα, ὁ κύριος ὄγκος τῶν ὀκείων προήρχετο ἐκ τῆς ἐγγείου φορολογίας. Ἡ ἐγγεία φορολογία, πέραν τοῦ πορισμοῦ εἰς τὸ κράτος ἐσόδων, ἠνύνησε τήν μεγέθυνσιν τῶν μονάδων ἐκμεταλλεύσεως, ἠῤῥεψε τό πωστόν ἐμπορικοποιήσεως τῆς παραγωγῆς, διευκόλυνε τήν ἔξοδον τοῦ ἀγρικοῦ πληθυσμοῦ πρὸς τήν βιομηχανίαν καί ἐπέτρεψε τήν ἀνοδον τῆς γεωργικῆς παραγωγικότητος.

Ὡς τύπος ἀνοικτῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως εἰς τήν σύγχρονον ἐποχήν ἀναφέρεται τό Ἰσραήλ.

Ἐξαιρετικῶς διδακτικῆ ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀναλύσεως εἶναι ἡ σύγκρισις τῆς κινήσεως κεφαλαίων κατά τόν 19ον αἰῶνα καί κατά τόν 20ον. Εἰς τόν 19ον αἰῶνα ἡ κίνησις τῶν κεφαλαίων ἠκολούθη τήν μεταναστευτικὴν κίνησιν πρὸς τὰς Η.Π.Α., ἐνῶ αἱ πρὸς αὐτήν ἐπενδύσεις τῆς Εὐρώπης εἶχον χαρακτῆρα ἐπενδύσεων χαρτοφυλακίου πρὸς αὐτήν. Εἰς τόν 20ον αἰῶνα αἱ ὑποκαταστήσασαι τήν Μ. Βρετανίαν Η.Π.Α. ἀρνοῦνται νά δεχθοῦν μετανάστας, ἐνῶ αἱ πραγματοποιούμεναι παρ' αὐτῶν ἐπενδύσεις ἰδιωτικῶν κεφαλαίων εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας εἶναι ἔξαιρετικῶς χαμηλαί, ἔχουν δέ τήν μορφήν ἀμέσων ἐπενδύσεων καί

δή εις εξαγωγικὰς ἐπιχειρήσεις. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἔλλειψιν ἐμπιστοσύνης τῶν κεφαλαιούχων εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους οἰκονομίας καὶ εἰς τὸ χαμηλὸν ἐπίπεδον τεχνικῆς καὶ γενικῆς μορφώσεως τοῦ ἀνθρώπινου παράγοντος εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας, μὴ δυναμένον νὰ ὑξιοποιήσῃ τὰ τυχόν τοποθετούμενα κεφάλαια. Ἡ ἔλλειψις αὕτη δὲν παρατηρήθη κατὰ τὴν φάσιν ἀναπτύξεως τῶν Η. Π. Α., λόγω τῆς ταυτοχρόνου εἰσροῆς τῶν ἐξοικειωμένων εἰς τὴν παραγωγικὴν χρησιμοποίησιν τοῦ κεφαλαίου μεταναστών.

Δι' ἰδιάφοροι αὗται συνθήκαι προσελκύσεως κεφαλαίων σήμερον, καθιστοῦν σαφές ὅτι, πρὸς ἐπίτευξιν οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως διὰ τῆς μεθόδου τῆς ἀνοικτῆς οἰκονομίας ἐπιβάλλεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ θέσπισις ἐπαρκῶν διεθνῶν κινήτρων ἐνθαρρύνσεως τῆς κινήσεως τῶν κεφαλαίων πρὸς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας, ἀφ' ἑτέρου δέ ἡ ὀπὸ πλευρᾶς ὑπαναπτύκτων χωρῶν ἐξασφάλισις τῶν προϋποθέσεων προσελκύσεως κεφαλαίων καὶ ἡ κοινωνικὴ καὶ ἐκπολιτιστικὴ προσαρμογὴ των πρὸς τὰς συγχρόνους τεχνικὰς συνθήκας. Τοῦτο ἐξηγεῖ καὶ τὴν μεγάλην σημασίαν τὴν ὁποίαν προσλαμβάνει διὰ τὰς χώρας αὐτὰς ἡ τεχνικὴ βοήθεια.

ΤΙΤΛΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

IV. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Βιβλιογραφία. H. Leibenstein A Theory of Economic - Demographic Development, Princeton, 1954. H. Chenery The Application of Investment Criteria, Qu. J. of Econ. 1954. H. Chenery - H. Kretschmer Resource Allocation for Economic Development, Econometrica, 'Okt. 1956. O.N.U. Processes and Problems of Industrialization in under-developed Countries, New York 1955. A. Lewis op. cit. J. Adler The fiscal and Monetary Implementation of Development Programs, The Am. Ec. Rev. Μάιος 1952. N. Kaldor An Expenditure Tax 1955. R. Nurkse op. cit. M. Bernstein and G. Patel Inflation in Relation to Economic Development, I.M.F. Staff Papers Νοεμ. 1952. S. Buchanan - S. Ellis Approaches to Economic Development, New York 1955. G. Myrdal An International Economy, New York 1956. D. Domar Essays on the Theory of Economic Growth, New York 1957.

Μετά τήν εἰς γενικὰς γραμμὰς ἔκθεσιν τῶν κυριωτέρων χαρακτηριστικῶν καί τῶν προβλημάτων τῶν ἠπαναπτύκτων χωρῶν, τίθεται τό ζήτημα τῆς ἐφαρμοστέας πολιτικῆς πρός ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομίας των καί δὴ πρός ταχεῖαν ἀνάπτυξιν ταύτης. Εἰς πᾶσαν τοιαύτην πολιτικήν, διαφέρουσιν βεβαίως ἀπό χώρας εἰς χώραν, εἶναι ἀναγκαῖος α) ὁ καθορισμός τῶν ἀρχῶν ἐπὶ τῶν ὁποίων θά στηριχθῆ, β) τῶν ἀντικειμενικῶν σκοπῶν, γ) τῶν μέσων. Αἱ τρεῖς αὐταὶ βάσεις τῆς πολιτικῆς ἀναπτύξεως προαδιορίζονται αὐτονόμως ἐκ τῶν ἀποφάσεων τῆς ὁποίας ἐκάστη χώρα δύναται νὰ λάβῃ ἐλευθέρως. Εἰς τήν πολιτικήν ἀναπτύξεως ὅμως ἀ-

πορασιστικόν ρόλον θά παίξη καί τό διεθνές πλαίσιον ἐντός τοῦ ὁποίου θά ἐντάσσεται ἡ ὑπό ἀνάπτυξιν οἰκονομία, ἡ εὐνοϊκή ἢ δυσμενής διαμόρφωσις τοῦ ὁποίου δέν ἐξαρτᾶται ἀπό τὰς ἀποφάσεις τῶν ὑπό ἀνάπτυξιν ἄλλ' ἀπό τήν στάσιν τῶν ἀνεπτυγμένων κυρίως χωρῶν. Κατωτέρω ἐξετάζονται τά θέματα ταῦτα τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, ἐν ἰδιαιτέρῃ ἀναφορᾷ πρὸς τήν Ἑλλάδα.

Εἰδικῶς ὡς πρὸς τὰς ἀρχάς, ἐφ' ὧν δέον νά βασισθῇ ἡ οἰκονομική πολιτική, σημειοῦται ὅτι αὗται ἀποτελοῦν θέμα γενικωτέρας κρατικῆς πολιτικῆς, τῆς ὁποίας θά ἀποτελέσουν καί τήν ἔκφρασιν εἰς τόν οἰκονομικόν τομέα. Οὕτως ἡ πρόκρισις μεταξύ σχεδιασμοῦ ἢ προγράμματος, ἡ ἀνοικτή ἢ κλειστή οἰκονομία, ἡ ἔκτασις καί τά ὅρια τῆς κρατικῆς παρεμβάσεως, ὁ μυθμός τῆς ἐπιδιωκομένης ἀναπτύξεως, ὡς ἐκτίθη καί ὁ ρόλος τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας θά ἀποτελέσουν τά ὑπό τοῦ κρᾶτους χαρακτηριστόμενα πλαίσια, ἀναγόμενα εἰς τοὺς ἰδιαιτέρους πολιτικούς προσανατολισμούς τούτου.

Λ. ΟΙ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟΙ ΣΚΟΠΟΙ ΤΗΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ

Οἱ ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ τῆς πολιτικῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἀναφέρονται τᾶτον εἰς τήν ἐσωτερικὴν διαμόρφωσιν τῆς οἰκονομίας, ἵσων καί εἰς τήν ἔνταξιν τῆς οἰκονομίας αὐτῆς εἰς τό πλαίσιον τῶν διεθνῶν οἰκονομιῶν, κατὰ τρόπον ἐπιτρέποντα τήν ἐπίσταςιν τῶν μεγαλυτέρων δυνατῶν πλεονεκτημάτων. Τοιοῦτοτρόπως οἱ ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ διακρίνονται εἰς ἐσωτερικούς καί ἐξωτερικούς.

1.- Οἱ ἐσωτερικοὶ ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ

Οἱ ἐσωτερικοὶ ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ εἶναι: ἡ διαμόρφω-

σις τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος, ἡ δολιή-
ρσις τῆς οἰκονομίας καὶ ἡ διαφοροποίησις τῆς. Οὕτω

Ἡ διαμόρφωσις ἀνθρώπων καὶ περιβάλλοντος

Τὸ μέρος τοῦτο τῆς πολιτικῆς εἶναι οὐσιῶδες ὡς ἀποβλέ-
πον εἰς τὴν ἀπόλειψιν τῶν ἀνθρωπίνων καὶ κοινωνικῶν κωλυμά-
των τῆς ἀναπτύξεως καὶ τὴν ἐξισορρόπησιν τῶν κοινωνικῶν πρὸς
τὰ οἰκονομικά ἐπιτεύγματα. Ἡ πραγματοποίησις τοῦ ἀντικει-
μενικοῦ τούτου σκοποῦ ἐφορᾷ τέσσαρας σειράς ἐργασιῶν:

α) Τὴν προώθησιν τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τὸν σχηματισμὸν
τῶν τεχνικῶν στελεχῶν τῆς οἰκονομίας, διὰ τοῦ προγραμματι-
σμοῦ τῶν ἀναγκῶν καὶ τῆς ἀναλόγου συστάσεως τεχνικῶν σχολῶν
ἢ τῆς μετεκπαιδεύσεως εἰς τὸ ἐξωτερικόν ἢ τῆς μετακλήσεως εἰ-
δικῶν. Δέν ἀρκεῖ ὅμως ἡ δημιουργία τῶν στελεχῶν. Ἀπαιτεῖ-
ται ἐπί πλέον καὶ ἡ πρόσφορος χρησιμοποίησις των καὶ πρό παν-
τός ἢ μὴ οὐδετεροποίησις των διὰ τῆς ἐμπλοκῆς εἰς τὸν γραμ-
φειοματικόν μηχανισμόν.

β) Τὴν ὀργάνωσιν ὀρθολογικοῦ καὶ εὐελκτου διοικητικοῦ
μηχανισμοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον θά ἀνατεθῇ ἡ πραγμάτωσις τῶν σή-
μερον εὐρυτέρων κρατικῶν καθηκόντων. Κατὰ τὴν χαρακτηριστι-
κὴν ἔκφρασιν τοῦ Eric Weil "ἡ διοίκησις εἶναι τὸ ὄργανον τοῦ
τεχνικοῦ ὀρθολογισμοῦ εἰς ἐκάστην κοινωνίαν".

γ) Τὴν ἐμπέδωσιν τῆς ἀσφαλείας τῶν συναλλαγῶν διὰ τῆς
σταθερᾶς κρατικῆς πολιτικῆς καὶ τῆς χαράξεως κατοχυρωμένω
ν δρῶν κρατικῆς καὶ ἰδιωτικῆς δράσεως.

δ) Τὴν δημιουργίαν εἰς ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις ἀπο-
σφαίρας καὶ ἀντιλήψεων ἐννοουσῶν τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν πρό-
οδον.

Ἡ δλοκλήρωσις τῆς οἰκονομίας.

Ὁ ἀντικειμενικός οὗτος σκοπός συνίσταται εἰς τὴν θεμελίωσιν εὐνοϊκοῦ οἰκονομικοῦ περιβάλλοντος διὰ τὴν ἀνάπτυξιν, ἣτοι εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς ὑποδομῆς τῆς οἰκονομίας, περιλαμβανούσης :

α) τὴν ἀνάπτυξιν τῶν συγκοινωνιακῶν καὶ μεταφορικῶν μέσων, τὰ ὅποια διασποῦν τὰς μικρὰς κλειστάς οἰκονομίας καὶ ἀνασυνδέουν τὰς μέχρι τοῦδε διηχωρισμένους οἰκονομικὰς ζώνας, δημιουργοῦντα προϋποθέσεις ἀνέτου κυκλοφορίας ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν.

β) τὴν σύστασιν εὐρέος δικτύου πιστωτικῶν ἰδρυμάτων, τὰ ὅποια θὰ διευκολύνουν ὁμοίως τὴν κυκλοφορίαν τοῦ χρήματος καὶ θὰ χρησιμεύσουν ὡς κίνητρα ἐνθαρρύνσεως τῆς ζητήσεως ἀποταμιεύσεων πρὸς ἐπένδυσιν. Ἰδιαιτέρως εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χῆρας εἶναι ἀναγκαῖα ἡ δημιουργία εἰδικευμένων πιστωτικῶν φορέων (Τράπεζαι ἀγροτικαί, βιομηχανικαί κλπ.), ἡ ἀνάπτυξις νέων μορῶν συγκιεντρούσεως καὶ δισχετεύσεως τῆς ἀποταμιεύσεως (ἐνὸνυμοι ἐταιρίαι, τράπεζαι ἐπενδύσεων), ἡ σύστασις ὀργανισμῶν τεχνικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης πρὸς διαπίστωσιν καὶ ἀξιολογήσιν τῶν φυσικῶν πόρων τῆς χώρας (Ἴνστιτούτα ἐρευνῶν) καὶ ἡ ἀνάδειξις ὀργανῶν ἐπαγγελματικῶν ὀργανώσεων (συνεταιρισμοί, ἐπιμελητήρια), τὰ ὅποια θὰ ἀποτελέσουν ὄργανα ὑποβοηθήσεως τῆς κρατικῆς πολιτικῆς.

Πέραν τῆς ὑποδομῆς εἰς τὴν ὑπανάπτυκτον οἰκονομίαν εἶναι συμφέρουσι ἡ δημιουργία τοῦ καλουμένου "κοινωνικοῦ κεφαλαίου" (νοσοκομεῖα, παιδικοὶ σταθμοὶ κλπ.) τὰ ὅποια ὑποβοηθοῦν τὴν ἀνοδὸν τῆς παραγωγικότητος τῆς ἐργασίας.

εἰ δαπάναι ὑποδομῆς, μολονότι βαρεῖαι, δὲν θὰ ἦτο σκόπιμον νὰ παραμεληθοῦν, καθ' ὃ μέτρον προκαλοῦν "ἐξωτερικὰς οἰκονομίας", ἐκ τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ἡ ἐπιτυχία τῶν ἐπενδύσεων.

δημοσίων ἢ ιδιωτικῶν.

Ἡ διαφοροποίησις τῆς οἰκονομίας.

Αὕτη συνίσταται εἰς τὴν ἀναδιάρθρωσιν τῶν παραγωγικῶν κλάδων καί, ἐπομένως καὶ τῶν δραστηριοτήτων τῆς ἀπαναπτύκτου οἰκονομίας, ἧς, ὡς ἐλέχθη, στηρίζεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν πρωτογενῆ παραγωγὴν καὶ ἔξαγωγὴν, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς δημο-
συργίας πολλαπλῶν δραστηριοτήτων ἀλληλοβοηθημένων καὶ ὑπο-
κινουσῶν ἐπαρκῆ ζήτησιν πρὸς στήριξιν τῆς περαιτέρω ἀνάδο-
ταύτης. Τοῦτο σημαίνει πλήρη ἐκβιομηχάνισιν τῆς γεωργικῆς χώ-
ρας. Ὡς πρὸς τὴν ἐκβιομηχάνισιν ὅπως ταύτην τίθενται δύο με-
ρικώτερα προβλήματα. α) εἶναι προτιμότερα ἢ γεωργικὴ ἢ ἡ βιο-
μηχανικὴ ἀνάπτυξις, ἢ ἄλλως, ὑπάρχει δυνατότης βιομηχανικῆς
ἀνευ γεωργικῆς ἀναπτύξεως καὶ τανάπαυιν; β) ποῖοι τομεῖς τῆς
βιομηχανίας δεόν νά προηγηθοῦν; ἢ ἄλλως: βαρεῖα ἢ ἑλαφρά βιο-
μηχανία θά ἀποτελέσῃ τὴν ἀφετηρίαν; Οὕτω:

Τὸ πρόβλημα τῆς γεωργίας - βιομηχανίας. Ἡ ὀρθή λύσις τοῦ
προβλήματος τούτου συνίσταται εἰς τὴν ταυτόχρονον προαγωγὴν
κατὰ τρόπον σύμμετρον ἐμφιστέρων τῶν κλάδων. Ἀνάπτυξις τῆς
γεωργίας χωρὶς ἐκβιομηχάνισιν εἶναι ἐδύνατος, ἀλλὰ καὶ ἐκ-
βιομηχάνισις χωρὶς ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας εἶναι ἀδιανόητος.
Οἱ δύο κλάδοι δὲν εἶναι ἀνταγωνιστικοὶ ἀλλὰ συμπληρωματικοί.

Πράγματι βιομηχανία χωρὶς γεωργίαν δὲν δύναται νά ὑπάρ-
ξῃ, διότι: α) Ἡ μεγαλύτερα βιομηχανικὴ παραγωγὴ ὡς καὶ τῆ
νέα βιομηχανικά προϊόντα προῦποθέτουν εὐρεῖαν καταναλωτικὴν
ἀγοράν, τὴν ὁποίαν μόνον ὑψηλὸν ἐπίπεδον γεωργικοῦ εἰσοδήμα-
τος δύναται νά ἐξασφαλίσῃ. Ὡς ἀπέδειξεν ὁ Colin Clark τὸ
ποσοστὸν τοῦ εἰσοδήματος, τὸ ὁποῖον αἱ ἀναπτύκτου χῶραι δα-
πανοῦν διὰ βιομηχανικά εἶδη (ἐγχώρια ἢ εἰσιστάμενα) κυμαίνεται

μεταξύ 5-10⁰/ο, ενώ διά τας πλουσίας τό κοστοτόν τουτο υπερβαίνει τό 20⁰/ο του εισοδήματός τον. Κατά συνέπειαν, εάν ή γεωργική παραγωγή, τό εισόδημα τής οποίας προσδιορίζει κυρίως τό μέγεθος τής ζητήσεως, δέν αύξηθῆ σοβαρώς, αἱ βιομηχανυταί θά εἶναι ἀδύνατον νά λειτουργήσουν, ὡς στερούμεναι καταναλωτικῆς ἀγορᾶς. β) Ἡ εἰς εὐρείαν ἔκτασιν μετάθεσις ἀγροτικῶν πληθυσμῶν εἰς τήν βιομηχανίαν, ἔνθα τό εισόδημα θά εἶναι ἑνώτερον καί ή συμπεριφορά τής καταναλώσεως θά τείνη εἰς ἑνώτερα ποσοτικῶς καί ποιοτικῶς ἐπίπεδα, ἀπαντεῖ πῦξι- μένην γεωργικὴν παραγωγήν πρὸς διατροφήν του ἐν λόγω νέου βιομηχανικοῦ πληθυσμοῦ. Κατά τήν ἄποψιν μάλιστα του Leavis, ἐπειδή ὁ πληθυσμὸς οὗτος χρησιμοκοιεῖ τό εισόδημά του περισσότερον διά προϊόντα διατροφῆς (40⁰/ο-50⁰/ο) καί ὀλιγότερον διά βιομηχανικά, ή γεωργικὴ παραγωγή δέον νά αύξηθῆ αἰσθητῶς, εάν θέλωμεν νά ἀποφύγωμεν πληθωρισμὸν τῶν τιμῶν τῶν εἰδῶν διατροφῆς ἢ διαλυραχᾶς εἰς τό ἰσοπέδιον πληρωμῶν. γ) Ἡ μετάθεσις τῆς πλειοψηφίας εἰς τήν βιομηχανίαν διά τήν παραγωγήν τής τελευταίας, ἐκινεῖται ὄχι μόνον αύξησιν τής γεωργικῆς παραγωγῆς ἐν γένει, ἀλλά καί σφαιρὸν βελτίωσιν τής παραγωγικότητος τής ἐργασίας εἰς τήν γεωργίαν. Πράγματι σήμερον εἰς τὰς ὑποπεπτωκυίας οἰκονομίας, πρὸς παραγωγήν τής ἀναγκαίας διὰ τὰς καταναλωτικᾶς ἀνάγκας ὀλοκλήρου τής οἰκονομίας κοστέρας προζίμων, δυσκολεῖται τό 60⁰/ο του πληθυσμοῦ. Ἡ βιομηχανία θά ἐπιστάσῃ ἐξ αὐτοῦ του τμήμας τοιαύτας δυναμείας, ὡστε θά παραμείνη εἰς αὐτό μόνον τό 12⁰/ο του πληθυσμοῦ, ὡς συμβαίνει μέ τὰς πλουσίας χώρας. Τοῦτο ὅμως ἔχει τήν ἔννοιαν ὅτι δέον νά αύξηθῆ εἰς τεραστίαν κλίμακα ή παραγωγικότης τής γεωργίας, ὡστε μέ τόν τόσον ἡλαττωμένον ἀπασχολούμενον πληθυσμὸν νά ἐπιτυχῆται τό αὐτό ἐπιτέλεσμα. Καί ναί μέν ή ὀριακὴ παραγωγικότης τής ἐργασίας τῶν ἐπισπασθησομένων θά εἶναι ἐνδεχομένως μηδέν προκειμένου περί πασχου-

οὐκ ἀπό ὑπερπληθυσμῶν χωρῶν, ὅπως δὴ ποιεῖ ὅμως ὁ ἐναπομένον πληθυσμὸς θὰ χρειασθῆ νὰ παραγάγῃ περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι παρῆγε πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἠξυμένων, ὡς ἐλέχθη ἀναγκῶν, ὅποτε πάλιν εἶναι προφανῆς ἡ ἀνάγκη βελτιώσεως τῆς παραγωγικότητος.

Ἄλλο καὶ γεωργία χωρὶς βιομηχανίαν δὲν εἶναι δυνατὴ, οἷον: α) ἕκον ἢ ἀναπτυχομένη βιομηχανία εἶναι ἰσχυρὴ νὰ δημιουργήσῃ εὐκαιρίας ἀπασχολήσεως τοῦ πλεονάζοντος ἄργατου καὶ δυναμικοῦ τῆς γεωργίας. β) τὰ ὑψηλά βιομηχανικά εἰσοδήματα θὰ ποιήσουν τὴν ζήτησιν γεωργικῶν προϊόντων, ἢ δέ βιομηχανικὴ παραγωγή θὰ ἀξιοποιήσῃ τὰς πρώτας γεωργικὰς ὕλας, ἰδίως τὰς μὴ δεκαμένους νὰ μεταφερθοῦν εἰς τὸ ἔξωτερικόν. γ) Ἡ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις τέλος εὐά ἔξασφαλίσῃ τὰς προϋποθέσεις ἐκμηχανισμοῦ τῆς γεωργίας καὶ ἀνάδοι τοῦ τεχνολογικοῦ ἐκπαιδευτοῦ τῶν καλλιεργητικῶν μεθόδων. Τοῦτο ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὰς ἀναπτύσσοντας χώρας, ἐνθα σήμερον τὸ κόστος τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς εἶναι ὑψηλότερον εἰς αὐτάς, ἐκ φύσεως γεωργικῆς, καρ' ὅτι εἰς χώρας καθαρῶς βιομηχανικὰς. Τοῦτο ἐπαληθεύεται καὶ εἰς Ἑλλάδα. Τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς βίμβας π.χ. εἶναι ὑψηλότερον ἐν Ἑλλάδι ἢ εἰς Η. Π. Α., μολονότι ἡ πρώτη εἶναι γεωργικὴ καὶ ἡ δευτέρα βιομηχανικὴ χώρα. Ὅρθως ὅθεν παρατηρεῖ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ὁ καθηγητὴς J. Galbraith: "μία χώρα καθαρῶς γεωργικὴ ἔχει ὅλας τὰς πιθανότητας νὰ μὴ εἶναι προοδευτικὴ, ἀκόμη καὶ εἰς τὸν γεωργικόν τομέα".

Τὸ πρόβλημα τῆς προτεραιότητος βαρείας ἢ ἐλαφρῆς βιομηχανίας. Ἱστορικῶς, ὡς γνωστόν, ἡ ἐλαφρὰ βιομηχανία καταναλωτικῶν εἰδῶν προσηγήθη καὶ προπαρεσκεύασε τὸ ἔδαφος διὰ τὴν βαρεῖαν εἰς τὴν Δ. Ἑβρώπην (Ἡ κλωστοῦφαντουργία προση-

γήθη τῆς σιδηρουργίας). Ἀντιθέτως ἡ Σοβιετική ἴκνωσις ἀνέ-
τρεψε τὴν ἱστορικήν τάξιν καὶ προέταξε κατὰ προτεραιότητα
τὴν βαρεῖαν βιομηχανίαν. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐπιλογῆς με-
ταξύ τῶν δύο κλάδων πάντως δέν δύναται νά ὑπάρξῃ a priori
ἀπάντησις. Ἡ λύσις ἐξαρτᾶται ἐν πρώτοις ἀπό τὴν ὑπαρξίν πρῶ-
των ὕλων καὶ μεταλλευτικῶν πηγῶν, ἥτις δύναται νά ἐξασφαλί-
σῃ τὴν ἐγκατάστασιν βαρείας βιομηχανίας. Περαιτέρω εἰς τὴν
λήψιν ἀποφάσεως παίξει ρόλον ἡ θέσις τοῦ κράτους ἔναντι τῆς
καπιτανάλωσις καὶ ταυτοχρόνως ἡ διάθεσις τοῦ πληθυσμοῦ νά ὑ-
ποστηῖ μεγαλύτεραν ἢ μικροτέραν θυσίαν τοῦ καταναλωτικοῦ του
ἐπιπέδου. Τέλος ἀποφασιστικὴν ἐπίδρασιν θά ἀσκήσῃ ἡ στενό-
της ἢ μὴ τῶν ὑπὸ ἱεράρχησιν πόρων. Ἡ τυχόν εὐχέρεια τῆς
χρηματοδοσῆσεως ἐμφοτέρων τῶν κατηγοριῶν, εἶρει ἐν μέρει τό
δίλημμα.

Εἰδικῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἔνθα ἕλλωστε ἡ ἐλαφρά βιομη-
χανία εὐρίσκειται εἰς σχετικῶς ἱκανοποιητικόν ἐπίπεδον, δέον
νά λεχθῆ ὅτι προέχει ἡ βαρεῖα βιομηχανία. Ὁρθότερον μάλι-
στα, ὡς θά λεχθῆ κατωτέρω, ἐπιβάλλεται ἡ δημιουργία κατὰ το-
μεῖς βαρείας μονάδος καὶ ταυτοχρόνως ἡ συμπλήρωσις ταύτης
διὰ τῶν ἀπαραιτήτων ἐλαφρῶν βιομηχανιῶν, ὥστε νά ἀποτελῆ αὐ-
τὴ πόλον ἀναπτύξεως καὶ συγχρόνως νά ὑποβοηθῆ τὴν σύμμετρον
ἀνάπτυξιν (balanced Growth) περί ἧς κατωτέρω.

2. Οἱ ἐξωτερικοὶ ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ

Δεκτοῦ γενομένου ὅτι μία χώρα, ὡς ἡ Ἑλλάς, δέν δύνα-
ται νά ἐκολουθήσῃ μίαν γενικήν πολιτικὴν αὐταρκειᾶς, ἄλλ' ἐ-
πιβάλλεται νά ἐνταχθῆ εἰς τὸ παγκόσμιον σύστημα ἀνταλλαγῶν
καὶ πληρωμῶν, ἐρωτᾶται ποία πρέπει νά εἶναι ἡ διεθνὴς εἰ-
δίκευσις τῆς χώρας ταύτης;

Ἡ βάση ἐξειδικεύσεως μιᾶς οἰκονομίας ἀναζητεῖται συνήθως εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ συγκριτικοῦ κόστους ἢ εἰς τὴν περισσότερο σύγχρονον θεωρίαν τῆς ἐξειδικεύσεως βάσει τοῦ προικισμού μιᾶς χώρας διὰ τῶν ἀναλόγων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς (θεωρία τοῦ Ohlin).

Ἄλλ' ἡ θεωρία αὕτη δέν φαίνεται ὑπὸ τὴν μορφήν της ταύτην πρόσφορος διὰ τὰς ὑπαναπτύκτους οἰκονομίας⁽¹⁾. Εἶναι θεωρία στατική. Ἐξηγεῖ τὸ διεθνές ἐμπόριον ὑπὸ τὴν δεδομένην καὶ σταθεράν προικοδοτήριον μιᾶς χώρας διὰ συντελεστῶν παραγωγῆς. Αἱ διεθνεῖς μετακινήσεις κεφαλαίου καὶ ἀνθρώπων, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ ἀνατρέψουν τὸν ἀρχικόν προικισμόν μιᾶς οἰκονομίας εἰς συντελεστὰς παραγωγῆς, δέν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν. Αὐτὸ τοῦτο τὸ διεθνές ἐμπόριον ἀποτελεῖ παράγοντα μεταμορφωτικόν τῶν οἰκονομιῶν. Εἰς μίαν δεδομένην στιγμήν ὁ προικισμός εἰς συντελεστὰς παραγωγῆς δύναται νὰ ἐξηγῇ τὴν εἰσίδουσαν μιᾶς οἰκονομίας· ἄλλ' εἰς τὸν χρόνον, τὸ διεθνές ἐμπόριον θά εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θά ἐξηγῇ τὸν προικισμόν εἰς συντελεστὰς καί, κατὰ συνέπειαν, τὴν ἐξειδίκευσιν.

Αἱ ὑπαναπτύκτοι οἰκονομίαι ἐπομένως δεόν ὡς βάσιν τῆς ἐξειδικεύσεώς των νὰ λάβουν α) τὴν δυναμικὴν θεωρίαν τοῦ συγ-

(1) Ἐναντίον τῆς θεωρίας ταύτης ἀντετάχθη ὡς ἐπιχείρημα τὸ περιφημον παράδοξον τοῦ Leontief. Ὁ Leontief ἀπεκάλυψεν ὅτι αἱ Η.Π.Α. ἐξάγουν προϊόντα ἔχοντα σχετικῶς μεγαλύτερον περιεχόμενον εἰς ἐργασίαν παρά εἰς κεφάλαιον καὶ ἀντιστρόφως εἰσάγουν προϊόντα σχετικῶς πλουσιώτερα εἰς κεφάλαιον παρά εἰς ἐργασίαν, ἐνῶ ἡ χώρα αὕτη προφανῶς εἶναι πλουσιώτερα εἰς τὸν συντελεστήν κεφαλαίου. Ἄλλὰ τὸ παράδοξον τοῦ Leontief δέν δύναται νὰ στραφῇ ἐναντίον τῆς ἀνωτέρω θεωρίας τοῦ Ohlin. Τὸ ὅτι τὰ ἐξαγόμενα προϊόντα ἐξ Η.Π.Α. εἶναι πλουσιώτερα εἰς ἐργασίαν, τοῦτο ὀφείλεται ἀπλούστατα εἰς τὴν μεγαλύτερον παραγωγικότητα τῆς ἐργασίας εἰς Η.Π.Α.

χρηστικῷ κόστους καί τοῦ προικισμού εἰς συντελεστάς παραγωγῆς, β) τήν διάρθρωσιν καί τήν δυναμικήν ἐξελίξεως τῆς διεθνούς ζήτησεως.

Ἡ τελευταία ὅμως αὕτη βάσις θέτει τό ἀκόλουθον ἐρώτημα. Δοθέντος ὅτι ὅλαι αἱ χῶραι τείνουσιν εἰς τήν ἐπίτευξιν τῆς μεγίστης δυνατῆς ἐκβιομηχανίσεώς των, τί θά συμβῆ ἂν αὐταὶ καταστοῦν ἀξιόλογοι ἐξαγωγεῖς βιομηχανικῶν προϊόντων; Ἡ ἐρώτησις αὕτη μάλιστα θά ἠδύνατο νά τεθῆ καί ὑπό τήν ἀντίστροφον πλευράν: Τί θά συμβῆ ἂν ὅλαι αἱ χῶραι συνεκέντρωναν τὰς προσπάθειάς των εἰς τήν παραγωγὴν τροφίμων καί πρώτων ὑλών, διὰ τῶν ὁποίων θά κατέκλυζον τήν ἀγοράν; Ἡ ἀπάντησις βεβαίως εἶναι ὅτι εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἡ παγκόσμιος ἀγορά καί ἡ παγκόσμιος οἰκονομία θά κατέρρευον, ἐάν ἡ ἀνάπτυξις τῆς παγκοσμίου βιομηχανικῆς καί γεωργικῆς παραγωγῆς δέν συνεβᾶδιζον ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὰς ἀντιστοίχους ροπὰς πρὸς κατανάλωσιν τῶν δύο αὐτῶν κατηγοριῶν προϊόντων. Ποῖαι ὅμως χῶραι πρέπει νά ὑποχωρήσουν ἔναντι τῶν ἄλλων. Ὁ Lewis δίδει τήν ἐξῆς ἀπάντησιν ἐπὶ τοῦ ἐρωτήματος τούτου: " χῶραι διαθέτουσαι εὐρείας ἐκτάσεις καλλιεργησίμου γῆς ἐν σχέσει πρὸς τὸν πληθυσμὸν των δέου νά ἐξάγουν γεωργικά προϊόντα, ἐνῶ αἱ ἔχουσαι στενότητα ἐδάφους ἐν σχέσει μὲ τὸν πληθυσμὸν, δέου νά καταστοῦν καθαρῶς ἐξαγωγεῖς βιομηχανικῶν προϊόντων". Ἡ ἄποψις αὕτη καθορίζει ἐν ἐσχάτῃ ἀναλύσει καί τὸν βαθμὸν καί τήν μορφήν τῆς εἰδικεύσεως τῆς Ἑλλάδος. Πλὴν τῶν γεωργικῶν ἐκείνων προϊόντων, διὰ τὰ ὁποῖα ὑπάρχει τρόπον τινα παγκόσμιον μονοπώλιον ἢ ὀλιγοπώλιον τῆς Ἑλλάδος, πάντων τῶν λοιπῶν ἡ ἐξαγωγή θά τείνῃ βαθμιαίως εἰς μείωσιν (βάμβαξ, καπνός, σῖτος), δοθέντος ὅτι εἰς τήν παραγωγὴν καί ἐξαγωγήν τῶν εἰδῶν τούτων θά εἰδικευθοῦν χῶραι διαθέτουσαι μονίμως εὐνοϊκωτέρας προϋποθέσεις. Ἡδη ἡ ἀμερικανικὴ παρέμβασις εἰς

τήν αγοράν βάμβακος διά τῆς διαθέσεως τῶν τεραστίων πλεονασμάτων της, καθιστᾶ δυσχερεῖς τὰς ἑλληνικὰς ἐξαγωγάς.

B. ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΛΑΤΙΣΜΟΝ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ

Αἱ ὑπανάπτυκτοι χῶραι ἀναλαμβάνουν τὴν προσπάθειαν τῆς οἰκονομικῆς τῶν ἀναπτύξεως εἰς περίοδον καθ' ἣν ἤδη μίᾳ δὲ μᾶς ἄλλων χωρῶν προβαδίζει τούτων εἰς τεραστίαν ἀπόστασιν. Αἱ προηγούμεναι αὗται οἰκονομικαὶ χῶραι, διά τοῦ ἐπισυρρευτικοῦ μηχανισμοῦ τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου καὶ τῆς ἐκμεταλεύσεως πολλῶν ἱστορικῶν καὶ οἰκονομικῶν γεγονότων, ἀπέκτησαν τοσοῦτον δεσπίζουσαν θέσιν, ὥστε ἄνευ τῆς εὐνοϊκῆς στάσεως αὐτῶν ἐναντι τῶν ὑπαναπτύκτων, νὰ εἶναι ἴσως δυσχερῆς ἡ προαγωγὴ τῶν τελευταίων. Βεβαίως αἱ ὑπανάπτυκτοι χῶραι εἶναι ὑποχρεωμέναι νὰ ἀκολουθήσουν ἰδιαιτέραν πολιτικὴν προστασίας, νὰ χαράξουν ἰδίαν ἐθνικὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν, ὡς θά ἔλεγεν ὁ Myrdal, δὲν θά ἦτο ὅμως φρόνιμον, παρασυρόμεναι ὑπὸ τὰς ὑπερβολὰς ἐνός ἀλόγου ἐθνικισμοῦ, νὰ ὀδηγηθῶσιν εἰς τὴν ἀπομόνωσιν. Ἡ διεθνὴς συνεργασία ἐν πνεύματι καλῆς θελήσεως ὡς τουρίζει ὁ Myrdal ἐπιβάλλει τὴν ἀνάληψιν εὐθυνῶν καὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰν τῶν ἀνεπτυγμένων καὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰν τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν καὶ καθιστᾶ ἐπιβεβλημένον τὸν "διεθνή συντονισμόν τῆς ἐθνικῆς πολιτικῆς τῶν κρατῶν, ἐρειδόμενον ἐπὶ ἠδξημένης διεθνοῦς ἀλληλεγγύης. Ὡς ἐξηγήθη εἰς προηγούμενα κεφάλαια ἡ ἀλληλεγγύη αὕτη ὑπηρετεῖ τὰ καλῶς ἐννοούμενα οἰκονομικὰ συμφέροντα ἀμφοτέρων τῶν μερῶν.

Ἡ διεθνὴς αὕτη σύμπραξις καθιστᾶ ἐν πρώτοις ἀναγκαίαν τὴν περιφερειακὴν συνεργασίαν ὁμάδος χωρῶν εἴτε ἐπὶ τῆ βᾶσει τῆς δημιουργίας "πόλων ἀναπτύξεως". Ἡ τελευταία αὕτη μέ-

θοδος όπειλομένη εις τόν F. Perroux, συνίσταται εις τήν έχ-
καθίδρυσιν εις μίαν περισχήν ομάδος δραστηριοτήτων και μο-
νάδων όλοκληρωμένων, αι όποσαι θά ειναί άφετηριαί έφαρμογής
διαδοχικών καινοτομιών και θά διεγείρουν συνεχώς έξωτερι-
κάς οίκονομίας. Τοιαύται συσπειρώσεις οίκονομικών δυνατοτή-
των δύνανται νά όδηγήσουν εις αύξησιν τής παραγωγής και κα-
ταναλώσεως και νά υποβοηθήσουν τήν ανάπτυξιν όλοκληρών πε-
ριοχών.

Περαιτέρω όμως ή διεθνής αύτη συνεργασία ειναί αναγκαία
και εις παγκόσμιον κλίμακα. Δι κατευθύνσεις μιās τοιαύτης παγ-
κοσμίου πολιτικής ανάπτυξεως δεόν νά ειναί:

α) Η σταθεροποίησης των διεθνών αγορών πρώτων ύλών, ή
άστάθεια των όποιών έπηρεάζει άποφασιστικώς τās άσθενείς οί-
κονομίας. Κατά τό 1957 π.χ. ή πτώσις των τιμών των πρώτων ύ-
λών προεκάλεσεν εις τās παραγωγούς χώρας άπόλειαν έσόδων
4 δισ. δολ., ποσού ύπερβαίνοντος τό ύψος τής άμερικανικής βο-
ηθείας προς τās χώρας ταύτας. Η σταθεροποίησης αύτη άπαι-
τεϊ ού μόνον τήν έν τῷ έσωτερικῷ εκάστης παραγωγού χώρας δι-
ασφάλισιν όρων σταθερότητας, αλλά και τήν ανάλογον συμπερι-
φοράν των καταναλωτικών χωρών και κυρίως των διατηρουσών μο-
νοπόλιον.

β) Η διατήρησις του έπιπέδου παραγωγής και οίκοноми-
κής δραστηριότητας εις τās ανεπτυγμένας χώρας, όπόθεν έξ-
αρτῆται ή ζήτησις δια τās λοιπās.

γ) Άπελευθέρωσις τής κινήσεως του εργατικού δυναμικού
εις τās κυριώτερας περιοχάς του κόσμου και άρσις όρισμένων
προστατευτικών επί του έμπορίου μέτρων των προηγμένων χωρών

δ) Αύξησις τής τεχνικής βοηθείας, νοουμένης ως δημο-
σίας διεθνούς ύπηρεσίας.

ε) Αύξησης της διεθνούς οικονομικής βοήθειας και δρά-
 νωσις ταύτης ούχι επί διμερούς βάσεως, διά της οποίας ενί-
 τε επιβάλλονται εις τὰς βοηθουμένας χώρας ὄροι πολιτικῆς φύ-
 σεως. Ἰδιαιτέρως συνιστᾶται ἀναπροσανατολισμός τῶν κριτη-
 ρίων τοῦ διεθνούς δανεισμοῦ, ὁ ὁποῖος δεόν νά ἐρείδεται οὐ-
 χί ἐπί τῶν στενῶν τραπεζικῶν κριτηρίων τῆς ἀποδόσεως ἀλλ' ἐ-
 πί τῆς ἐννοίας τῆς εὐρυτέρας ὠφελείας καί λήψις συστηματι-
 κῶν μέτρων ἐνθαρρύνσεως τῆς κινήσεως τῶν κεφαλαίων πρὸς τὰς
 ὑπαναπτύκτους οἰκονομίας.

II. ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ

Μετὰξὺ τῶν μέσων ἀναπτύξεως, τὰ ὁποῖα βεβαίως δέν ἐπι-
 τρέπει νά μεταφερθοῦν ἄνευ προσαρμογῆς ἐκ τῶν ἀνεπτυγμέ-
 νων οἰκονομιῶν, περιλαμβάνεται ἡ πολιτικὴ ἐπενδύσεων, ἡ γε-
 ωργικὴ, δημοσιονομικὴ καὶ ἐμπορικὴ πολιτικὴ, διά τῶν ὁποίων
 ἐκόηλοῦται ἰδιαιτέρως ἡ κρατικὴ παρέμβασις καὶ αἱ ὁποῖαι θά
 ἐξετασθοῦν κατωτέρω, ἐν ἀναφορᾷ καὶ πρὸς τὰ ἑλληνικά δεδο-
 μένα.

1.- Ἡ πολιτικὴ ἐπενδύσεων.

Ὡς ἐτονίσθη εἰς τὸ πρῶτον κεφάλιον ἡ κεύσσιανὴ πολιτι-
 κὴ ἐπενδύσεων, ἡ ὁποία στηρίζεται ἐπὶ τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ πολ-
 λαπλασιαστοῦ (1) δέν εἶναι ἀπολύτως κατάλληλος εἰς μίαν ὑ-
 πανάπτυκτον χώραν. Τὰ ἐνόπιον τῆς χώρας ταύτης τιθέμενα προ-

(1) Ὁ πολλαπλασιαστής ἐκφράζει τὴν σχέσιν τῆς αὐξήσεως τοῦ
 εἰσοδήματος πρὸς τὴν αὐξήσιν τῶν ἐπενδύσεων, ἡ ὁποία προε-
 κάλεσε ταύτην. Τὸ μέγεθος τοῦ πολλαπλασιαστοῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ
 τὴν ὀριακὴν ροπήν πρὸς ἀποταμίευσιν (ἢ κατανάλασιν). Ἐάν ὁ-
 θεν K εἶναι ὁ πολλαπλασιαστής καὶ S ἡ ὀριακὴ ροπή πρὸς ἀπο-

βλήματα δέν εἶναι χρηματικά, ἀλλά πραγματικά, δέν συνδέονται μέ τήν ἀνεπάρκειαν τῆς συνολικῆς χρηματικῆς δαπάνης, ἀλλά μέ τήν ἔλλειψιν κεφαλαίου δέν πρόκειται ἐνταῦθα, ὡς εἰς τās ἐξειλιγμένas οἰκονομίας, περί τῆς χρησιμοποίησεως ἑνός ὑφισταμένου ἀλλ' ἀδρανουῦντος κεφαλαίου, ἀλλά περί τῆς ἀνάγκης δημιουργίας τοῦ κεφαλαίου τούτου καί τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ὑπεραιτήτων πραγματικῶν συμπληρωμάτων του. Ποῖον ρόλον θά ἔπαιζεν εἰς μίαν οἰκονομίαν ἀποκαταναλίσκουσαν εἰς τεραστίαν ἔκτασιν, στερουμένην ἀποτελεσματικοῦ τραπεζικοῦ συστήματος, χωρίς ἀγοράν χρήματος καί μέ ἀσθηρόν διαχωρισμόν κλειστών οἰκονομικῶν ζωνῶν, πολιτική στηριζομένη εἰς τήν συνολικήν χρηματικήν δαπάνην; Ὑπό ττοιούτας συνθήκας εἶναι δεκτός ὁ πολλαπλασιασμός τῆς δαπάνης ἀπό τομέως εἰς τομέα, ἀφοῦ, ὡς γνωστόν, θά μεσολαβήσουν ἐνδιαμέσως διαφρακταί καί ἀποθησαυρισμοί, οἱ ὁποῖοι στεिरώνουν τό πολλαπλασιαστικόν ἀποτέλεσμα τῆς ἀρχικῆς δαπάνης;

Ἡ πολιτική ἐπενδύσεων ἐπομένως εἰς τήν ὑπερπλεονάζουσαν οἰκονομίαν δέον νά ἀποβλέπη εἰς τόν σχηματισμόν παγίου κεφαλαίου, τεχνικοῦ κεφαλαίου καί ἀνθρώπων. Ἡ πολιτική αὕτη τῶν ἐπενδύσεων παραλλήλως δέον νά συγκεντροῦται εἰς στρατηγικούς τομεῖς, δημιουργοῦντας "ἐξωτερικῆς οἰκονομίας" καί ἐπιτρέποντας οὕτω τήν διάχυσιν τῆς ἀναπτύξεως εἰς τό σύνολον τῆς οἰκονομίας.

Τρία ἰδιαίτερα προβλήματα θέτει ἡ πολιτική ἐπενδύσεων:

α) ποῖα θά εἶναι τά κριτήρια ἐπιλογῆς τῶν ὑπό ἐκτέλεσιν βιταμίσουσιν, τότε $K = \frac{1}{5}$. Ὑποθέσωμεν ὅτι εἰς μίαν χώραν ἡ ὀδριακή ροπή πρὸς ἀποταμίευσιν εἶναι $\frac{1}{5}$ (ὁπότε ἡ ὀδριακή ροπή πρὸς κατανάλωσιν θά εἶναι $\frac{4}{5}$). Οὕτως ἐάν ἐπενδυθοῦν 1000, τότε ἡ ὀλική τελική αὔξησις τοῦ εἰσοδήματος θά εἶναι 5000 ἢτοι 1000×5 , διότι $K = \frac{1}{1/5} = 5$.

ομηχανικῶν ἔργων, β) ποία διαδικασία θά ἀκολουθηθῆ εἰς τὰς δαπάνας ἐπενδύσεων καί γ) ποία τεχνική παραγωγῆς θά ἐφαρμοσθῆ εἰς τὰ ἐπιλεγόμενα βιομηχανικά ἔργα. Οὕτω:

α. - Κριτήρια ἐπιλογῆς. Ἡ ἐπιλογή τῶν πρὸς πραγματοποίησιν ἐπενδύσεων θά ἐξαρτηθῆ ἀπὸ τὰς ἐπιδιώξεις τῆς κυβερνήσεως. Πῆς τὴν ἐπιλογὴν ταύτην ἡ κυβέρνησις δύναται νὰ λάβῃ ὡς βῆσιν διάφορα κριτήρια, ἐπιτρέποντα τὴν ἐκτίμησιν τῆς "κοινωνικῆς παραγωγικότητος" τῶν διαφόρων σχεδίων ἐπενδύσεων. Τὸ πλέον βασικὸν κριτήριον εἶναι τῆς καλουμένης "δριακῆς κοινωνικῆς παραγωγικότητος" τοῦ ἔργου διὰ τοῦ ὁποίου ἐρευνᾶται ἐὰν τοῦτο μεγιστοποιῆ τὴν σχέσιν τῆς τρεχούσης παραγωγῆς πρὸς τὴν ἐπένδυσιν, τῆς ἐργασίας πρὸς τὴν ἐπένδυσιν καὶ τῶν ἐξαγωγίμων ἀγαθῶν πρὸς τὴν ἐπένδυσιν.

Ὁ H. Chenery διετύπωσε τὸν ἀκόλουθον τύπον, ὁ ὁποῖος ἐπιτρέπει τὴν ταξινομήσιν τῶν ὑπὸ ἐκτέλεσιν ἔργων ἐπενδύσεων ἰσολόγως τῆς δριακῆς κοινωνικῆς παραγωγικότητος των:

$$PMS = \frac{V}{K} \cdot \frac{C}{K} + \frac{BF}{K}$$

*Ἐνθα: PMS = δριακὴ κοινωνικὴ παραγωγικότης.

$\frac{V}{K}$ = ἡ προστιθεμένη ἀξία εἰς τὴν οἰκονομίαν κατά μονάδα ἐπενδύσεως, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν καὶ τῶν ἐξωτερικῶν οἰκονομιῶν, αἱ ὁποῖαι ἠρεῖονται εἰς τὴν ἀρχικὴν ἐπένδυσιν.

$\frac{C}{K}$ = Τὸ συνολικὸν κόστος κατά μονάδα ἐπενδύσεως

$\frac{BF}{K}$ = Τὸ ἀποτέλεσμα ἐπὶ τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν μιᾶς μονάδος ἐπενδύσεων.

Ἄλλ' ὁ τύπος τοῦ Chenery δέν ἐπιτρέπει νὰ ἐκτιμήσωμεν ποίαν ἐπίδρασιν θά ἔχη τὸ ἐκτελούμενον ἔργον ἐπὶ τῆς μεγιστοποιήσεως τοῦ μελλοντικοῦ ὕψους ἀνάδου τῆς οἰκονομίας (καίτοι λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὰς ἐξωτερικᾶς οἰκονομίας). Τὸ ἐνδια-

φέρουν ζήτημα διά μίαν οικονομίαν υπανάπτυκτον, πάσχουσαν από υπερπληθυσμόν, ὡς ἡ Ἑλλάς, εἶναι νά γωρῶσιν ἐκ τῶν πρετέρων ὄχι πόσον θά ἀυξήσῃ τήν συνολικήν παραγωγήν μία ἐπένδυσις εἰς ἓν ἔργον, ἀλλά πόσον μία ἐπένδυσις θά μεγιστοποιήσῃ τό προϊόν, τό ὁποῖον θά εἶναι διαθέσιμον διά τήν ἐν συνεχείᾳ ἐπένδυσιν. Ἡ ἀρίστη κατανομή τῶν πόρων εἰς ἐπενδύσεις ἐπιτυγχάνεται ὅταν ἡ ἐπένδυσις ἐξασφαλίζει τό μέγιστον δυνατόν περιθώριον περαιτέρω ἐπενδύσεως, δηλ. ὅταν ἐξισώσῃ τόν ὀριακόν λόγον τοῦ ἐπανεπενδυομένου κεφαλαίου πρὸς ἕκαστον κάτοικον. Πράγματι αἱ πάσχουσαι ἀπό υπερπληθυσμόν οἰκονομίαι δέον νά πραγματοποιοῦν ἐπενδύσεις ἐπιτυγχανούσας ὄχι ἀπλῶς ἀύξησιν τῆς συνολικῆς ἀλλά καί τῆς κατά κεφαλήν παραγωγῆς, αἴτημα τό ὁποῖον ἐπιβάλλει πολύ περισσοτέρας δαπάνας ἐπενδύσεων, πρὸς κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀυξανομένου πληθυσμοῦ.

Πρὸς ἐκτίμησιν ἐπομένως τοῦ ἀποτελέσματος τούτου, χρήσιμος θά ἦτο τύπος περιλαμβάνων ὄχι μόνον τό ὑψος τῶν ἐπενδύσεων αἱ ὁποῖαι καθορίζουν τό ὑψος τῆς μελλοντικῆς ἀνάδοι τῆς οἰκονομίας, ἀλλά καί τήν κατεύθυνσιν τῶν ἐπενδύσεων, ἤτοι τοὺς στρατηγικοὺς τομεῖς, εἰς τοὺς ὁποίους μία ἐπένδυσις ἔχει τὰς μεγαλυτέρας πιθανότητας νά δημιουργήσῃ ἀφθόνους ἐξωτερικὰς οἰκονομίας, τήν κεφαλαιουχικότητα τῆς ἐπενδύσεως (δοθέντος ὅτι ὅσον περισσότερο κεφαλαιουχική εἶναι μία ἐπένδυσις, τόσο περισσότερο διαρκῆς θά εἶναι, χωρὶς νά χρειάζεται συντόμον ἀνανέωσιν), τόν βαθμόν τῆς τάσεως πρὸς δημιουργίαν ἀστικῶν κέντρων, τήν ὁποίαν προκαλεῖ μία ἐπένδυσις, δοθέντος ὅτι τοιαύτη τάσις θά ἀπορροφᾷ τό προοριζόμενον δι' ἐπένδυσιν πλεόνασμα εἰς δαπάνας οἰκισμοῦ, ὄδρεύσεως, φωτισμοῦ κλπ.

Ἐφ' ὅσον δυνάμεθα νά ἐκτιμήσωμεν τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα

μιάς επενδύσεως, θά ἔχωμεν τήν δυνατότητα ἐν τῇ συγκρίσει καί ἐπιλογῇ τῶν διαφόρων σχεδίων, νά ἐκλέγωμεν ἐκεῖνα τά δ-
ποῖα δέν ἐπιβάλλουν εὐρείας δευτερευούσας ἐπενδύσεις, αἵτι-
νες δέν εἶναι καθ' ἑαυτάς ἐπιθυμηταί ἢ ἀπαιτοῦν σύντομον ἄν-
τικατάστασιν. Οὕτω δυνάμεθα νά χρησιμοποιήσωμεν πρός τόν σκο-
πόν αὐτόν τόν προπορότερον τύπον τοῦ F. Holzman :

$$PMS = \frac{K_1(PMS_1) + K_2(PMS_2)}{K_1 + K_2}$$

Ἐνθα PMS_1 ἀφορᾷ τό πρωτογενές ἔργον ἐπενδύσεως· PMS_2 ἀφορᾷ
τά δευτερογενῆ ἔργα· K_1 εἶναι ἡ ἀξίη τῆς ἐπενδύσεως εἰς τό
πρωτογενές ἔργον· K_2 εἰς τό δευτερογενές. Ἐπειδή τό PMS_2 κα-
τά τήν ἐκκίνησιν θά ἔχη μικράν ἀξίαν, τό PMS θά τείνη νά με-
ταβάλλεται κατά λόγον ἀντίστροφον πρός τό K_2 . Ἡ σημασία τῶν
συντελεστῶν αὐτῶν θά ἐξαρτηθῇ ἀπό τόν χρονικόν ὀρίζοντα τοῦ
σχεδίου ἐπενδύσεως. Δύναται γενικῶς νά λεχθῇ ὅτι $\frac{K_2}{K_1}$ θά εἴ-
ναι πιθανῶς φθίνουσα συνάρτησις τοῦ χρόνου. Καθ' ὅσον θά πα-
ρέρχεται ὁ χρόνος, ὅ,τι κατετάσσετο εἰς τό K_2 θά κατατάσσε-
ται εἰς τό K_1 . Τό K_2 θά τείνη εἰς μείωσιν μέ τήν πάροδον τοῦ
χρόνου καί εἰς τελικήν ἐξέλιψιν.

Τά ἀνωτέρω λεχθέντα ἀφοροῦν τόν τρόπον ἐπιλογῆς τῶν ἐ-
πενδύσεων. Ποῖαι ὅμως τελικῶς ἐπενδύσεις θά προτιμηθοῦν, τοῦ-
το θά ἐξαρτηθῇ ἀπό τήν ἀκολουθουμένην ὑφ' ἐκάστου κράτους οἰ-
κονομικήν καί κοινωνικήν πολιτικήν. Διά τήν Ἑλλάδα πάντως,
ἐνθα ὑφίσταται πίεσις πληθυσμιακή, κρίνεται σκόπιμος ἀκρι-
βῆς ἡ ἐπιλογή ἐπενδύσεων ἐξασφαλιζουσῶν μεγαλύτερον περιθώ-
ριον ἐπαναπενδυσίμων πόρων.

β. - Τρόπος συσχετισμοῦ τῶν ἐπενδύσεων. Ἐν τῇ πραγματο-
ποιήρῃ ενός γενικοῦ σχεδίου ἐπενδύσεων δέον νά ληφθῇ ὑπ' ὄ-

ψιν ὄχι μόνον ὅτι πρέπει νά δημιουργοῦνται "πόλοι ἀναπτύξε-
ως", καί ἐπί πλέον ὅμως ὅτι αἱ ἰδρυόμεναι βιομηχανίαι δέν
πρέπει νά ἀπομονοῦνται εἰς ἓνα τομέα, ἀλλ' ἀντιθέτως νά συν-
ιστῶνται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νά ἐξασφαλίζεταί μεταξύ
αὐτῶν ἡ μεγαλύτερα ὀθλαδῆ τεχνική καί οἰκονομική συμπληρω-
ματικότης. Πρόκειται περί τῆς θεωρίας τῆς ἰσοζυγοῦς ἢ συμ-
μέτρου ἀναπτύξεως (balanced Growth), τῆς ὁποίας ἰδρυταί εἶ-
ναι ὁ Rosenstein-Rodan, ὁ Nurkse, ὁ Lewis καί ὁ Scitovsky¹.
Εἰς μίαν ἐπανάπτυστον χώραν ἡ παραγωγή μιᾶς μόνον νεοϊδρυο-
μένης βιομηχανίας, δέν δύναται νά προκαλέσῃ καί ἐξασφάλισή
τήν ἀναγκαιοῦσαν δι' αὐτήν ζήτησιν, διότι αἱ ἀνθρώπιναι ἀνάγ-
και εἶναι ποικίλαι καί ἐπομένως εἶναι φυσικόν οἱ εἰς ἓνα βι-
ομηχανικόν κλάδον ἀσχολούμενοι ἐργάται νά μὴ δαπανήσουν δ-
λόκληρον τό ὑπ' αὐτῶν παραγόμενον προϊόν (τόν μισθόν των) διὰ
νά ἀγοράσουν τό ἰδικόν των προϊόν. Ἐάν ἰδρυθῇ π.χ. ἓν ὑπο-
δηματοποιεῖον, τό μέν προσωπικόν τοῦ ἐργαστασίου δέν θά ἀ-
γοράσῃ προφανῶς ὅλον τό παραχθέν προϊόν του, οἱ δέ λοιποὶ πο-
λλῖται δέν θά ἐκδηλώσουν ζήτησιν τούτου, καθ' ὅσον τό ἰσχνόν
εἰσόδημά των ἔχει ἤδη καταναλωθῆ μεταξύ τῶν διαφόρων ἀναγ-
κῶν των. Οὕτω διὰ νά καταστῇ δυνατή ἡ οἰκονομική ἀνάπτυξις
εἶναι ἀναγκαῖον νά γίνῃ μία ταυτόχρονος ἐκκίνησις μεγάλου ἔ-
ριθμοῦ νέων βιομηχανιῶν, αἱ ὁποῖαι θά εἶναι πελάται ἢ μία
τῆς ἄλλης διὰ τῶν ἀγορῶν τοῦ προσωπικοῦ των. Πόσον τοιούτο-

(1) Οἱ δύο πρῶτοι συγγραφεῖς ὑπογραμμίζουν τήν σημασίαν τῆς
συμμέτρου ἀναπτύξεως ἀπό τῆς πλευρᾶς τῆς ζήτησεως, ἥτις καί
ἐκτίθεται εἰς τό κείμενον. Οἱ δύο τελευταῖοι ἀπό τῆς πλευρᾶς
τῆς προσφορᾶς. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ὑπογραμμίζουν τήν ἀνάγκην
ὅπως ἡ βιομηχανία μὴ ἀπομακρύνεται τοῦ γεωργικοῦ τομέως καί
τῶν εὐχερειῶν μεταφορᾶς, ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας, ὑδρεύσεως κλπ.,
προκειμένου νά ἀποφεύγουν τὰς δυσχερείας ἐφοδιασμοῦ.

τρόπως θά αποφευχθῆ ἡ τροχοπέδη, τήν ὁποίαν προκαλοῦν εἰς τό δημιουργούμενον κεφάλαιον αἱ μικραὶ διαστάσεις τῆς ἀγορᾶς καί ἡ ἀνελαστικότητα τῆς ζήτησεως τῶν πολύ χαμηλῶν εἰσοδημάτων .

Πόδον ὅθεν ταυτόχρονος σύστασις συμπληρωματικῶν, ἑτεροειδῶν βιομηχανιῶν, ἡ διαφοροποιημένη δηλ. ἀνάπτυξις, ἐξασφαλίζει ἰσορροπικόν ἀνάπτυξιν. Διὰ τόν λόγον μάλιστα τοῦτον ἡ θεωρία τῆς συμμετρου ἀναπτύξεως ἐνετάχθη εἰς τήν "θεωρίαν τῆς μεγάλης ὄθησεως", (Theory of the big push) τοῦ Rosenstein - Rodan Ἡ μεγάλη ὄθησις προκύπτει ἢ ἀπό ἓν (ἢ ὀλίγα μεγάλα) ἔργα ἐπενδύσεως ἢ ἀπό εὐρύν ἄριθμόν ἔργων ποικίλλοντος μεγέθους, τὰ ὁποῖα ἐσφηνοῦνται τό ἓν εἰς τό ἄλλο. Ἡ τελευταία αὕτη δυνατότης τῆς θεωρίας τῆς μεγάλης ὄθησεως ἐφαρμόζεται εἰς τήν θεωρίαν τῆς συμμετρου ἀναπτύξεως.

γ. Ἐπιλογή τῆς τεχνικῆς τῆς παραγωγῆς. Ἡ ἐπένδυσις θά εἶναι εἰς ὑψηλόν βαθμόν κεφαλαιουχική (ἐντάσεως κεφαλαίου) ἢ θά ἀποβλέπη εἰς τήν χρησιμοποίησιν περισσοτέρας ἐργασίας (ἐντάσεως ἐργασίας); Ὑποστηρίζεται ὅτι εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους οἰκονομίας, ἔνθα ὑφίσταται μεγαλυτέρα ἀναλογία ἐργασίας ἔναντι κεφαλαίου, δεόν νά προτιμηθοῦν ἐπενδύσεις ἐξασφαλίζουσαι τήν εἰς μεγαλυτέραν δυνατήν κλίμακα χρησιμοποίησιν τῆς ἀφθονούσης ἐργασίας. Ὑπάρχουν ἐν τούτοις καί συγγραφεῖς ὑποστηρίζοντες ὅτι ἀκριβῶς διὰ τὰς ὑπαναπτύκτους οἰκονομίας εἶναι προτιμότερα ἡ ἐπιλογή ἐπενδύσεων ἐντάσεως κεφαλαίου, διότι αὗται ἐπιταχύνουν τόν ἀναγκαῖον ρυθμόν ἀνόδου, ὑποβιβάζουν τό κόστος παραγωγῆς καί ἐξασφαλίζουν μακροχρονίως μεγαλυτέρας δυνατότητας ἀπασχολήσεως.

Ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τούτου, δυσχερῆς καθ' ἑαυτήν, περιπλέκεται ἔτι περαιτέρω ἐκ τῆς διαφόρου ἐννοίας ἡ ὁποία ἀποδίδεται εἰς τὰς δύο ἀνωτέρω κατηγορίας τεχνικῆς παραγωγῆς

(έντασις έργασίας, έντασις κεφαλαίου), αλλά και εκ τών εις έκαστην χώραν ύφισταμένων ιδιομορφιών, μή έπιτρεπουσών ένιαίαν λύσιν και διατύπωσιν γενικών κανόνων. Είς τός δύο αύτάς κατηγορίας κριτηρίων έξ άλλου δέον νά προστεθή και τρίτη, ή τεχνολογική, έν τούτέστιν ή επέκτασις θά άπαιτητή τεχνικήν τής όποιας ή εκμάθησις θά είναι εύχερής, ή έξοικονομούσα πρώτας ύλεις κλπ., πράγμα τό όποϊον έξαρτάται από τάς ίδιαζούσας συνθήκας έκάστης χώρας.

Δ. ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η νομισματική πολιτική παιζει σημαίνοντα ρόλον εις τήν οικονομικήν άνάπτυξιν, συνιστάμενον εις τήν διατήρησιν (ή αύξησιν) εις άνάλογον ύψος του όγκου τής άποταμιεύσεως και τής επενδύσεως και εις τόν προσήκοντα προαναπολιτισμόν τούτων. Δοθέντος ότι ή διεθνής κίνησις κεφαλαίων υπό οϊανδήποτε μορφήν μικρόν μόνον τμημα τών άπαιτουμένων συνολικών δαπανών άξιοποιήσεως τών ύπαναπτύκτων χωρών χρηματοδοτεϊ, οί έθνικοί πόροι, έφ'ών θά επιδράση ή νομισματική πολιτική, καλούνται νά περάσχωαν τό μεγαλύτερον τμημα τής άποταμιεύσεως και επενδύσεως. Επί πλέον όμως ή νομισματική (ώς άλλωστε και ή δημοσιονομική) πολιτική, προκλιούσα ή άντισταθμιζούσα διακυμάνσεις του ίσοζυγίου πληρωμών έχει προδήλως έξαιρετικήν σπουδαιότητα επί τήν εκτέλεσιν τών σχεδίων οικονομικής άνεπτυξεως, δοθέντος ότι αϊ έξωτερικαί πληρωμαί επηρεάζουν τόν ρυθμόν και τήν κατεύθυνσιν τής άνεπτυξεως.

Τήν εκλογήν τής ακολουθητέας νομισματικής πολιτικής καθορίζει έν πρώτοις ή νομισματική κατάστασις μιās χώρας. Ο-

ταν ὁ νομισματικὸς τομεὺς εἶναι περιορισμένος καὶ τὸ νόμι-
 σμα δέν χρησιμοποιεῖται ὡς ἐνταλλακτικόν μέσον παρά εἰς πε-
 ριορισμένην κλίμακα, διεύρυνσις, ἔστω μικρά, τῶν νομισματι-
 κῶν διαθεσίμων δύναται νά ἐπιδράσῃ ἐνόνως ἐπὶ τῶν τιμῶν καὶ
 τῆς διαρθρώσεως τῶν ἐξωτερικῶν πληρωμῶν. Ἀντιθέτως πρὸς τα-
 σις τῆς ζήτησις εἰς τὴν ὁποίαν τὸ νόμισμα χρησιμοποιεῖται ὡς
 ἐνταλλακτικόν μέσον, δύναται νά ἀπορροφήσῃ ἕνα ὄγκον "νέου"
 χρήματος χωρὶς νά ἐπηρεασθοῦν οὔτε αἱ τιμαὶ οὔτε τὸ ἐπίπε-
 δον τῆς παραγωγῆς. Ἐάν ὑπάρχῃ ἐπίσης ἰσχυρά ροπή πρὸς ἀπο-
 θρασύρισιν, εἰς τὸν τομέα ὁ ὁποῖος εἶναι ἄλλωστε μὴ νομισμα-
 τικὸς, αὔξησις τοῦ ὄγκου τοῦ κυκλοφοροῦντος χρήματος θά ἀ-
 πορροφηθῇ ἢ θά ἀπολεσθῇ χωρὶς νά ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῶν τιμῶν καὶ
 τῶν εἰσοδημάτων. Ἐξ ἄλλου ἕτερος σημαντικὸς παράγων, προσ-
 διορίζων τὴν ἐκλογὴν τῆς νομισματικῆς πολιτικῆς, εἶναι ὁ ὄγ-
 κος τῶν διεθνῶν συναλλαγῶν. Ὅσον μικροτέρα εἶναι ἡ σημασία
 τοῦ τομέως εἰσαγωγαῖ-ἐξαγωγαῖ, τόσο περισσότερο ἀνεξάρτη-
 τοί εἶναι αὗται ἀπὸ τὰς γενικὰς διακυμάνσεις τῶν τιμῶν καὶ
 τῶν ἐθνικῶν εἰσοδημάτων καὶ ἐπομένως τόσο μεγαλύτερα ἐλευ-
 θερία δράσεως καταλείπεται εἰς τὴν νομισματικὴν πολιτικὴν.
 Ἐπίσης τὴν ἐκλογὴν τῆς νομισματικῆς πολιτικῆς ἐπηρεάζει ἡ
χρησιμοποίησις τῆς ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως. Εἶναι δυνατόν
 εἰς μίαν ὑπανάπτουσαν οἰκονομίαν ὁ ὄγκος τῆς ἰδιωτικῆς ἀπο-
 ταμιεύσεως νά εἶναι σημαντικὸς ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐθνικὸν εἰ-
 σόδημα, ἀλλ' ἡ ἐπέκτασις νά εἶναι ἐλαχίστη εἰς τὸ ἐσωτερικόν,
 διότι μέρος τῆς ἀποταμιεύσεως δυνατόν νά διοχετεύεται εἰς τὸ
 ἐξωτερικόν, ἢ νά ἐλλείπουν δυνατότητες ἐπενδύσεως εἰς τὸ ἐ-
 σωτερικόν, εἴτε διότι δέν ὑφίσταται ἐμπιστοσύνη εἰς τὴν πο-
 λιτικὴν σταθερότητα, εἴτε διότι ὑπάρχει ὁ φόβος δυσμενῶν
 συναλλαγματικῶν ἐξελίξεων. Εἶναι δυνατόν ἐπίσης νά μὴ λαμ-
 βάνῃ χώραν διοχέτευσις ἀποταμιεύσεως εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἀλλ'

ἡ ἐπένδυσις νά συντελήται εἰς τομεῖς ὅπου ἡ ἀποδοτικότητα ἀπό ἰδιωτικοοικονομικῆς μέν ἀπόψεως κρίνεται ὑψηλή, ἀλλά ἀπό κοινωνικοοικονομικῆς ἀσήμαντος. Εἰς αὐτάς ἀκριβῶς τὰς περιπτώσεις εἶναι ἐνδεχόμενον νά προτιμηθῇ νομισματικὴ πολιτικὴ τείνουσα εἰς ἀνακοπὴν τῆς ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως ἢ εἰς μείωσιν τοῦ ποσοστοῦ ἀποταμιεύσεως ὠρισμένων κοινωνικῶν ομάδων. Τέλος τὴν νομισματικὴν πολιτικὴν θά ἐπηρεάσῃ ἡ ὁμοιογένεια τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος, οἱ θεσμολογικοὶ παράγοντες, ἡ ὑπαρξίς ὀργανωμένων καὶ προσφόρων πιστωτικῶν φορέων κ. ο. κ.

Εἰς τὰς ἀνεπτυγμένας χώρας οἱ σκοποὶ τῆς νομισματικῆς πολιτικῆς εἶναι διάφοροι τῶν ἐπιδιώξεων ταύτης εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους. Εἰς τὰς πρῶτας αὕτη ἀποβλέπει ἢ εἰς τὴν οὐδετεροποίησιν τοῦ νομισματικοῦ παράγοντος ἢ εἰς τὸν μετριασμόν ἢ (εἰς τὴν ἀκραίαν περίπτωσιν) εἰς τὴν ἐξαφάνισιν τῶν κυκλικῶν διακυμάνσεων τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος καὶ τῆς ἀπασχολήσεως. Δευτερεύοντες σκοποὶ, ὡς ἡ ἰσορροπία τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν, ἀποβλέπουν ἀπλῶς εἰς τὴν διευκόλυνσιν τῆς λύσεως τοῦ κυρίου προβλήματος, Ἐναντίως εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας ἡ μακροπρόθεσμος ἀνάπτυξις εἶναι ἐξ ὀρισμοῦ ἡ βασικὴ ἐπιδίωξις, πᾶσαι δέ αὐτοὶ δευτερεύουσαι.

Ἡ μέθοδος τοῦ πληθωρισμοῦ. Εἰς τὴν οἰκονομικὴν θεωρίαν διστάμεναι ἀπόψεις ὑπεστηρίχθησαν ὅσον ἀφορᾷ τὸν ρόλον τοῦ πληθωρισμοῦ εἰς τὸν σχηματισμόν κεφαλαίου καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν. Πολλοὶ συγγραφεῖς (Lewis, Hamilton), στηριζόμενοι ἐπὶ ἱστορικῶν παρατηρήσεων ὑπεστήριξαν ὅτι δέν ὑπάρχει ἀνάπτυξις χωρὶς πληθωρισμόν καὶ ὅτι ὁ πληθωρισμὸς πρέ-

νοδον τῶν κερδῶν, διὰ τὴν μεταφορὰν πόρων εἰς τὰς κοινωνικὰς ἐκείνας ομάδας αἱ ὁποῖαι ἀποταμιεύουν καὶ ἐπενδύουν, ἐν ἐνὶ λόγῳ διὰ τὴν ἐνθάρρυνσιν τῆς ἐπενδύσεως. Ἄλλοι ἐπίσης συγγραφεῖς, ἀκολουθοῦντες τὴν αὐτὴν ἄποψιν, προσθέτουν (H. Dobb) ὅτι μεμετρημένος πληθωρισμός δύναται νὰ ὑποβοηθήσῃ τὴν εἰς εὐρύτεραν κλίμακα μετακίνησιν τῶν ἐργατῶν καὶ νὰ αὐξήσῃ τὸν ἐφοδιασμόν εἰς εἴδη διατροφῆς καὶ εἰς πρῶτας ὕλας ἀπὸ τὰ χωρία πρὸς τὰς πόλεις.

Ἡ κρατοῦσα ἐν τούτοις ἄποψις δὲν ὑποδέχεται ὅτι μία πολιτικὴ νομισματικῆς ἐπεκτάσεως, ἀξάνουσα τὴν χρηματικὴν κυκλοφορίαν πέραν τῶν ἐκ τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς καὶ τῶν συναλλαγῶν ἀναγκῶν, μία πολιτικὴ δηλ. πληθωρισμοῦ, δύναται νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὸν σχηματισμόν κεφαλαίου καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὑπαναπτύχτων οἰκονομιῶν. Ἀντιθέτως τοιαύτη πολιτικὴ ἐνδέχεται νὰ ἀποβῇ καταστροφικὴ διὰ τὴν ὑπανάπτυκτον οἰκονομίαν. Διότι:

α. Ἐάν ἐπρόκειτο περὶ ἀνεπτυγμένης οἰκονομίας ἢ αὐξήσεως τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας πρὸς χρηματοδότησιν ἐπενδύσεων ἢ ἀκόμη καὶ τῆς καταναλώσεως θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι ἀκίνδυνος διὰ τὴν γενικωτέραν οἰκονομικὴν ἰσορροπίαν. Πρὸς τὰς ἀνεπτυγμένας οἰκονομίας, ὡς γνωστόν, ὑφίσταται ἀνεργία ὑφειλομένη εἰς τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς ἐνεργοῦς ζήτησεως, συγχρόνως δὲ ὑπάρχει "συμμετρικὴ ὑποαπασχόλησις τῶν συμπληρωματικῶν τῆς ἐργασίας συντελεστῶν παραγωγῆς", δηλ. αἱ μὴ ὑπασχολούμεναι ποσότητες τῶν ὡς ἄνω συντελεστῶν παραγωγῆς ἐπαρκοῦν διὰ τὴν πλήρη ὑπαρρόφησιν τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ εἰρισκομένου ἐργατικοῦ δυναμικοῦ. Εἰς τὰς χώρας ἐπομένως ταύτας ὑπάρχει ἡ τεχνικὴ προϋπόθεσις τῆς ἐπεκτάσεως τῆς παραγωγῆς.

Αβξάνοντες τήν νομισματικὴν κυκλοφορίαν εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἀβξάνομεν τὴν ἐνεργὸν ζήτησιν καὶ τοιοῦτοτρόπως κινήτοιοιοῦμεν τοὺς ἐν ὑπὸ ἀπασχολήσει συντελεστέας παραγωγῆς ἀβξανομένης οὕτω τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς προσφορᾶς ἀγαθῶν χωρὶς νομισματικᾶς διαταραχᾶς. Εἰς τὰς ὑπαυπυκταὺς οἰκονομίας δὲ πάρχει, ὡς συνάγεται ἐκ τῶν ἑνωτέρω, ἐλαστικότητα τῆς προσφορᾶς ἀγαθῶν ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἡ προσφορὰ ἀγαθῶν δύναται ν' ἀβξάνη κατ' ἀντιστοιχίαν πρὸς τὴν ἀβξανομένην ζήτησιν.

Αἱ ὑπαυπυκταὶ ἐντιθέτως οἰκονομίαι χαρακτηρίζονται ἀπὸ ἔντονον ἀσυμμετρίαν τῶν ὑφισταμένων ποσοτήτων τῶν συντελεστέων παραγωγῆς. Ἡ ἀσυμμετρία αὕτη ἐκδηλοῦται ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς ἀνεπαρκείας τοῦ ὑλικοῦ κεφαλαίου, τὸ ὅποῖον οὕτω δέν δύναται ν' ἀπασχολήσῃ πλήρως τὸ ὑπάρχον ἐργατικὸν δυναμικόν, τὸ ὅποῖον οὕτω περιπίπτει εἰς τὴν κατὰστασιν τῆς καλουμένης διαρθρωτικῆς ἐνεργείας. Ἡ ἀσυμμετρία αὕτη, σημαίνουσα ἔλλειψιν ὑπὸ τὰς δεδομένας τεχνολογικᾶς συνθήκας ἐπαρκοῦς ποσότητος ὑλικοῦ κεφαλαίου, διὰ τὴν πλήρη παραγωγικὴν χρησιμοποίησιν ὀλοκλήρου τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, καθιστᾷ ἐνελαστικὴν τὴν πέραν ἑνὸς ὀρισμένου ὀρίου προσφορᾶν ἀγαθῶν. Δέν ὑφίσταται δηλαδὴ εἰς τὰς χώρας αὐτάς ἡ τεχνικὴ προῦπόθεσις ἐπεκτάσεως τῆς παραγωγῆς.

Ἐάν, κατὰ συνέπειαν, χρησιμοποιηθῇ ἡ ἐκδοτικὴ μηχανή, θά δημιουργηθοῦν χρηματικὰ εἰσοδήματα τὰ ὅποια θά στραφοῦν εἰς τὴν ζήτησιν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν. Ἡ προσφορὰ ὅμως ἀγαθῶν εἶναι, ὡς ἐλέχθη, ἐνελαστικὴ. Κατὰ συνέπειαν ἡ πῦξημένη αὕτη ζήτησις, μὴ ἱκανοποιουμένη, θά ὀδηγήσῃ, εἴτε εἰς ἀβξήσιν τῶν τιμῶν, εἴτε εἰς ἀβξήσιν τῶν εἰσισαγωγῶν. Καὶ εἰς τὴν μίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην περίπτωσιν οἱ κίνδυνοι διὰ τὴν ὑπαυπυκτον οἰκονομίαν εἶναι προφανεῖς.

Θά ήδύνατο νά λεχθῆ ὅτι ἡ συγκέντρωσις τῶν προσπαθειῶν τῆς ἐπενδύσεως εἰς ἔργα ταχείας ἀποδόσεως θά ἐξησφάλιζε παραγωγῆν ἐπαρκῶν ποσοτήτων καταναλωτικῶν ἀγαθῶν πρὸς τὰ ὁποῖα θά ἐστρέφετο ἡ οὕτω πως ἀξανομένη ζήτησις. Τοῦτο ὅμως οὐδέν ἄλλο θά ἐσημαινεν ἢ ὅτι διὰ τῆς μεθόδου τοῦ πληθωρισμοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἀρχικὰς προθέσεις τῆς θά ἐγίνετο ἐκτροπή τῶν ἐπενδύσεων εἰς μικρὰς σημασίας ἔργα, διὰ τῶν ὁποίων ὅμως δέν τίθενται θεμέλια οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Τά ἀναγκαῖα εἰς τὴν ὑπανάπτυκτον οἰκονομίαν μεγάλα βασικά ἔργα εἶναι βραδείας ἀποδόσεως καί, κατὰ συνέπειαν, δέν δύναται νά χρηματοδοτηθοῦν διὰ πληθωριστικῶν μέσων. Ἐπομένως εἰς πᾶσαν περίπτωσιν εἴτε δέν θά ἐπιτευχθῆ ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις διὰ τῆς δημιουργίας τῶν μεγάλων ἔργων, εἴτε θά ἀνατραπῆ τὸ ἐπίπεδον τῶν τιμῶν ἢ ἡ ἰσορροπία τοῦ τόσου εὐπαθοῦς ἰσοζυγίου πληρωμῶν.

β. Ὁ πληθωρισμὸς προκαλεῖ, ὡς γνωστόν, μετακίνησιν εἰσοδημάτων ἀπὸ τὰς ἀσθενεστέρας εἰς τὰς ἰσχυροτέρας οἰκονομικὰς τάξεις. Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτάς θά ἐπιταθῆ ἡ κοινωνικὴ ἀνισότης, χωρὶς ἄλλωστε νά προκύψῃ καὶ πραγματικὴ κίνησις τοποίτησις τῶν ἐπιχειρηματιῶν πρὸς ἐπένδυσιν, διότι ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ ὀργανωτικοῦ μηχανισμοῦ εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας εἶναι μᾶλλον βέβαιον ὅτι δέν θά κατορθώσῃ νά στρέψῃ τὰ κέρδη πρὸς τοὺς διατιθεμένους νά προβοῦν εἰς ἐπένδυσιν. Ἀντιθέτως εἶναι μᾶλλον πιθανόν τὰ κέρδη νά συγκεντρωθοῦν εἰς ἐμπόρους καὶ κερδοσκόπους.

γ. Δύναται νά λεχθῆ ὅτι μία πληθωριστικὴ ἀνοδος τιμῶν θά ἐπέτρεπεν ὑπὸ ὠρισμένους ὅρους τὴν ἐνθάρρυνσιν τῶν ἐπενδύσεων. Ἀλλὰ ὁ φόβος τῆς περαιτέρω πτώσεως τῆς ἀξίας τοῦ χρήματος δύναται νά καταστῆ μεγαλύτερος ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τοῦ

κέρδους, ἐκ τῆς διαφορᾶς μεταξύ τιμῶν πωλήσεως καὶ κόστους ἀναπαραγωγῆς, τῆς ἰσχύος τῶν ἀποθέσεων καὶ ἀποθάρρυνε τὰς ἐπενδύσεις. Ἐπί πλέον ἡ κανονικῶς συντελουμένη ἐκουσία ἀποταμίευσις, θὰ ἐμειοῦτο εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὥστε νὰ μὴ ἀντισταθμίζεται ἀπὸ τὴν διὰ τοῦ πληθωρισμοῦ προκαλουμένην ἀναγκαστικὴν ἀποταμίευσιν. Τέλος ἡ ἀνοδος τῶν τιμῶν θὰ καθίστα δυσχερεστέρως τὰς ἐξαγωγὰς καὶ θὰ ἐμείωνε τὸ συναλλαγματικὸν ἀπόθεμα, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ πηγὴν χρηματοδοτήσεως τῶν ἐπενδύσεων.

Εἶναι φανερόν ὅτι ἡ πολιτικὴ τοῦ πληθωρισμοῦ ὡς μέσον χρηματοδοτήσεως τῶν ἐπενδύσεων ἀντεδείκνυται εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους οἰκονομίας. Πολύ περισσότερον ὅταν αἱ ὑπανάπτυστοι αὐταὶ οἰκονομίαι δὲν διαθέτουν τὰ τεχνικά καὶ οἰκονομικά μέσα νὰ συγκρατήσουν τὸν πληθωρισμὸς ἐντὸς ὁρισμένων ὁρίων.

3. Δημοσιονομικὴ πολιτικὴ

Τὰ δημόσια ἔσοδα καὶ αἱ δημόσιαι δαπάναι δύνανται νὰ παίξουν ἀποφασιστικὸν ρόλον εἰς τὸν σχηματισμὸν κεφαλαίου, ὅστις ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν ἐπιδίωξιν τῆς πολιτικῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ εἰς τὰς ἀπαιρητήτους διαρθρωτικῶς μεταβολῆς τῆς ἀναπτύξεως.

Τὸ ἔργον τῶν δημοσιονομικῶν ἀρχῶν εἰς τὰς ἀνεπτυγμένους οἰκονομίας εἶναι σχετικῶς εὐκολώτερον. Ἡ ἀντλησις πόρων πρὸς χρηματοδότησιν τῶν ἐπενδύσεων εἶναι περισσότερον ἄνετος λόγῳ τῶν ὑψηλῶν εἰσοδημάτων, ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει τὸ κράτος δύναται νὰ καταφύγῃ καὶ εἰς τὸν ἰδιωτικὸν δανεισμὸν καὶ νὰ μεταφέρῃ οὕτω τμῆμα τῆς ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως εἰς χεῖρας του. Παραλλήλως εἰς τὰς περισσότερας περιπτώσεις διὰ τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ ἐσόδων τὸ κράτος εἰς τὰς ἀνεπτυγμέ-

νας οίκονομίας θά άποβλέπη είς ένίλοχυσιν τής καταναλώσεως, ή όποία άκριβώς δέν έχει άνάγκην τονώσεως είς τάς ύπαναπύκτους οίκονομίας . Τέλος είς τάς άνεπτυγμένας οίκονομίας τό έργον του κράτους είς τόν τομέα τών άπ' εύθείας παρ' αύτου έπενδύσεων είναι περιωρισμένον, δοθέντος ότι ή ιδιωτική έπένδυσις έχει τάς προϋποθέσεις νά αναλαμβάνη τόν μεγαλύτερον όγκον τών αναγκαίων έπενδύσεων.

Τό έργον τών δημοσιονομικών άρχών είς τάς ύπαναπύκτους οίκονομίας συνίσταται: α) είς τήν εξασφάλισιν έπαρκούς είσοδήματος πρός χρηματοδότησιν του προσφόρου όγκου δημοσίων έπενδύσεων και λοιπών δαπανών άναπτύξεως, β) είς τήν δημιουργίαν κινήτρων πρός επίτευξιν ύψηλδς επίπεδου άποταμιεύσεως και έπενδύσεως είς τόν ιδιωτικόν τομέα, γ) είς τήν ένθάρρυνσιν τής καταλλήλου χρησιμοποίησεως τών πόρων και τήν ύποβοήθησιν τής οίκονομίας, ώστε νά καταστή περισσότερον εύέλικτος και προσαρμόσιμος είς τάς τεχνολογικάς και θεσμολογικάς προόδους.

α. Δημόσιαι έπενδύσεις. 'Η αύξησις τών δαπανών γενικών οίκονομικών και κοινωνικών έπενδύσεων, αί όποίαι είναι αναγκαίαι, πρός παντός άλλου, διά τήν επέκτασιν τών ιδιωτικών έπενδύσεων, είναι βασική επίδιώξις του δημοσιονομικού συστήματος τών ύπαναπύκτων χωρών. Τά όρια, μέχρι τών όποιών δύνανται νά εκτεθοϋν αί άπ' εύθείας ύπό του κράτους έπενδύσεις, εξαρτώνται από τάς ικανότητας και τήν επίδεικνυομένην δραστηριότητα τής ιδιωτικής πρωτοβουλίας.

Διά τάς δημοσίας έπενδύσεις τίθεται τό πρόβλημα τής πρω-
τεραιότητος αύτών. Τό πρόβλημα τουτο δέν τίθεται προκειμέ-
νου περί ιδιωτικών έπενδύσεων, δοθέντος ότι τό ποσοστόν του

κέρδους και ὁ μηχανισμός τῶν τιμῶν, κατανέμουν αὐτομάτως τὰ πρὸς ἐπένδυσιν ἰδιωτικά διαθέσιμα βάσει τῆς ἐπιφελεστεράς χρησιμοποίησός των. Ἐάν πρόκειται περὶ ἀμέσως παραγωγικῶν δημοσίων ἐπενδύσεων τὴν ἐπιλογὴν πραγματοποιεῖ εὐκόλως ἡ σχέση μεταξύ κόστους καὶ ὠφελημάτων τῆς οἰκονομίας. Προκειμένου ὅμως περὶ ἐπιλογῆς μεταξύ ἀμέσως παραγωγικῶν (οἰκονομικῶν) καὶ ἐμμέσως παραγωγικῶν δαπανῶν (κοινωνικῶν) τὸ πρόβλημα εἶναι δύσκολον, ὅπως εἶναι δύσκολος καὶ ἡ μεταξύ πλειόνων κοινωνικῶν δαπανῶν ἱεράρχησις. Δέν δύναται πάντοτε νὰ ἐξευρεθοῦν σαφεῖς κριτήρια, ἐπιτρέποντα τὴν βεβαιότητα περὶ τῆς ἀρίστης (optimum) κατανομῆς τῶν δημοσίων πόρων μεταξύ τῶν διαφόρων κατηγοριῶν ἐπενδύσεων. Οὕτω μεταξύ ἀμέσως καὶ ἐμμέσως παραγωγικῆς ἐπενδύσεως ἡ σύγκριστις δέν ἀποβαίνει πάντοτε ὑπὲρ τῆς πρώτης. Ὅπως δέν ὑπάρχει κριτήριον δυνάμει τοῦ ὁποίου δύναται νὰ ἀποφανθῇ τις μετὰ βεβαιότητος ὅτι προγοῦνται τάσχελεῖς καὶ ἔπονται αἱ ὁδοὶ καὶ τὰνύπαλιν.

β. Ἐνίσχυσις ὑποταμίσεως καὶ ἐπενδύσεως τοῦ ἰδιωτικοῦ τομέως. Διὰ τοῦ φορολογικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ κύριον μέσον πορισμοῦ δημοσίων ἐσόδων, αἱ δημοσιονομικαὶ ἔρχαί δύναται νὰ ἐνισχύουν τὴν ὑποταμίευσιν καὶ τὴν ἐπένδυσιν, θεσπίζουσαι δι' εὐνοϊκῶν φορολογικῶν μέτρων, ἰσχυρὰ κίνητρα. Διὰ τῆς φορολογίας ἐπίσης ἐνδείκνυται ὁ περιορισμός τῆς ἀξέτησεως τῆς καταναλώσεως, καθ' ὃ μέτρον ὁ περιορισμός οὗτος δέν θά παρημπόδιζε τὴν βελτίωσιν τοῦ βιοτικού ἐπιπέδου τῶν κατωτέρων εἰσοδηματικῶν τάξεων. Τοῦτο σημαίνει βαρυτέραν φορολογίαν ὀρισμένων χρηματικῶν εἰσοδημάτων, τεινόντων εἰς καταναλώσιν πολυτελῶν ἢ εἰσαγομένων εἰδῶν καὶ ὀρισμένων δαπανῶν, πολυτελοῦς χαρακτῆρος.

Υποστηρίχθη τελευταίως πολλάκις ότι ή έμμεσος φορολογία είναι τό περισσότερο πρακτικώς ένδεδειγμένον σύστημα εΐς τās ύπαναπτύκτους οΐκονομίας. Διότι, ναί μέν ή έμμεσος φορολογία πληρσσει ιδιαιτέρως τās χαμηλάς εισοδηματικάς τάξεις, άλλ' έχει τό προσόν ότι επιτρέπει εύχερωσ συγκέντρωσιν μεγάλων πόρων, τούς όποιους δέν θά ήδύνατο νά επιτύχρητό άτελής διοικητικόν σύστημα τών ύπαναπτύκτων οΐκονομιών διά τής έμέσου φορολογίας. Τό κράτος δύναται έν συνεχείφ διά τών δαπανών του, έννοσύν τās πληγείσας κατωτέρας τάξεις, νά έπαναρθώνη τήν προσγιγνομένην διά τής έμέσου φορολογίας άδικίαν.

Υπό τινων συγγραφέων ύποστηρίχθη ή άποψις, προς ίκανοποίησιν τών άρχών τής ισότητος και προς κινητοποίησιν τής έποταμιεύσεως, όπως έπιβληθή προοδευτικός προσωπικός φόρος επί τής δαπάνης. Τό μέτρον προεβλήθη υπό του Murkse και τό ύποστήριξεν έν συνεχείφ ό N. Kaldor (An Expenditure Tax, 1955), όστις και τό εισήγαγεν εΐς τό σχέδιον τής γενικής φορολογικής μεταρρυθμίσεως εΐς τήν 'Ινδίαν. Τέλος ύποστηρίζεται έπίσης ή έπιβολή έμέσου προοδευτικού φόρου επί τής δαπάνης, έπιβαρυνομένων τών μή βασικών καταναλωτικών αγαθών. Όπως δήποτε ό φόρος επί του εισοδήματος δέν δύναται νά άγνοσηθή, όχι μόνον διότι επιτρέπει τόν έλεγχο των ύψηλών εισοδημάτων, άλλά και διότι βασίζεται επί του εισοδήματος τής δικαιοσύνης. Εΐς τās πολύ ύπαναπτύκτους χώρας μέ έκτεταμένην γαιοκτησίαν, ένδεικνυται ή προσφυγή εΐς τόν φόρον επί τής έγχειου ιδιοκτησίας ή τής περιουσίας έν γενεί.

γ. Ενθάρρυνσις τής έπανεπενδύσεως των κερδών. Σημαντικώς ύποβσηθεΐ τήν έπένδυσιν από μέρος των ιδιωτών ή έννοίκωπαρα φορολογική μεταχείρισις ή άκόμη και ή άπαλλαγή τής

φορολογίας τῶν μὴ διανεμομένων κερδῶν τῶν ἐπιχειρήσεων, ἐφ' ὅσον ταῦτα ἐπαναχρησιμοποιοῦνται πρὸς ἐπένδυσιν. Ἡ πολιτικὴ ὅμως αὕτη συναντᾷ πολλὰς δυσχερείας εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας, ἔνθα εἶναι δυσχερής ἡ διάκρισις μεταξύ ὀτομικῶν κερδῶν καὶ κερδῶν τῆς ἐπιχειρήσεως, λόγῳ τοῦ οἰκογενειακοῦ χαρακτήρος τῶν τελευταίων. Ἐὰν ὑπῆρχαν εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας ἑνώσιμοι ἑταιρίαι, μὲ εὐρεῖαν μετοχικὴν βάση, τὸ μέσον τοῦτο θὰ ἦτο ἀξιόλογον, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι εἰς τὰς ὑπεπτυγμένης χώρας τὰ μὴ διανεμόμενα κέρδη τῶν ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων ἀντιπροσωπεύουν περισσότερο τοῦ ἡμίσεος τῶν πραγματοποιουμένων παγίων ἐπενδύσεων.

Ἐν κατακλείδι δέον νὰ λεχθῆ ὅτι εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους οἰκονομίας ἡ ἀποτελεσματικότης τῶν φορολογικῶν μέτρων, εἴτε ταῦτα ἀποβλέπουν εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, εἴτε εἰς τὴν ἀποτροπὴν τῆς ἀντιοικονομικῆς χρησιμοποίησεως τῶν διαθέσιμων πόνων, περιορίζεται ἀπὸ τὴν πληθμελῆ ὀργάνωσιν τοῦ φοροτεχνικοῦ συστήματος καὶ τὴν δραστηριότητα καὶ εὐθύτητα τῶν φορολογικῶν ἀρχῶν.

4. Έξωτερική έμπορικὴ πολιτικὴ

Ὑπὸ τὸ πρῶτον τῆς οικονομικῆς ἀναπτύξεως ἡ πολιτικῶν ἐξωτερικῶν συναλλαγῶν ἔχει ὡς ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν δι-
ἀρθρωσιν τῶν συνεπειῶν μιᾶς ἀσυμφόρου εἰδικεύσεως, τὴν δια-
φοροποιήσιν τῆς οἰκονομίας ἐντὸς τῶν πλαισίων τοῦ διεθνοῦς
ἐμπορίου καὶ τὸν σχηματισμὸν κεφαλαίου. Τρία εἰδικώτερα ζή-
τήματα τίθενται εἰς τὰς κτευθύνσεις τῆς ἐξωτερικῆς ἐμπορι-
κῆς πολιτικῆς: α) ἡ δασμολογικὴ προστασία, β) ἡ ἀνάπτυξις τῶν
ἐξαγωγῶν καὶ γ) ἡ συναλλαγματικὴ πολιτικὴ.

α. Ἡ δασμολογικὴ προστασία. Δύο ἐπιχειρήματα προβάλλ-
ονται συνήθως πρὸς δικαιολόγησιν τῆς δασμολογικῆς προστασί-
ας: α) ἡ προστασία τῶν εἰς παιδικὴν ἡλικίαν εὐρισκομένων βιομηχανιῶν ἔναντι τοῦ συναγωνισμοῦ τῶν ἠνδρωμένων ἄλλοδα-
πῶν βιομηχανιῶν καὶ β) ἡ προσέλκυσις κεφαλαίου.

Τὸ πρῶτον ἐπιχείρημα εἶναι ἀναμφιβόλως ὀρθόν, ἐφ' ὅσον ἐκετεύσῃ ἤδη ἡ ἐξέυρεσις τοῦ ἀναγκαίου κεφαλαίου καὶ ἡ σύ-
στασις τῆς βιομηχανίας, ἡ ὁποία εἶναι ὀρθόν νὰ προστατευθῇ,
ἐάν εἶναι βιώσιμος, κατὰ τὰ πρῶτα της βήματα.

Τὸ δευτέρον ἐπιχείρημα κρίνεται ἐν τούτοις περιορισμέ-
νης σημασίας. Πράγματι, ἐφ' ὅσον ἡ ἐσωτερικὴ ἀγορὰ δέν εἶναι
ἐπαρκῆς, τὸ ξένον κεφάλαιον εἰσρέει κατὰ κανόνα μόνον πρὸς
τὸν σκοπὸν ἰδρύσεως βιομηχανιῶν ἐξαγωγῆς, τὰς ὁποίας δέν ἀ-
φορᾷ ἡ δασμολογικὴ προστασία. Ἐπομένως ἡ ὑπαρξίς καθεστῶ-
τος προστασίας δέν εἶναι ἐπαρκῆς κίνητρον διὰ νὰ παροτρύνῃ
τὸ ξένον κεφάλαιον νὰ τοποθετηθῇ εἰς βιομηχανίας ἱκανοποιῶ-
σας τὴν ζήτησιν τῆς ἐγχωρίου ἀγορᾶς. Ἐπὶ πλεόν ἡ δασμολο-

γική προστασία, ἡ ὁποία θά ἦτο στόπιμον νά ἐπιβληθῆ ἐπί εἰσ-
αγομένων καταναλωτικῶν καί πολυτελῶν εἰδῶν, θά εἶχεν ἐνίστε
ὡς ἀποτέλεσμα τήν στροφῆν τῶν ἀποταμιεύσεων εἰς ἐπενδύσεις
παραγωγῆς τοιούτων εἰδῶν, διὰ τῶν ὁποίων ὅμως δέν συντελεῖ-
ται πραγματική ἀναδιάρθρωσις τῆς οἰκονομίας. Τό συμπέρασμα
ἐπομένως εἶναι ὅτι ἡ δασμολογική προστασία, ἐνῶ δύναται νά
εἶναι ἀποτελεσματική εἰς τήν πρόσπισιν ἰδρυθεισῶν ἤδη βιο-
μηχανιῶν, ἔχει περιορισμένης δυνατότητας ἐνθαρρύνσεως τοῦ
σχηματισμοῦ κεφαλαίου καί ἐπομένως ἐξασφαλίσεως τῶν μέσων ἰ-
δρύσεως τοιούτων βιομηχανιῶν.

Εἰς πλείστας χώρας πάντως ἀκολουθεῖται τό σύστημα τοῦ
ποσοτικοῦ περιορισμοῦ ὄρισμένων κατηγοριῶν εἰσιμηγιῶν.

β. Ἐξαγωγική πολιτική. Ὑποβῶδες τμήμα τῆς ἐξωτερικῆς
ἐμπορικῆς πολιτικῆς εἶναι ἡ ἀνάπτυξις καί σταθεροποίησις τῶν
ἐξαγωγῶν των, διὰ τῆς κατακτῆσεως διαρκῶς νέων ἀγορῶν καί
συγχρόνως ἡ ἀμβλυσίς τῶν διακυμάνσεων τῶν διεθνῶν τιμῶν καί
ἐπομένως τῶν διακυμάνσεων τῶν εἰσοδημάτων τῶν παραγωγῶν. Πρός
τόν τελευταῖον τοῦτου σκοπόν ἐνίστε αἱ ὑπανάπτυκται χῶραι ἰ-
δρύουσι εἰδικούς ὀργανισμούς, ἐπιβλέποντας εἰς τήν συγγέντησιν,
ἐμπορίαν τῶν κραιόντων, συγχρόνως δέ εἰς τήν διατήρησιν
σταθεροῦ τοῦ εἰσοδήματος τῶν παραγωγῶν, συμπηφιζομένων τῶν
μεταξύ διαφόρων περιόδων σημειουμένων ἐποκλίσεων τῶν διε-
θνῶν τιμῶν. Πέλος εἰς τήν πολιτικήν ἀναπτύξεως τῶν ἐξαγωγῶν
ἰδιάζουσαν σημασίαν ἔχει ἡ μείωσις τοῦ ἐσωτερικοῦ κόστους, ἡ
ὁποία θά καταστήσῃ συναγωνίσιμα τά ἐξαγωγίμα προϊόντα καί ἡ
ἀνάπτυξις τεχνικῶς τῆς ἐμπορίας των. Βεβαίως προϋπόθεσις αὐ-
τονόητος νῆς διευρύνσεως τῶν ἐξαγωγῶν τῶν ὑπαναπτύκτων χω-
ρῶν εἶναι ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ ἐμπορίου καί ἡ κατάργησις τῶν
ἐπιβαλλομένων ὑπό τῶν ἀνεπτυγμένων χωρῶν περιορισμῶν εἰς τάς
εἰσιμηγιῶν των.

γ) Ἡ ἐμπορικὴ πολιτικὴ συνοδεύεται κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ὑπὸ τῆς πολιτικῆς τιμῶν συναλλαγματος.

Κατὰ κανόνα εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας ἐπιβάλλεται ἔλεγχος τοῦ συναλλαγματος πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν πληθωριστικῶν πιέσεων ἐπὶ τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν καὶ παρεμπόδισιν τῆς φυγαδεύσεως κεφαλαίων εἰς τὸ ἔξωτερικόν.

Συνήθως καθορίζονται πολλαπλαῖ τιμαὶ συναλλαγματος, διὰ τῶν ὁποίων ἐπιδιώκεται τὸ μὲν εὐνόησις τῶν ἐξαγωγῶν, τὸ δὲ ἀποθάρρυνσις ὠρισμένων κατηγοριῶν εἰσαγωγῶν. Ἡ πολιτικὴ αὐτῆ ἀποτελεῖ κατ' οὐσίαν ἕμμεσον ὑποτίμησιν τοῦ ἐγχωρίου νομίσματος, ἢ ὁποῖα ὅμως δέν ἀποτελεῖ ὀργανικόν μέτρον θεραπείας τῆς ἀνισορροπίας τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν. Εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας ἡ ἀνισορροπία αὕτη εἶναι διαρθρωτικῆς καὶ οὐχὶ πολιτικῆς φύσεως. Ἐπί πλέον αἱ πολλαπλαῖ τιμαὶ συναλλαγματος εἰναι εἰς τὸ νά προκαλέσουν οὐχὶ ὀρθόν προσ-ναπολισμὸν τῶν συναλλαγῶν, διὰ τῆς θέσεως εἰς δευτερεύουσαν μοῖραν τοῦ συστήματος τῶν τιμῶν, δύναται νά ἀποθαρρύνουντὰς ξένας ἐπενδύσεις, καὶ νά ἐπιτείνουν τὰς ἐσωτερικὰς πληθωριστικὰς πιέσεις, ἐνῷ ὑπερέλλουν τὰς ἐμπορικὰς συναλλαγὰς εἰς περιπλόκους καὶ ἐπιβραδυντικὰς διοικητικὰς διατυπώσεις.

Συνήθως αἱ ὑπαναπτύκτοι οἰκονομίαι δέν ἀκολουθοῦν πολιτικὴν πλήρως ἀπελευθεράσεως τῶν ἔξωτερικῶν συναλλαγῶν. Δέν πρέπει ἐν τούτοις νά πιστεύεται ὅτι τὰ προστατευτικὰ μέτρα καὶ οἱ περιορισμοὶ ἐπαρκοῦν πρὸς ἐπίλυσιν τῶν προβλημάτων τῶν χωρῶν τούτων. Τὰ μέτρα ταῦτα δέον νά λαμβάνωνται μετὰ φειδοῦς καὶ ἐντὸς τῶν πλαισίων βραχυχρονίων ἐπιδιώξεων. Ἡ πραγματικὴ ἀναδιάρθρωσις τῆς οἰκονομίας τῶν χωρῶν τούτων θά πραγματοποιηθῇ κυρίως διὰ τῆς θαρραλέας οἰκονομικῆς πολιτικῆς, διὰ τῆς ὁποίας ἡ ὑπὸ ἀνάπτυξιν χώρα θί ἐπιδιώξῃ τὴν ἄνετον ὀλοκλήρωσιν τῆς ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς

διεθνοῦς οἰκονομίας καί τήν ἀνεύρεσιν ἐντός τῶν διεθνῶν συν-
αλλαγῶν τῶν δυνατοτήτων ἐπιταχύνσεως τῆς ἀναπτύξεώς της.

5. Ἄγροτική πολιτική

Ἡ ἀγροτική πολιτική εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας ἀπο-
βλέπει εἰς τήν μεταβολήν τῶν συνθηκῶν τῆς ἀγροτικῆς παραγω-
γῆς καί τήν ἀνύψωσιν τῆς παραγωγικότητος.

Τό πρότερον μέτρον, εἰς τὰς πλείστας τῶν ὑπαναπτύκτων χυ-
ρῶν πρὸς τήν κατεύθυνσιν αὐτήν εἶναι ἡ πραγματοποιήσις τῆς
ἀγροτικῆς μεταρρυθμίσεως, διὰ τῆς ὁποίας θά ἐξαλειφθοῦν αἱ
φεουδαρχικαί μορφαί παραγωγῆς, θά ἀποδοθῇ ἡ γῆ εἰς τοὺς καλ-
λιεργητάς, θά ἐκλείψουν αἱ ὀξεῖαι ἀνισότητες, θά ἀποκαταστα-
θῇ ἡ συνέχεια τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων καί θά ἐνισχυθῇ τό προ-
σωπικόν ἐνδιαφέρον ἀξέπτωτος τῆς ἀποδόσεως. Ἡ ἀγροτική με-
ταρρυθμίσις βεβαίως γεννᾷ πλεῖστα ἐπί μέρους προβλήματα, τό
κύριον τῶν ὁποίων εἶναι τό ἐάν πάντοτε εἶναι ἐνδεδειγμένη ἡ
διανομή τῆς ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας. Τό πρόβλημα τοῦτο γεννᾷ-
ται ἰδίᾳ εἰς τὰς περιπτώσεις ἐντατικῆς καλλιεργείας, ὅποτε
ἀπό οἰκονομικῆς ἀπόψεως ἡ κατάκτησις τῆς ἰδιοκτησίας θά προ-
εκάλει πᾶσιν τῆς παραγωγῆς, παρά τό ὅτι βεβαίως θά ὑπηρε-
τει τό ἰδεῶδες τῆς δικαιοσύνης. Τόν συμβιβασμόν τῶν δύο ἀ-
πόψεων ἐν τῷ αὐτῷ περιπτώσει, τῆς οἰκονομικῆς καί τῆς κοινω-
νικῆς, θά ἐπετύγχανεν ἡ ὑπὸ τήν μορφήν τῆς συνεταιριστικῆς
ὀργανώσεως κοινῆ ἐκμετάλλευσις τῆς κατατετημημένης ἰδιοκτη-
σίας. Ὑπερον συναφές πρόβλημα εἶναι μέχρι ποίου σημείου ἐν-
δεδειγμένη ἡ κατάκτησις τῆς ἰδιοκτησίας, ποῖον δηλ. θά ᾔ-
το τό προσφορότερον μέγεθος μιᾶς καλλιεργητικῆς μονάδος; Εἰς
τόν καθορισμόν τοῦ ὀρίου τούτου παίζει ρόλον ἡ ἀποδοτικότητα

τῆς ἐκμεταλλεύσεως καί τό ἐλάχιστον ὄριον συντηρήσεως, τό ἀ-
παιτούμενον διά τόν καλλιεργητήν καί τήν οἰκογένειάν του.

Τό δεύτερον οἰσιῶδες μέτρον συνίσταται εἰς ἐπέκτασιν τῶν
καλλιεργησίμων γαιῶν διά τῆς ἐκτελέσεως ἐγγειοβελτιωτικῶν
ἔργων, εἰς τήν ἀξιοποίησιν τῶν ἐδαφῶν διά τῆς ἐξασφαλίσεως
τοῦ μεγίστου δυνατοῦ τῆς ἀρδεύσεως καί ἐκβιομηχανίσεως καί
κυρίως εἰς τήν ἀλλαγὴν τῶν ὑφισταμένων καλλιεργιῶν, διά τῆς
εἰσαγωγῆς τῆς ἐντατικῆς καλλιεργείας, ἥ ὁποία ἐπιτρέπει ὑ-
ψηλότερα ἐπίπεδα ἀποδόσεων.

Τρίτον μέλημα τῆς ἀγροτικῆς πολιτικῆς εἶναι ἡ ἀνύψωσις
τῆς μορφωτικῆς στάθμης τῶν ἀπασχολουμένων εἰς τήν γεωργίαν,
διά τῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς νέας μεθόδους καλλιεργείας τεχνι-
κῆς βοηθείας καί εἰσαγωγῆς τεχνικῶν καινοτομιῶν. Ὡς ὀρθῶς
ὑπεστηρίχθη ὑπό τοῦ Bettelheime, ἡ πεῖρα τῆς ἐφαρμογῆς ὑ-
ναλόγων, μικρᾶς ἐκπέσεως, καινοτομιῶν εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους
χώρας, εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα σημαντικὴν ἄνοδον τοῦ εἰσοδήμα-
τος καί τῆς ἀποδόσεως, χωρὶς ἐξειολόγους δαπάνας ἐπενδύσεων.

Τέταρτον μέλημα τῆς ἀγροτικῆς πολιτικῆς εἶναι ἡ ὀργάνω-
σις τῆς χρηματοδοτήσεως τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς καί τῶν ἐ-
πενδύσεων, διά τῆς δημιουργίας εἰδικῶν πιστωτικῶν φορέων.

Ἡ βελτίωσις τέλος τῶν μεθόδων διανομῆς τῶν γεωργικῶν
προϊόντων, δι' ὀργανώσεως τῆς ἀποθηκεύσεως τούτου, περιορι-
σμοῦ τῶν μεσολαβουσῶν ἐπιβαρύνσεων τῆς τιμῆς, ἀντιπύξεως τῶν
συνεταιρισμῶν πωλήσεως καί τῶν μεταφορικῶν μέσων, προχῆς
πληροφοριῶν ἐπὶ τῶν συνθηκῶν τῆς ἀγορᾶς καί τέλος βιομηχανο-
ποιήσεως τῶν δυναμένων νά βιομηχανιοποιηθῶν προϊόντων.

Εἰδικά προβλήματα εἰς τήν ἀγροτικὴν πολιτικὴν τῶν ὑπα-

ναπτύκτων χωρών ανακύπτουν εκ τῆς ἐκολουθητέας πολιτικῆς ἐπί τῶν τιμῶν τῶν γεωργικῶν προϊόντων. Οὕτως ἡ σμίκρυνσις τῆς ἀποστήσεως μεταξὺ τῶν ἐπολαμβανομένων ὑπὸ τῶν γεωργῶν τιμῶν διὰ τὰ πωλούμενα προϊόντα των καὶ τῶν καταβαλλομένων διὰ τὰ βιομηχανικά προϊόντα βιομηχανικῆς χρήσεως (ἢ καλουμένη "γαλίς") ὡς ἐπίσης καὶ τὸ ζήτημα τῶν μεζικῶν ἐγορῶν (συγκέντρωσις, τιμαὶ ἀσφαλείας) τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς πρὸς προστασίαν τῶν τιμῶν, ἐπιτελοῦν δυσχερῆ προβλήματα, μετὰ τὰ ὅποια ἰδιαιτέρως ἐπιφορτίζεται ἡ ἀγροτικὴ πολιτικὴ τῶν ὑπαναπτύκτων. Τέλος ὁ βαθμιαίως ἐχρηματισμὸς τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας καὶ ἡ αὔξησις τῆς ἐμπορευσίμου ποσότητος τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς ἀποτελοῦν βασικοὺς ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς, ἐκ τῆς ἐπιτεύξεως τῶν ὁποίων οὐ ἐξαρτηθῆ καὶ ἡ ἐπιτυχία γενικωτέρου μέτρου νομισματικῆς πολιτικῆς καὶ ἐπενδύσεων.

Ὅσον ἔφορῆ τὴν προοριζομένην πρὸς ἐξαγωγὴν ποσότητα τῶν γεωργικῶν προϊόντων, τό θέμα ἀνεπτύχθη εἰς προσηγόμενα κεφάλαια καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰ κεφάλαια τῆς ἐμπορικῆς πολιτικῆς.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

I. ΑΙ ΒΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ

σελ. 3

ΤΙΤΛΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

II. ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ

σελ. 11

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

A. - ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΥΠΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ

σελ. 11

1. - 'Η δομή τῆς ὑπαναπτύκτου οἰκονομίας

" 12

Πρωτογενῆς δομῆ

" 12

Δυναρχικός χαρακτήρ

" 16

2. - 'Η λειτουργία τῆς ὑπαναπτύκτου οἰκονομίας

" 19

'Αστάθεια

" 19

'Εξάρτησις

" 24

3. - 'Ο φαῦλος κύκλος τῆς πενίας

" 31

'Η στατική ἄποψις

" 31

'Η δυναμική ἄποψις

" 35

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

B. - ΤΑ ΕΞΩΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ

" 40

1. - Κοινωνική μορφολογία

" 41

2. - Αἱ πολιτικά συνθήκαι

" 52

3. - 'Ο τεχνολογικός παράγων

" 55

4. - 'Ο ἀνθρώπινος παράγων

" 59

5. - Θεσμολογικά καλύματα

" 79

ΤΙΤΛΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

2/ III. ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΜΟΡΦΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ

" 81

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Α. - ΑΥΤΟΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΕΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ σελ. 81

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Β. - ΚΛΕΙΣΤΗ ΚΑΙ ΑΝΟΙΚΤΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ " 86

3 /

ΤΙΤΛΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

IV. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ " 89

Α. - ΟΙ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟΙ ΣΚΟΠΟΙ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ " 90

1. - Οί έσωτερικοί έντικειμενικοί σκοποί " 90

 'Η διαμόρφωσις άνθρώπων καί περιβάλλοντος " 91

 'Η δλοκλήρωσις τής οίκονομίας " 92

 'Η διαφοροποιήσις τής οίκονομίας " 93

] " 99

Β. - ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΛΗΣΙΟΝ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ " 101

Γ. - ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ " 101

1. - 'Η πολιτική έπενδύσεων " 108

2. - Νομισματική πολιτική " 114

3. - Δημοσιονομική πολιτική " 119

4. - 'Εξωτερική έμπορική πολιτική " 122

5. - 'Αγροτική πολιτική

